

ПАРТИЯ
ХРИСТИАНСКО-ДЕМОКРАТИЧЕСКИЙ СОЮЗ
ХРИСТИАНСКИЙ ГУМАНИТАРНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ
ОТКРЫТЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ГУМАНИТАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК УКРАИНЫ
УКРАИНСКАЯ АССОЦИАЦИЯ РЕЛИГИОВЕДОВ
ОДЕССКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ УАР
УКРАИНСКАЯ АССОЦИАЦИЯ РЕЛИГИОЗНОЙ СВОБОДЫ
ОДЕССКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ УАРС

Христианская демократия и образование в современном украинском обществе

Одесса

ХГЭУ
2007
ПАРТИЯ
ХРИСТИАНСКО-ДЕМОКРАТИЧЕСКИЙ СОЮЗ
ХРИСТИАНСКИЙ ГУМАНИТАРНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ
ОТКРЫТЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ГУМАНИТАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК УКРАИНЫ
УКРАИНСКАЯ АССОЦИАЦИЯ РЕЛИГИОВЕДОВ
ОДЕССКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ УАР
УКРАИНСКАЯ АССОЦИАЦИЯ РЕЛИГИОЗНОЙ СВОБОДЫ
ОДЕССКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ УАРС

Христианская демократия и образование в современном украинском обществе

*Сборник докладов
международной научной конференции*

Одесса

ХГЭУ
2007

УДК 215+3.721
ББК 86.210+72+87.711.5
Н 35

Христианская демократия и образование в современном украинском обществе. Сборник докладов международной научной конференции 26-27 марта 2007 г. – Одесса: ХГЭУ, 2007. – 188 с.

Сборник статей научных работников, преподавателей и аспирантов посвящен проблеме выбора ориентиров в духовно-нравственном оздоровлении украинского общества. Рассматриваются вопросы: образования с позиций христианской демократии, секуляризации и христианства, философии, социологии и психологии, а также правовых основ духовно-светского образования, христианской педагогики и роли церквей и партий в демократизации общества и образования.

Сборник подготовлен по материалам Международной научной конференции: «Христианская демократия и образование в современном украинском обществе», Одесса, 26-27 марта 2007 г.

Организаторы: Партия Христианско-Демократический союз; Христианский гуманитарно-экономический открытый университет при Центре гуманитарного образования Национальной Академии наук Украины; Украинская ассоциация религиоведов; Одесское отделение УАР; Украинская ассоциация религиозной свободы; Одесское отделение УАРС.

Главный редактор: **Крыжановский Р. А.**, д-р экон. наук, проф.

Заместитель главного редактора:
Павлюк П. А., д-р служения, проф.

Ответственный за выпуск:
Крыжановский Р. А., д-р экон. наук, проф.

Рекомендовано к печати
ученым советом Христианского гуманитарно-
экономического открытого университета
Протокол № 4 от 26.04.2007 г.

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: БАЧЕННЯ ХРИСТИЯНСЬКО-ДЕМОКРАТИЧНОГО СОЮЗУ

Не викликає сумнівів, що сьогодення та майбутнє Української держави безпосередньо пов'язане з активністю молодого покоління в усіх сферах суспільного життя. Для сталого розвитку країни надзвичайно важливими є духовні, моральні та професійні якості її молодих будівничих, а розбудова України як демократичної, економічно могутньої та духовно розвиненої держави є неможливою без залучення високоосвіченої молоді до участі у формуванні і реалізації державної політики.

Християнсько-Демократичний Союз діє на основі християнських принципів в інтересах українського народу та держави, утверджуючи своєю діяльністю християнські, демократичні цінності та виступаючи за впровадження їх у життя українського суспільства. Зрозумілою в цьому відношенні є увага, що християнські демократи, виходячи із властивого нам розуміння людини, суспільства та держави, традиційно приділяють всебічному розвитку галузі освіти, відзначаючи її надзвичайну вагу для сталого суспільного розвитку. Найважливішим, на наш погляд, питанням, що стоїть перед кожним суспільством, є виховання вільної і відповідальної особистості. Це той фактор, що зміцнює громадську організацію і збагачує духовний потенціал людства.

Система освіти є ланкою, що з'єднує сьогоденну державу з її майбутнім. Тому ціллю освіти має бути формування високоморальних і висококваліфікованих особистостей. Система освіти має забезпечувати оволодіння людиною сукупністю знань, необхідних для подальшого суспільного життя. Освіта повинна стати базою підготовки громадян до активної участі в розбудові української демократичної Держави і громадянського суспільства, до свідомої реалізації своїх громадянських прав та ефективної самореалізації в мінливих економічних умовах.

Тому надзвичайно важливо, на яких принципах будується навчально-виховний процес. На наш погляд, державна політика в

галузі освіти має бути спрямована на послідовне впровадження в навчально-виховний процес в закладах освіти духовно-моральних цінностей та забезпечення патріотичного виховання; сприяння самостійній роботі учнів; забезпечення доступності та безоплатності освіти в державних і комунальних навчальних закладах різного рівня; наявності достатньої для задоволення суспільних потреб кількості державних і приватних навчальних закладів різного рівня, забезпечення їх високого рівня; належного фінансового та матеріально-технічного забезпечення закладів освіти; забезпечення можливостей освіти протягом усього життя, зокрема через механізми підвищення кваліфікації; підвищення престижу освітянської праці, зокрема шляхом встановлення належного рівня заробітної плати та запровадження ефективних механізмів соціального стимулювання. З іншого боку, викладачі мають бути гідними свого високого покликання, не лише передавати наявні у них знання, але разом із сім'єю нести відповідальність за виховання молодого покоління.

Навчально-виховний процес є діяльністю в ім'я майбутнього. Адже саме в молодості приймаються рішення, що стають орієнтирами щодо ціннісних уявлень, ідей та зразків у подальшому житті. Невипадково у Святому Письмі особливо акцентується на цьому увага: «Привчай юнака до дороги його, і він, як постаріється, не уступиться з неї» (Приповісті 22:6). Насправді це є звернення не стільки до самих юнаків, скільки до тих, хто має їх навчати та виховувати. Отже, йдеться про відповідальність тих, хто покликаний бути їх вихователем, за ті рішення, які в результаті цього прийматимуть молоді люди.

Виховання як цілеспрямований процес формування особистості має стати турботою не тільки сім'ї та держави, а й Церков і релігійних організацій, різноманітних громадських інститутів, врешті усіх, хто поділяє християнські моральні цінності, а отже відповідає за те, щоб донести їх до нового покоління. Відповідно ми вважаємо, що держава має створити умови для виховання дітей і молоді на засадах християнського світогляду, оволодіння ними християнськими нормами співжиття та загальнолюдськими цінностями. Ми виступаємо за викладання в загальноосвітніх школах засад християнського морального вчення із дотриманням принципу свободи совісті, а також за право різних релігійних спільнот, як християнських, так і інших, на заснування

власних загальноосвітніх навчальних закладів, що надало б їм можливість будувати навчально-виховний процес на властивих їм світоглядно-моральних засадах.

Освіта дітей і передача їм своїх переконань та цінностей, на нашу думку, є найпершим із батьківських обов'язків. Тому батьки повинні мати вирішальний голос у формуванні та передачі норм та цінностей у шкільних програмах. Виходячи з такого розуміння, ХДС послідовно підтримує прагнення батьків до впровадження предметів духовно-морального спрямування у шкільну програму та збереження такого викладання там, де воно вже запроваджено.

Безперечно, що саме сім'я відіграє головну роль у вихованні дітей, зокрема у їх моральному та релігійному вихованні. Проте після сімдесятирічного періоду панування в нашій країні войовничого атеїзму, тривалого експерименту з виховання нової радянської, і відповідно атеїстично налаштованої, людини, у багатьох родинах втрачено власне релігійне підґрунтя, а разом із ним і міцні моральні засади, необхідні для належного виховання нових поколінь. Тому в такій ситуації, на наш погляд, значна відповідальність за гідне виховання дітей і молоді покладається на Церкви та релігійні організації, а також на державу, що має всіляко сприяти такому вихованню, зокрема через запровадження предметів духовно-морального спрямування в програми загальноосвітніх навчальних закладів.

Так, у червні 2005 р. секретаріат ХДС звернувся до Президента України, Прем'єр-міністра України та Міністра освіти і науки з приводу впровадження курсу «Християнська етика» у програму загальноосвітньої школи. А 8 липня того ж року Президентом України було підписано доручення, на підставі якого Міністерством освіти і науки видано наказ про створення комісії з числа представників Церков, релігійних організацій, наукових та освітянських установ для підготовки концепції факультативних курсів з етики віри, релігієзнавства інших морально-етичних курсів. ХДС позитивно оцінює діяльність вказаної комісії при Міністерстві освіти і науки України, а також діяльність міжцерковної робочої групи з опрацювання змісту навчальних посібників з «Основ християнської етики», що працювали впродовж 2005-2006 років.

Безумовно, що вибір світоглядної позиції та віросповідної належності є особистою справою кожної людини, і демократична держава, дотримуючись принципу свободи совісті не вправі

втручатися у цей процес, зокрема використовуючи із відповідною метою заклади освіти. Проте це, на наш погляд, який збігається з точкою зору Парламентської Асамблеї Ради Європи, викладеній у Рекомендації ПАРЄ 1720 (2005) «Освіта та релігія», не перешкоджає можливості ознайомлення громадян із існуючими у суспільстві релігійними цінностями, що сприятиме формуванню суспільної толерантності, вихованню громадян у демократичному дусі.

Школа займає центральне місце в освітньому процесі, формуванні толерантності у майбутніх громадян, а відповідно засад міжрелігійного та міжнаціонального діалогу. Тому навчання дітей основним моральним засадам християнства, виважене ознайомлення їх з іншими релігійними традиціями, сприятиме недопущенню в майбутньому розпалюванню міжрелігійної та міжнаціональної ворожнечі, виникненню осередків відповідних протистоянь в нашій Державі. Знання основних засад різних релігійних традицій, в першу чергу представлених в Україні, є невід'ємною частиною знання історії людства, не має нічого спільного із спонуканням до сповідання певної релігії та виконання відповідних релігійних обрядів, із катехізацією або прозелітизмом.

Звісно, що запровадження зазначених предметів потребує наявності необхідної кількості підготовлених для цього викладачів. Переконані, що держава може реалізувати завдання з їх підготовки лише за умови співпраці з Церквами та релігійними організаціями, зокрема використовуючи наявний досвід такої співпраці у Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича, Національному університеті «Острозька академія», потенціал Українського католицького університету тощо. Певно, що і Християнський гуманітарно-економічний відкритий університет міг би зіграти в цьому вагомому ролі.

Вагомим чинником виховання є атмосфера у школі, що мусить відповідати клімату виховання вдома, а вчителі нарівні із сім'єю несуть відповідальність за виховання дітей і молоді. З огляду на це, міжнародні правові документи, визнані нашою Державою, гарантують право батьків на виховання своїх дітей у відповідності до власних переконань, обираючи для цього відповідні школи. Тому ми виступаємо за формування цілісної системи освіти в Україні, що включатиме державні, комунальні,

приватні навчальні заклади, а також загальноосвітні навчальні заклади, засновані Церквами і релігійними організаціями, та релігійні навчальні заклади. Недержавні навчальні заклади мають стати невід'ємною частиною системи освіти в Україні.

Нагадаємо, що відповідно до статті 35 Конституції України кожному гарантується право на свободу світогляду та віросповідання. При цьому у частині третій статті 3 Закону України «Про свободу совісті і релігійні організації» закріплено право батьків за взаємною згодою виховувати своїх дітей відповідно до власних переконань та ставлення до релігії. Таке право закріплюється також і у частині третій статті 13 ратифікованого Україною Міжнародного Пакту про економічні, соціальні і культурні права, відповідно до якої держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються поважати свободу батьків обирати для своїх дітей не тільки запроваджені державною владею школи, а й інші школи, що відповідають мінімуму вимог щодо освіти, який встановлено державою, і забезпечувати релігійне та моральне виховання дітей відповідно до власних переконань.

Право батьків на виховання дітей у відповідності до власних світоглядних переконань безумовно є однією з найважливіших складових свободи совісті, дотримання якої задекларовано Україною як одна з підвалин подальшого розвитку українського суспільства. З іншого боку, надання Церквам і релігійним організаціям України права засновувати загальноосвітні навчальні заклади різного рівня відповідало б як світовому досвіду, так й суспільним реаліям українського сьогодення. Лише пригадаємо, що становлення системи вищих навчальних закладів в Європі почалося саме з церковних університетів.

Результатом духовної і моральної кризи українського суспільства, що мала негативний вплив і на ситуацію в державних загальноосвітніх навчальних закладах, з одного боку, а з іншого, стрімкого зростання потенціалу Церков і релігійних організацій, а також незгоди з певними світоглядними парадигмами, закладеними в освітній процес державної загальноосвітньої школи, стало усвідомлення багатьма християнами необхідності створення християнських шкіл, навчально-виховний процес в яких базувався б на християнських світоглядних та морально-етичних принципах.

Внаслідок цього, починаючи з першої половини 90-х років минулого сторіччя, в Україні розпочався процес створення вірними

різних Церков християнських загальноосвітніх шкіл. На сьогодні в Україні існує кілька десятків подібних шкіл, освітня філософія котрих зорієнтована на реалізацію ідей християнської моралі та цінностей.

Однак на теперішній час право релігійних спільнот на заснування загальноосвітніх шкіл не забезпечено законодавчо. На практиці віруючі батьки позбавлені можливості надавати своїм дітям дошкільну, загальну середню чи вищу освіту, яка б відповідала їхньому світогляду і релігійним переконанням через відсутність законодавчо закріпленого права релігійних організацій засновувати освітні заклади із дотриманням встановлених державою вимог щодо освіти.

Разом з тим, зволікання з позитивним розв'язанням питання щодо надання релігійним організаціям права виступати засновниками загальноосвітніх навчальних закладів і легального існування християнських шкіл не відповідає ні суспільним реаліям, ні євроінтеграційним прагненням України, ні проголошеному політичним керівництвом країни курсу на співпрацю Держави з Церквою.

Надання можливості релігійним організаціям створювати загальноосвітні навчальні заклади, в яких поряд з викладанням навчальних дисциплін державного освітнього стандарту буде здійснюватись моральне виховання на основі релігійних цінностей, дозволило б розв'язати зазначену проблему, створило б необхідні умови для виховання не лише освічених і свідомих, але й високоморальних і високодуховних молодих громадян України, пропаганди здорового способу життя, запобіганню впливу алкоголізму, наркоманії, насилля і жорстокості, що безумовно сприяло б духовному піднесенню і оздоровленню української нації.

Зрозуміло, що роки напівпідпільного, а то й підпільного існування християнських Церков в тоталітарних умовах навчили вітчизняних християн знаходити необхідні для діяльності можливості, проте на наш погляд те, що недосконалість законодавства, штучне обмеження або дискримінація релігійних організацій щодо права на заснування загальноосвітніх навчальних закладів порівняно з іншими суб'єктами, приводить потенційно найбільш законослухняну частину населення до необхідності знаходити шляхи подолання існуючих в законі перешкод, є серйозною проблемою, яка потребує негайного розв'язання. Тим

більш, що це є фактичним порушенням визнаних Україною міжнародних документів, зокрема вже згаданого Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

З метою створення механізму реалізації конституційного права людини на свободу світогляду та віросповідання, що включає право на релігійну освіту, необхідно надати релігійним організаціям право засновувати навчальні заклади різних форм і рівнів акредитації, в яких поряд з викладанням дисциплін державного стандарту освіти дітям будуть запропоновані духовно-моральні навчальні предмети.

Як відомо, на думку керівників Церков України, відсутність у релігійних організацій права виступати засновниками загальноосвітніх навчальних закладів є однією із суттєвих перешкод для розгортання ними масштабної соціальної роботи відносно духовного облаштування суспільства. Тому абсолютно природно, що це питання неодноразово обговорювалося на засіданнях Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, зустрічах керівників українських Церков з вищим політичним керівництвом нашої держави, було предметом обговорення на представницьких міжнародних наукових конференціях у контексті вивчення можливостей і шляхів зближення світської та духовної систем освіти.

На необхідності відповідних змін наголошувалось у численних зверненнях Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, зокрема у зверненні до Президента України, Прем'єр-міністра України та Голови Верховної Ради України та лідерів депутатських фракцій від 24 листопада 2006 р., у рекомендаціях науково-практичних форумів, присвячених подальшій гармонізації державно-конфесійних відносин та розвитку системи освіти в Україні, зокрема у підсумковому документі Міжнародного науково-практичного семінару «Законодавство України про освіту і Церква» (19-20 січня 2006 р., м. Київ).

Враховуючи зазначене, з метою забезпечення конституційного права віруючих батьків на виховання дітей відповідно до власних релігійних переконань народними депутатами України – представниками Християнсько-Демократичного Союзу Володимиром Стретовичем та Володимиром Марущенком вже вдруге внесено відповідний законопроект щодо надання релігійним

організаціям права на заснування загальноосвітніх навчальних закладів, в яких діти і молодь зможуть отримати якісну освіту на рівні державних стандартів і високоморальне виховання на основі релігійних цінностей (реєстр. № 3160 від 12.02.2007 р.) (перший аналогічний законопроект голови ХДС Володимира Стретовича було відхилено депутатами з так званої «антикризової коаліції» 1 листопада минулого року).

Поряд з цим, зазначені законодавчі зміни сприятимуть зміцненню моральних і духовних цінностей у підростаючого покоління, прищепленню толерантного і гуманного відношення до інших, що забезпечуватиме громадську стабільність та злагоду в країні.

Крім того, надання релігійним організаціям права засновувати навчальні заклади припинило б штучну дискримінацію релігійних організацій, урівняло б їх у правах з громадськими організаціями та приватними особами, які на сьогодні є суб'єктами права заснування світських навчальних закладів.

Запропоновані законодавчі зміни не порушують конституційний принцип відокремлення релігійних організацій від держави, а школи – від церкви, що підтверджує і досвід країн західної демократії, де поряд з існуванням подібного принципу релігійним організаціям на законодавчому рівні дозволено засновувати світські загальні середні, вищі та інші навчальні заклади (наприклад, у Франції, Німеччині, США, а також у багатьох інших країнах світу). Досвід існування подібних шкіл засвідчує їх високий виховний та освітній потенціал, що цілком відповідає встановленим відповідними державами вимогам щодо освіти.

Так само і досвід діяльності наявних в Україні приватних шкіл, заснованих представниками Церков і релігійних організацій, свідчить про високий рівень даних навчальних закладів, про їхню затребуваність та популярність серед населення. Причому це стосується як безпосередньо рівня навчальних програм, так і їхнього виховного потенціалу та морально-психологічних умов у них.

Що ж стосується конституційного принципу відокремлення школи від Церкви, то здається, що формулювання, яке розкриває зміст цього принципу у Законі України «Про свободу совісті і релігійні організації» (стаття 6) – «державна система освіти

відокремлена від церкви (релігійних організацій)» – найбільш відповідає інтересам розвитку українського суспільства і системи освіти в Україні.

Зазначимо, що реалізація положень вказаного законопроекту не потребує додаткових фінансових витрат з Державного бюджету України і навіть, виходячи з міжнародного досвіду, сприятиме зменшенню видатків на освітні програми та функціонування закладів освіти з Державного та місцевих бюджетів, оскільки релігійні організації власним коштом будуть забезпечувати належні умови для освіти значної кількості дітей та молоді.

Водночас фінансове питання залишається доволі складним для функціонування християнських загальноосвітніх шкіл, в той час як держава практично самоусунулась від фінансування приватних, зокрема християнських, шкіл, хоча б мала взяти на себе забезпечення у них обов'язкового державного компоненту. Таким чином виникає ситуація, коли батьки, сплативши податки, з яких фінансуються державні навчальні заклади, мусять ще раз платити за навчання своїх дітей у приватних закладах. Як тут не згадати про бажаність того, щоб, за висловом Президента В. Ющенка, гроші ходили б за дитиною.

При цьому, на наше глибоке переконання, реалізація зазначеного, з огляду на поліконфесійність українського суспільства, має відбуватися за умови неухильного дотримання положень Конституції України та Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», зокрема загальноновизнаного у світовій практиці принципу свободи совісті, а також принципу рівності релігійних організацій перед законом, відповідно до якого усі релігії, віросповідання та релігійні організації в Україні є рівними перед законом, а встановлення будь-яких переваг або обмежень однієї релігії, віросповідання чи релігійної організації щодо інших не допускається.

Нові можливості, що відкрилися перед релігійними організаціями в умовах незалежної України, дозволили їм розпочати різнопланову соціально значущу діяльність, зокрема освітню. Розвиток релігійної освіти природно поставив питання про її місце у загальній системі освіти в Україні. Тим більш, що саме поняття релігійної освіти не обмежується лише богословською освітою або підготовкою служителів для релігійних організацій.

На сьогодні мережа релігійних навчальних закладів складає, за офіційною статистикою, 175 навчальних закладів, в яких навчається майже 20,5 тисяч осіб, і виявляє стійку тенденцію до кількісного й якісного зростання. Пригадаємо, що в середині 80-х років минулого сторіччя в Україні існувала лише Одеська духовна семінарія – єдиний духовний навчальний заклад.

Налагодивши систематичну роботу з богословської підготовки служителів церков, керівництво багатьох релігійних об'єднань має намір продовжувати розвиток християнської освіти у гуманітарному напрямку. Це пов'язано з розумінням того, що поняття «християнська освіта» не повинно обмежуватися освітою лише богословською, а також з розумінням необхідності формування християнської інтелігенції в усіх галузях суспільної діяльності.

Освітня діяльність розглядається представниками Церков як один з напрямків сприяння розбудові українського суспільства на засадах християнської духовності та моралі.

Зрозуміло, що кількість навчальних закладів автоматично ще не означає їхньої якості. Багатьма представниками релігійної спільноти висловлюється розуміння того, що релігійна система освіти знаходиться лише на початку свого розвитку, а отже потребує удосконалення, в тому числі враховуючи державні стандарти. Водночас можливість отримати державну акредитацію могла б надати певні орієнтири для подальшої розбудови даної системи освіти. Але чинне законодавство взагалі не передбачає такої можливості, ставлячи релігійні навчальні заклади у нерівне, порівняно з іншими, становище.

Тому є необхідним закріплення на законодавчому рівні можливості державної акредитації релігійних навчальних закладів, що сприятиме як підвищенню їх рівня, так і більш повній реалізації принципу рівності громадян України.

Саме тому, з метою надання релігійним навчальним закладам можливості для отримання державної акредитації, представниками ХДС, які минулого року брали участь у діяльності робочої групи Міністерства юстиції з розробки нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», були внесені відповідні пропозиції, враховані у вказаному законопроекті.

Зазначимо, що з метою розв'язання даного питання у березні 2005 р. делегатами VII з'їзду ХДС було направлено звернення до

Президента України та Кабінету Міністрів України щодо державного визнання в Україні предмету «теологія (богослов'я)» науковою дисципліною. В результаті цього у червні 2005 р. наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження змін до Переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями» до зазначеного переліку було введено спеціальність «Богослов'я (Теологія)».

Зауважимо, що на сьогодні ситуація стосовно державного визнання зазначеної спеціальності знов загострилася у зв'язку з прийняттям постанови Кабінету Міністрів України «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» від 13.12.2006 р. № 1719, якою, зокрема, визнано такою, що втратила чинність, постанову Кабінету Міністрів України «Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями» від 24.05.1997 р. № 507 в частині підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра. Нагадаємо, що теологію було «легалізовано» саме шляхом внесення змін до останньої постанови у 2005 р.

Тобто треба починати боротьбу спочатку. Разом з тим ми свідомі того, що поки Міністерство освіти очолюється представником Соціалістичної партії із відповідними світоглядними позиціями, доволі важко розраховувати на позитивні для діяльності Церков і релігійних організацій в освітній сфері зрушення.

Зазначимо, що приєднання України до Болонської декларації в галузі освіти актуалізувало проблему із державним визнанням теологічної освіти, яка за кордоном вважається одним із звичайних напрямків вищої освіти.

Додамо, що вищесказане стосується не лише підготовки священнослужителів, оскільки окремі релігійні навчальні заклади або вже приступили до підготовки у своїх стінах фахівців з цілком світських професій, або планують це зробити у найближчий час. Зрозуміло, що це ще один перспективний напрямок суспільно значущої діяльності Церков і релігійних організацій, а з іншого боку, відсутність можливості акредитації відповідних програм створює перед випускниками таких навчальних закладів штучні

перешкоди стосовно можливості продовження навчання і отримання наукових ступенів.

Іншою наявною проблемою є дискримінація студентів та працівників релігійних навчальних закладів порівняно з відповідними категоріями державних та приватних навчальних закладів. Це пов'язано з тим, що студенти духовних навчальних закладів, відповідно до ст. 11 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» прирівняні до студентів державних навчальних закладів хоча б у питаннях відстрочення проходження військової служби, оподаткування, включення часу навчання до трудового стажу. Але на них не поширюється право на пільговий проїзд, додаткову відпустку у зв'язку із навчанням, встановлену для студентів заочної форми навчання, тощо. Викладачі ж таких навчальних закладів взагалі не урівняні у своїх правах з іншими викладачами, зокрема у питаннях розміру відпустки, формування викладацького стажу і т.д. Вочевидь, що така ситуація є щонайменш несправедливою. Тому представники ХДС – члени робочої групи Міністерства юстиції України з розробки нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» наполягали на включенні до законопроекту відповідних положень щодо урівняння в правах зазначених категорій.

Крім того, в процесі підготовки проекту Трудового кодексу України до другого читання народним депутатом України В. С. Марущенком були подані пропозиції щодо поширення права на додаткову відпустку у зв'язку із навчанням, передбачену для студентів заочної форми навчання, і на студентів духовних навчальних закладів.

Зауважимо, що на сьогодні, за офіційною статистикою, в Україні нараховується близько 10700 студентів духовних навчальних закладів із заочною формою навчання. Водночас, на відміну від інших студентів, вони, згідно із чинним Кодексом законів про працю, не мають права на додаткові оплачувані відпустки у зв'язку із навчанням, що створює штучні проблеми для поєднання роботи із навчанням та є дискримінацію по відношенню до них.

Безумовно, розв'язання зазначених питань сприятиме більш широкому забезпеченню конституційних прав громадян України,

розгортанню соціального служіння Церков і релігійних організацій в інтересах усього українського суспільства. В процесі пошуку шляхів їх розв'язання видається доцільним вивчення наявного закордонного, зокрема європейського, досвіду. З іншого боку, євроінтеграційні процеси викликають необхідність узгодження українських освітніх стандартів з європейськими, в тому числі стосовно релігійних навчальних закладів. Тому нагальною потребою є подолання існуючої ситуації штучного відокремлення релігійної освіти від загальної системи освіти в Україні.

Дотримуючись конституційного принципу щодо відокремлення Церкви від Держави, ми, водночас, стоїмо на позиції ПАРЄ стосовно того, що демократія та релігія не є несумісними поняттями, але мають стати надійними партнерами у зусиллях заради спільного блага. Відповідно, Держава має сприяти Церквам і релігійним організаціям в їх суспільно значущій діяльності, зокрема в освітній сфері, з метою подолання духовного і морального занепаду суспільства.

В свою чергу, ХДС дотримується позиції послідовного розвитку співпраці з християнськими Церквами в напрямку реального забезпечення права на свободу совісті, сприяння гармонізації державно-церковних відносин та розвитку діяльності Церков і релігійних організацій. Зазначені теоретичні положення партія втілює у реальні справи.

Базуючись на наявному досвіді, Християнсько-Демократичний Союз й надалі готовий докладати зусиль задля захисту прав кожної людини і кожної Церкви, сприяння діяльності релігійних організацій заради піднесення духовності нашого суспільства.

Враховуючи викладене, вважаємо за доцільне під егідою та за сприяння ХДС створити для підготовки пропозицій щодо внесення змін до нормативних актів робочу групу з числа представників християнських загальноосвітніх і релігійних навчальних закладів, юристів, експертів.

КРЫЖАНОВСКИЙ Р. А.

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ВЫСШЕГО ДУХОВНО-СВЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Наряду со светскими высшими учебными заведениями, отделенными от церкви и духовными вузами, готовящими служителей по религиозным специальностям, в мировой практике существует сотни христианских университетов, дающих духовно-светское образование. Известно, что вузы, развивающие духовно-светское образование занимают первые места в мировом рейтинге университетов (Гарвардский, Йельский, Кембриджский, Оксфордский и др.). При этом возможны три варианта духовно-светского образования:

- обучение по светским и религиозным специальностям в одном университете;
- обучение по светским специальностям на основах христианского мировоззрения с обязательным изучением цикла христианских дисциплин;
- смешанная форма.

В соответствии с Конституцией (ст. 35) церковь и религиозные организации отделены от государства, а школа от церкви. Исходя из контекста Основного закона, от церкви должны быть отделены только государственные школы. Однако в Законе «Об образовании» (ст. 9) утверждается, что все учреждения образования, независимо от формы собственности отделены от церкви, кроме основанных религиозными организациями. Такая формулировка ограничивает права и религиозные свободы граждан, противоречит сути демократического государства и вызывает споры по вопросу, что считать отделением от церкви – только ли религиозные обряды или христианское мировоззрение.

В законе Украины «О свободе совести и религиозных организациях» (ст. 6) четко говорится, что только государственная система образования отделена от церкви и носит светский характер. Следовательно, в негосударственной системе образования возможно развитие как духовно-религиозного, так и духовно-светского образования.

Попытки ограничить влияние церкви на воспитание, как важнейшую часть образования молодого поколения противоречит базовому принципу Конституции Украины, изложенному в ее преамбуле: «сознавая ответственность перед Богом, собственной совестью, предшествующими, нынешними и грядущими поколениями», а также международным обязательствам по соблюдению Всеобщей декларации прав человека (ст. 18 и 26), Международному пакту о гражданских и политических правах (ст. 18), Международному пакту о экономических, социальных и культурных правах (ст. 13, ч. 3), Декларации ООН о ликвидации всех форм нетерпимости и дискриминации на основе религии (ст. 5, ч. 2), Рекомендациям ПАРЕ 1556 (2002 г.) «Религия и перемены в Центральной и Восточной Европе» (XI) и другим международным документам.

По Конституции Украины каждый имеет право на образование (ст. 53), на свободное развитие своей личности (ст. 23), равные права и свободы, без ограничений по религиозным признакам (ст. 24), каждый имеет право на свободу мировоззрения и вероисповедания (ст. 35). На эти права и особенно свободу мировоззрения покушаются противники развития духовно-светского образования.

В это же время ст. 36 Конституции (право на свободу объединения в общественные организации) и нормы ряда Законов Украины дают возможность развивать духовно-светское образование в рамках объединения граждан для осуществления защиты и удовлетворения своих интересов. В частности в Законе Украины «Об образовании» (ст. 49. Самообразование граждан) предусмотрено создание открытых, народных университетов и других учреждений гражданами и их объединениями.

В Законе Украины «Об объединениях граждан» образовательная деятельность не относится к запрещенным (ст. 4. Ограничения на создание и деятельность объединений граждан).

В Законе Украины «О налогообложении прибыли предприятий» прямо говорится, что общественные организации, занимающиеся образовательной и научной деятельностью освобождаются от налога на прибыль (ст. 711.1 б, 711.3, ч. 1, 2).

В соответствии с Законом Украины «О налоге на добавленную стоимость» общественные организации освобождаются от уплаты этого налога, т. к. по Закону Украины «Об объединениях граждан»

(ст. 24) они не имеют права напрямую заниматься хозяйственной деятельностью, т.е. выпускать товары и оказывать услуги, в том числе образовательные.

В случае, когда общественная организация на основах самообразования занимается обучением только своих членов, то она не оказывает образовательные услуги, так как услуги по определению это – «работа, выполняемая на заказ и не приводящая к созданию самостоятельного продукта, товара» [Краткий экономический словарь, 2002].

В отличие от Украины, где в Законе «О высшем образовании» (ст. 1) учтены только государственные, муниципальные и частные ВУЗы в мировой практике учитываются также некоммерческие, общественные, духовно-светские и духовно-религиозные вузы. В Словакии большинство вузов являются общественными. В США – огромное число общественных университетов. Даже те, которые мы относим к государственным (Калифорнийский, Техасский и др.) на самом деле общественные университеты штатов. Они создавались общественностью, лишь частично дотируются правительствами соответствующих штатов. В каждом штате имеются по несколько Христианских университетов, развивающих духовно-светское образование. Они созданы как частными лицами, так и объединениями граждан и церквями.

В Законе «О свободе совести и религиозных организациях» (ст. 6) «Религиозные организации вправе в соответствии со своими внутренними установками создавать для религиозного образования детей и взрослых учебные заведения ...», а также «духовные учебные заведения для подготовки священнослужителей и служителей иных необходимых им религиозных специальностей». Религиозное право – это религиозная специальность или нет? Дьякон – экономист или психолог-душепопечитель? Это тоже религиозные специальности.

В Украине на вполне законных основаниях существует более 100 вузов духовно-религиозной и духовно-светской направленности, неучтенных в Законе «О высшем образовании». Фактически этот закон, касается только вузов, подконтрольных Министерству высшего образования и науки. Неучет множества легитимных вузов свидетельствует о неполноте и ограниченности этого закона.

Тем более, что в Номенклатуре специальностей вузов появилась новая – «Теология» богословие, которое нехарактерно для светских вузов, но имеется в системе духовных и духовно-светских высших учебных заведений.

По нашему мнению, закон о высшем образовании должен учитывать все категории вузов или этот Закон должен называться «О светском высшем образовании». В силу своей специфики по нашему мнению духовно-религиозные и духовно-светские вузы не должны лицензироваться, а аккредитироваться могут не государственными, а общественно-религиозными структурами, зарегистрированными в Министерстве образования и науки Украины. Соответственно выпускники этих вузов должны получать признаваемые негосударственные дипломы, эквивалентные государственным.

Дело в том, что согласно Закону Украины «О лицензировании определенных видов хозяйственной деятельности» лицензируется только та хозяйственная деятельность, которая может нанести ущерб здоровью человека, его законным интересам, окружающей среде и безопасности государства (ст. 3).

Духовно-религиозные и духовно-светские вузы однозначно не занимаются хозяйственной деятельностью и в этой связи не подлежат лицензированию.

Согласно Закону Украины «О лицензировании определенных видов хозяйственной деятельности» (ст. 2) лицензирование в сфере образования регулируется Законом Украины «О высшем образовании», действие которого не распространяется на вузы христианской направленности.

Поскольку в настоящее время негосударственные дипломы духовных и духовно-светских вузов не признаются государственными органами, то вследствие требований религиозных организаций об их признании, МОНУ согласилось лицензировать и аккредитировать эти учебные заведения. Лукавство состоит в том, что эти вузы должны перерегистрироваться в качестве частных вузов, т.е. занимающихся хозяйственной деятельностью. Естественно это юридически неверное решение, хотя возможно кого-то и устраивающее, вследствие нерешения проблемы по существу.

Общественные вузы духовно-светского образования, чтобы выполнить требование законодательства могут не принимать в

члены своей организации студентов согласно ст. 12 Закона «Об объединениях граждан». В этом случае они будут оказывать образовательные услуги этим студентам, не имеющим фиксированного индивидуального членства. Но поскольку общественные организации не имеют права непосредственно заниматься хозяйственной деятельностью, то такому вузу для получения лицензии и аккредитации необходимо создать еще один вуз – хозрасчетный, частный в качестве отдельного юридического лица. Нужны ли эти сложности, меняющие саму суть общественного образования в гражданском обществе, к построению которого мы стремимся?

Наиболее ярким примером юридически обоснованной формы развития духовно-светского образования является Христианский гуманитарно-экономический открытый университет (ХГЭУ), зарегистрировавшийся в 1997 г. в качестве объединения граждан в Управлении юстиции в Одесской области. Устав его, утвержденный органами юстиции, полностью отвечает Украинскому законодательству.

Согласно Уставу «ХГЭУ создается с целью христианской деятельности в сфере среднего и высшего религиозного самообразования по теологическим, гуманитарным, и социально-экономическим специальностям, а также... послевузовского и дополнительного самообразования» (ст. 3.1).

В соответствии со ст. 3.2 Устава «Подготовка в ХГЭУ ведется в основном путем реализации концепции Христианского высшего профессионального образования на базе среднего (полного) общего и профессионального образования, среднего профессионального образования того же профиля по укороченной, ускоренной программе, послевузовского специального, а также дополнительного профессионального самообразования и переподготовки специалистов по укороченным программам».

Уставом предусмотрены очная, заочная, вечерняя формы обучения и экстернат (дистанционное).

Подготовка, переподготовка и повышение квалификации членов ХГЭУ производится за счет пожертвований юридических и физических лиц.

Основные виды деятельности членов ХГЭУ: образовательная и научная (ст. 4).

Для организации и ведения образовательного процесса, научных исследований и повышения квалификации педагогических работников ХГЭУ имеет в своем составе факультеты, общеакадемические и факультетские кафедры, научно-исследовательские лаборатории, аспирантуру, докторантуру, административно-управленческие, учебно-вспомогательные и другие подразделения (ст. 4.9)

Согласно Уставу членами ХГЭУ могут быть граждане Украины и других стран (ст. 5). Члены ХГЭУ делятся на студентов, слушателей, профессорско-преподавательский состав, на научный, административный и другой персонал (ст. 6 и 7).

Аттестация выпускников проводится в соответствии с международными образовательными стандартами (ст. 8.5).

Предусмотрена выдача дипломов установленного ХГЭУ образца (ст. 8.6).

Основной уставный орган ХГЭУ – общее собрание его членов (ст. 9.1), избирает ученый совет ХГЭУ, который в свою очередь избирает ректора ХГЭУ сроком на 5 лет (ст. 9.2).

В плане международного сотрудничества предусмотрены соглашения с иностранными вузами (ст. 11.2) с выдачей дипломов образца зарубежных стран (ст. 8.6).

В соответствии с Болонским процессом декларируется принцип автономности университетов от государства, а наш университет автономен со дня его образования. Наша страна только входит в общеевропейское образовательное пространство, а мы уже давно вошли в него.

Мы выбрали юридически правильную форму духовно-светского образования. И людям, воспитанным в условиях тоталитаризма, кажется невероятным, что успешно существует такой университет. Приходило множество проверяющих, которые с порога объявляли: «Вы работаете незаконно, мы вас закроем». Но в процессе проверок убеждались, что сами плохо знают украинское законодательство, которое слава Богу совершенствуется в правильном для нас направлении.

Сейчас, когда Министерство образования и науки Украины (МОНУ), в связи с демографическим кризисом, пытается закрыть подавляющее большинство частных вузов, нашему университету это не грозит, вследствие нашего общественного статуса и автономности.

По нашему мнению, исходя из Конституции Украины (ст. 53) государственные и коммунальные вузы должны давать только бесплатное образование, а контрактники – обучаться в частных учебных заведениях в равных условиях конкуренции с государственными. От этого выиграет и государство и общество.

Что же касается дипломов ХГЭУ, то их признаваемость как и Гарвардского университета зависит не от аккредитации МОНУ, а от признания их работодателями и положительного имиджа ХГЭУ в силу преимуществ духовно-светского образования.

ХЛЕВОВ А. А.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ КОНЦЕПЦИЯ РУССКОЙ ХРИСТИАНСКОЙ ГУМАНИТАРНОЙ АКАДЕМИИ И ПРЕПОДАВАНИЕ РЕЛИГИОВЕДЕНИЯ В МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Русская Христианская гуманитарная академия – вуз необычный. Очевидная сторона его неординарности выражается в названии. Христианство, как основание европейской и российской культуры, выступает в качестве силы, объединяющей все образовательные стратегии. РХГА проводит подготовку по специальностям философия, теология, религиоведение, история, культурология, психология, искусствоведение, филология (классические, восточные, русский, финский, английский языки). По спектру реализуемых учебных программ институт может быть охарактеризован как один из немногих гуманитарных вузов в точном смысле этого слова.

Для справки следует заметить, что РХГА (до 2004 г. – Русский Христианский гуманитарный институт, РХГИ) – один из первых негосударственных вузов России. Фактически образовательная деятельность была начата в 1989 г., в последние годы жизни СССР. Социальная формализация была произведена тогда, когда институт сложился и фактически функционировал в качестве самостоятельного учебного заведения. Процедуры формализации вуза завершились в 90-е гг. РХГИ был учрежден ведущими в своих областях академическими структурами Санкт-Петербурга –

Российской Академией Образования (Северо-Западное отделение), Институтом русской литературы (Пушкинский Дом) РАН и Санкт-Петербургской Духовной Академией.

Деятельность РХГИ стала своеобразным конкретным ответом в области образования на вызов времени. В отличие же от духовных школ разных конфессий, готовящих кадры преимущественно для пастырского служения, РХГА открыт для людей различных убеждений и главное – профессиональных интересов. Эти особенности положения РХГА в академическом пространстве России и, более того, всех постсоветских государств, имеют своим источником своеобразную концепцию образования. Она относится в первую очередь к построению общеобразовательной части всех программ высшего образования, реализуемых в академии. Три идеи в ней конкретизируют и дополняют друг друга: образование должно быть культурологически целостным, духовно обоснованным и укорененным в европейской культурной традиции. Концепция целостного гуманитарного образования усиливает фундаментальность общегуманитарной подготовки даже в сравнении с традициями классических университетов.

Академия не является типичным представителем ни одной из существующих категорий образовательных учреждений. От новых негосударственных вузов РХГА отличается критическим отношением к односторонне прагматичному, узкопрофессиональному построению образования. По нашему мнению, чрезмерный прагматизм не соответствует отечественной педагогической традиции, ориентированной на фундаментальность и систематичность. А этот прагматизм, в условиях информационной эпохи, может привести к утрате самостоятельного конструктивного мышления. Стремление преодолеть узкопрофессиональное мышление лежит в основе общей концепции РХГА и отличает наш вуз от подавляющего большинства негосударственных образовательных учреждений, имеющих в основном экономико-юридическую ориентацию. Стремясь развить в студенте систематическое гуманитарное мышление, ВУЗ рассматривает религию (и христианство, в первую очередь) как содержательный стержень всего комплекса образовательных дисциплин, поскольку именно религия является живым воплощением принципа историзма и сердцевинной

культуры.

Изложенная выше концепция служит базой для реализации образовательных программ по частным специальностям. Этот опыт может послужить примером подхода к религиоведению как к гуманитарной метадисциплине. Очевидно, что такой подход к осмыслению комплекса гуманитарных дисциплин обусловливается не только бесспорной историчностью гуманитарного познания в целом, но также всесторонней исследовательской работой, проводящейся на кафедре религиоведения. В силу описанных выше обстоятельств студент кафедры религиоведения не только имеет возможность получить полноценное специальное образование, но и *удостовериться в ее необходимости* на нынешнем этапе становления европейской цивилизации.

Образовательная концепция реализующаяся в подготовке специалистов (бакалавров и магистров религиоведов), также центрирована категорией истории, причем, в данном случае отдается предпочтение видению науки, во многом predeterminedному постпозитивистской моделью. А именно, наряду с исчерпывающим представлением исторических форм религиозности, делается попытка в рамках теоритических (дисциплинарных) курсов представить саму науку о религии исторически. Историаризации подвергается также не только соответствующие подходы и методы анализа религии, но и те эпистемиологические системы, в которых эти подходы и методы разрабатывались и разрабатываются. Результатом этого процесса, как нам представляется, должно стать формирование у выпускников картины продуктивного релятивизма. Продуктивность его состоит в том, что религия представляется не только объектом теоретического анализа, но и полем для исследования ряда чрезвычайно существенных для гуманитарного образования в целом метатеоретических проблем. В результате, религия предстает не только статичным объектом, динамика которого определяется исключительно историческим временем, но исторически обусловленным оказывается и наше знание о ней.

Несомненно, что последняя предпосылка такой образовательной концепции может сыграть «дурную шутку», а именно, результатом может стать уверенность студента в относительности любого типа знания о религии. Понимая, что

отчасти кризис современного религиоведения (прежде всего западноевропейского и американского) вызван «модерноцентризмом», мы полагаем, что религиоведение должно ориентироваться на базовые для европейской науки традиции рациональности, в связи с чем студентам-религиоведам читаются полноценные курсы истории философии (4 года для 2-х ступенчатой программы, 5 лет для специалитета; аспирантура). Особое внимание уделяется традиции XX века; прежде всего, истории философии науки и аналитической философии. Именно осведомленность студента в вопросах исторического развития типов рациональности может послужить, с одной стороны, позитивному решению проблемы агностицизма в религиоведении (регулярно проявляющейся во всех программах текстов направлений задающих тон в современной науке о религии). А именно такой путь позволяет сформировать у студента уверенность в необходимости именно рационального подхода к изучению религии. При этом, с другой стороны, студентам читаются курсы, традиционные скорее для «церковных образовательных учреждениях» (литургическое богословие, церковное право, текстология Ветхого и Нового Завета и т.д.).

Без сомнения, наиболее уникальным опытом следует признать тот факт, что в РХГА в целом и на кафедре религиоведения в частности проходят обучение представители различных христианских конфессий, что в перспективе обещает возможность конструктивного диалога. Кроме того, широкое участие в образовательной программе (в особенности на заочном отделении) представителей новых протестантских церквей (в том числе их лидеров), опыт активной работы РХГА на выездных площадках в регионах (опять-таки в протестантской среде) создает совершенно нетривиальную и нетипичную для обычных вузов ситуацию межконфессионального общения. Ее нетипичность сопряжена с созданием уникальной творческой обстановки и свободного общения между православными, католиками, протестантами различных деноминаций и, что особенно характерно, студентами, не исповедующими никакой религии – и все это на базе внешне весьма идеологизированной и политизированной сферы изучения религиозного опыта и религиозной жизни. Без преувеличения можно сказать, что это состояние и создающаяся в группах интеллектуальная атмосфера сами по себе являются весьма ценным

источником для исследования религиозной ситуации в России как минимум. Одновременно это и модель налаживания межконфессионального диалога не в сфере узкоспециальной («внеидеологической») деятельности, а на базе профессионального гуманитарного образования, не страдающая, в то же время, уклоном «экуменизма».

РИК ДЕЙТОН

ЧТО ЖЕ ЯВЛЯЕТСЯ ИСТОЧНИКОМ ХРИСТИАНСКОЙ СВОБОДЫ?

Популярный американский радиокomentатор Пол Харви как-то рассказал историю о группе ученых, пытавшихся обучить шимпанзе письменной речи. После четырнадцати лет стараний, собравшись возле клетки, ученые, затаив дыхание, наблюдали, какое же послание сложит из разбросанных букв подающее надежды дарование. К всеобщему смущению послание было простым и коротким: «ВЫПУСТИТЕ МЕНЯ ОТСЮДА!»

Не могу подтвердить подлинность этой истории, но она является прекрасной иллюстрацией того, что для большинства животных, не говоря уже о созданных по образу Божию людей, тоска по свободе куда сильнее, чем стремление к безопасности.

Что же является источником этой свободы? С христианской точки зрения абсолютным источником свободы является наш Господь Иисус Христос. Его Слово, Библия, гласит: *«Господь есть Дух; а где, Дух Господень, там свобода»* (2 Кор. 3:17). Сам Христос говорит: *«Если пребудете в слове Моем, то вы истинно Мои ученики, и познаете истину, и истина сделает вас свободными»* (Иоан. 8:31-32),

Какая же истина делает нас свободными? Истина о том, кто Он, и о том, что Он может совершить в нашей жизни, чтобы освободить нас от рабства страха, вины, зависимостей, похоти и жадности. Евангелие от Иоанна 14:6 содержит слова Иисуса: *«Я есмь путь, истина и жизнь. Никто не приходит к Отцу как только через Меня»*. Достаточно вызывающее заявление, которое является либо истинным, либо ложным. При этом за каждым из нас

остается свобода выбора: поверить словам Христа, или нет. Британский ученый и бывший атеист Клайв Льюис после долгого исследования речений Иисуса Христа и свидетельств их достоверности написал:

«Простой смертный, который утверждал бы такое, – не великий учитель нравственности, а либо сумасшедший, вроде тех, кто считает себя Наполеоном, либо сам дьявол. Альтернативы быть не может: либо это – Божий Сын, либо сумасшедший или кто-то еще похуже. И вы должны сделать выбор: можете отвернуться от Него как от ненормального и не обращать на Него внимания; можете убить Его как дьявола; иначе вам остается пасть перед Ним и признать Его Господом и Богом. Только отрешитесь, пожалуйста, от этой высокомерной бессмыслицы, будто Он – великий учитель-гуманист. Он не дает нам возможности так думать»¹.

Когда Иисус стоял перед Понтием Пилатом, тот тоже спросил Его: «Что есть истина?» – но так и не принял Истины, Которая стояла прямо перед ним.

Христос не только дарит свободу от грехов и их последствий тем, кто следует за Ним, но также и учит, как сохранять равновесие между свободой и ответственностью. Неограниченной свободы не существует, свобода всегда должна функционировать в определенных рамках. Например, я могу размахивать руками во время упражнений, но не настолько близко к вам, чтоб задеть вас кулаком. Поступать иначе было бы безответственно с моей стороны, ибо тем самым я посягаю на вашу свободу жить в безопасности. Спортсмены на поле могут бегать, прыгать, бить по мячу, но употребление этой свободы для нарушения правил или нанесения травм противнику ведет к дисквалификации. Так же, как и наша физическая свобода, свобода нравственная должна функционировать в рамках ответственности. Как сказал Эдмунд Берк: «Должно существовать некое влияние, сдерживающее волю и страсти человека, и чем меньше его внутри, тем больше его должно быть снаружи». Это утверждение целиком и полностью перекликается со словами Апостола Павла в Послании к Тимофею.

«А мы знаем, что закон добр, если кто законно употребляет его, зная, что закон положен не для праведника, но для беззаконных и непокоривых, нечестивых и грешников, развратных

¹ Клайв Льюис, Просто христианство, – М., изд-во «Гендальф», 1994, с. 67.

и оскверненных, для оскорбителей отца и матери, для человекоубийц, для блудников, мужеложников, человекохитников, (клеветников, скотоложников), лжецов, клятвопреступников, и для всего, что противно здоровому учению, по славному благовестию блаженного Бога, которое мне вверено. Благодарю давшего мне силу, Христа Иисуса, Господа нашего, что Он признал меня верным, определив на служение, меня, который прежде был хулитель и гонитель и обидчик, но помилован потому, что [так] поступал по неведению, в неверии; благодать же Господа нашего (Иисуса Христа) открылась [во мне] обильно с верою и любовью во Христе Иисусе. Верно и всякого принятия достойно слово, что Христос Иисус пришел в мир спасти грешников, из которых я первый. Но для того я и помилован, чтобы Иисус Христос во мне первом показал все долготерпение, в пример тем, которые будут веровать в Него к жизни вечной. Царю же веков нетленному, невидимому, единому премудрому Богу честь и слава во веки веков. Аминь» (1 Тим. 1:8-17).

Согласно истории, в жизни некогда ревностного фарисея Савла из Тарса, гонителя христиан, произошел коренной переворот, в результате которого он стал Апостолом Павлом, величайшим христианским сподвижником-миссионером. Что же было причиной такого изменения? Как он сам свидетельствует, этой причиной была истина об Иисусе Христе и Его удивительной милости, освободившей Савла от грехов, среди которых были и убийство, и богохульство. Тот самый человек, который до своего обращения ко Христу яростно преследовал христиан, написал верующим в Коринфе: *«Если у меня... такая вера, что я могу горы передвигать, а любви нет, – я ничто. ... Любовь терпелива, любовь добра, не завистлива, не хвастлива, любовь не превозносится, не бесчинствует, любовь не себялюбива, не обидчива, не держит зла»* (1-е послание христианам Коринфа, 13:2,4-5. – «Радостная Весть», пер. В. Кузнецовой. – М., 2001). Какая потрясающая перемена! Христос стал для апостола Павла источником освобождения от гордости, ярости и насилия. Христос научил его ответственно распоряжаться своей свободой.

Иисус Христос освободил и меня от страха и вины. В детстве, устав от постоянного напряжения дома, скандалов родителей и угрозы их развода, я не раз испытывал желание броситься под машину. Но Христос освободил меня от этих мучений, дал мне

радость и смысл жизни и научил распоряжаться своей свободой ответственно.

В жизни человека есть три сферы, в которых нам труднее всего сочетать свободу с ответственностью: сексуальность, деньги и власть. Предлагаю вкратце рассмотреть каждую из них.

Свобода и ответственность в сфере сексуальности

Я рос, узнавая о сексе от соседских детей; поэтому все, что относилось к сексу, казалось мне грязным и неправильным. Однако Библия учит, что сексуальность является Божьим даром для каждого человека. Она изначально заложена в людях самим Богом, создавшим каждого из нас мужчиной или женщиной. Поэтому хранить этот дар нужно как драгоценное сокровище, а распоряжаться свободой в этой области нужно с особой ответственностью. Бог – создатель брака и семьи, и Он наделил нас свободой проявлять сексуальную любовь, но лишь в рамках брака. Этим в семье обеспечивается сохранение единства, уз любви и уважения, возникает чувство дома, который дети воспринимают как надежный и безопасный.

Вот что говорит об отношении к дару сексуальности Слово Божье:

«Ибо воля Божия есть освящение ваше, чтобы вы воздерживались от блуда; чтобы каждый из вас умел соблюдать свой сосуд в святости и чести, а не в страсти похотения, как и язычники, не знающие Бога; чтобы вы ни в чем не поступали с братом своим противозаконно и корыстолюбиво: потому что Господь – мститель за все это, как и прежде мы говорили вам и свидетельствовали. Ибо призвал нас Бог не к нечистоте, но к святости. Итак непокорный непокорен не человеку, но Богу, Который и дал нам Духа Своего Святаго» (1 Фес. 4:3-8).

«Брак у всех [да будет] честен и ложе непорочно; блудников же и прелюбодеев судит Бог» (Евр. 13:4).

У меня счастливый брак, и я тщательно стараюсь сохранять брачный завет, который мы заключили с Деллой. Мне часто приходится путешествовать одному, поэтому в отношениях с другими женщинами я стараюсь, оставаясь дружелюбным, удаляться от флирта. Я хочу быть верным жене даже в мыслях, поэтому держусь принятого решения не бросать взгляды на

полуобнаженных женщин, не смотреть безнравственные кинофильмы и разжигающие желания журналы.

Когда мы ответственно распоряжаемся нашей свободой в отведенных Богом рамках, отношения в браке с годами становятся все лучше и лучше. Верность Иисусу Христу, как Подателю всего благого, верность друг другу и уважение данных нами клятв делают наш брак радостью.

Свобода и ответственность в финансовой сфере

К сожалению, деньги зачастую становятся мерилom человеческой ценности – и, в результате, сами приобретают ценность не только благодаря тому, что на них можно купить, но и тому, какой статус благодаря им может приобрести их обладатель. Именно погоня за мнимым видимым благосостоянием побуждает многих людей в Америке злоупотреблять кредитами. Неправильное обращение с деньгами зачастую ведет к множеству проблем, среди которых семейные стрессы, наркотики, алкоголь и банкротство.

Избыток денег может стать такой же проблемой, что и их недостаток – особенно если они получены «теневыми» путями или азартными играми. Испытать на себе последствия этого довелось Джеку Уиттейку. 25 декабря 2002 года, в возрасте 57 лет, он выиграл в лотерее 314,9 миллионов долларов США. В тот день, улыбаясь, он говорил, что намерен какую-то часть выигрыша, возможно даже большую, пожертвовать церкви и отдать на благотворительность. Спустя два года он выглядел подавленным и разбитым. Он стал постоянной мишенью для воров, его привлекали за вождение автомобиля в нетрезвом состоянии, приставание к женщинам, оскорбление и угрозы в адрес работника бара. Помимо всего было найдено тело его семнадцатилетней внучки, завернутое в непромокаемый брезент, недалеко от дома ее парня. Причиной трагической смерти была передозировка наркотиков. Таков один из бесчисленного множества примеров...

Иисус Христос освобождает нас от порабощения деньгам. Он дает нам свободу по-настоящему наслаждаться Его дарами – без зависти и жадности. Его Слово не только предупреждает нас остерегаться сребролюбия, которое названо корнем всех зол. В том же самом отрывке по вдохновению Святого Духа апостол Павел пишет, что Бог *«все обильно дает нам для наслаждения»*

(1 Тим. 6:17). В Послании к Евреям 13:5-6 мы читаем: *«Имейте нрав несребролюбивый, довольствуясь тем, что есть. Ибо Сам сказал: «не оставлю тебя и не покину тебя», так что мы смело говорим: Господь мне помощник, и не убоюсь: что сделает мне человек?»*.

Когда мы доверяем и повинемся Господу, свобода и ответственность приносят нам радость и удовлетворение. Только тогда мы и наши близкие можем свободно наслаждаться тем благосостоянием, которое усмотрел для удовлетворения нужд нашей семьи Бог, а также великодушно делиться и помогать другим в их нуждах.

Свобода и ответственность в сфере власти

Властолюбивые тираны не только растаптывали свободу, но и уничтожали миллионы людей на пути к своим эгоистичным целям. Чаще всего нам приходят на ум имена Александра Македонского, Наполеона, Гитлера, Сталина, Мао Цзе Дуна, – но давайте честно заглянем себе в душу: кто из нас не хочет покомандовать другими или добиться, чтобы было по-нашему? Я убежден, что каждый из нас нуждается в Иисусе Христе, чтобы спастись от жажды власти.

У основания Соединенных Штатов Америки стояли не искавшие господства тираны, а христиане, желавшие защитить от владычества тиранов своих сограждан, а также донести племенам коренных жителей Америки – индейцам – истину и свободу в Иисусе Христе. Приехавших завоевывать и господствовать нельзя назвать ни истинными христианами, ни основателями страны. Верующий патриот Патрик Генри, известный своими словами: «Дайте мне свободу или дайте мне смерть», – также сказал; «Не будет лишним напомнить еще раз, что эта великая нация была основана не религиозными фанатиками, а верующими христианами – и не на какой-то из религий, а на евангелии Иисуса Христа! По этой самой причине народам других верований здесь предоставлены убежище, процветание и свобода вероисповедания».

Что влечет в Америку людей с разных континентов? Стремление к процветанию? Уверен, что да. Свобода? Определенно, Обратитесь к первоисточнику этой свободы, и вы найдете Иисуса Христа. У основания Америки стояли христиане, которые приняли свободу со всей ответственностью. Поэтому они

и остановились на такой системе взаимоотношения властей, которая препятствовала бы усилению какой-либо одной из ее ветвей.

По грустной иронии, атеисты и современные противники христианства в Америке, ведя культурные войны против христианского присутствия в общественной жизни, во всей полноте используют свободу слова, которую когда-то отстаивали именно христиане. Если бы адвокат Майкл Ньюдоу, подавший иск об удалении из американской присяги слов «пред Богом» и молитвы из президентской инаугурации, жил в Саудовской Аравии, попробовал ли бы он там начать судебный процесс против Аллаха и открыто заявлять, что не верит Мухаммеду и считает его лжепророком? Живи он в Индии, начал бы он судебный процесс против священных коров или возглавил бы движение за употребление говядины?.. Если бы он жил в Северной Корее, смог бы он открыто критиковать действия или политику лидеров правительства?.. Вряд ли. Эти страны не стоят на фундаменте свободы, исходящей от единственного ее Источника, не признают неприкосновенность и ценность жизни человека, сотворенного по Божьему образу. Полагаю, продолжительность жизни Майкла Ньюдоу в любой из этих стран резко сократилась бы. Я молюсь, чтобы и Майкл Ньюдоу познал Истину, познал Того, Кто освобождает нас, молюсь, чтобы и он из врага Истины стал еще одним ее сторонником.

Заключение

Мы кратко рассмотрели три мощные силы, сокрытые в человеческом сердце, и то, как Иисус Христос может преобразовать каждую из этих сил.

Луи Селая, один из моих близких друзей, посвятивший свою жизнь и сердце Иисусу Христу и познавший новую жизнь, позвонил мне несколько лет назад, чтобы поблагодарить за то, что я в свое время привел его к Спасителю. Он сказал мне, что без Иисуса, нашего Освободителя, он, вероятно, сидел бы сейчас в тюрьме, подобно своим братьям. Луи рос в очень бедной семье. Его мать была крайне неуравновешена, а отца он и вовсе не знал. У Луи был взрывной характер, и он стал уличным бандитом и алкоголиком.

Но Христос освободил его от алкоголизма, горечи и насилия. Благодаря обретенной в Иисусе Христе свободе он стал любящим ответственным человеком. Сейчас у него прекрасная семья. Луи несет служение в совете директоров христианской миссии «Мир на земле», Библейском колледже для испано-говорящих студентов, проповедует в церкви. Помимо всего, он работает в американском почтовом отделении. Иисус Христос стал Источником его свободы, так же как и для миллионов других людей во всем мире.

ФЕСЕНКО О. А.

РЕФОРМИРОВАНИЕ И АДАПТАЦИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ПРОЦЕССОВ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Происходящий в настоящее время процесс интеграции украинской системы высшего образования в единое европейское образовательное и научное пространство относится к важнейшим вопросам европейского сценария развития Украины. Речь идет о вхождении в так называемый Болонский процесс.

Информация о Болонском процессе является широкодоступной и популяризируемой сегодня, в силу того, что охватывает широкий круг заинтересованных лиц: это и профессорско-преподавательский состав высшей школы, и студенты, и абитуриенты, преподаватели и учащиеся старших классов общеобразовательных школ, их родители, представители бизнес-структур в роли работодателей и так далее. Тем не менее, коротко остановлюсь на основных этапах и принципах Болонского процесса.

Болонский процесс имеет серьезные предпосылки своего возникновения в ходе объединения разных сторон жизни европейских государств. Ему предшествовало создание единого экономического, в том числе, финансового, политического, социального и культурного пространства. Объединенной Европе на определенном этапе стало не хватать свободного движения рабочей силы – национальные дипломы о высшем образовании не признавались даже в соседних странах, принять на работу человека

за уже прозрачными границами оказывалось невозможным, причем при наличии немалого спроса на кадры. Именно тогда и стало формироваться единое образовательное пространство. Официально оно называлось единое исследовательское, образовательное и культурное пространство. Его создание преследовало различные цели. Экономической целью считалось повышение конкурентоспособности европейской экономики и поощрение инноваций с тем, чтобы экономика Евросоюза к 2010 году стала самой конкурентоспособной в мире. Научно-образовательной целью было создание новых знаний и идей за счет расширения международных контактов.

Болонский процесс был начат 19 июня 1999 года в г. Болонья, где 29 министров образования подписали документ, получивший название «Болонская декларация». Этим актом большинство европейских стран-участниц данного процесса провозгласили создание единого образовательного и научного пространства до 2010 года. В его границах должны действовать единые условия признания дипломов об образовании, трудоустройства и мобильности граждан. В Болонской декларации выдвигается требование принятия общей системы сравнимых ученых степеней.

На последующих этапах расширялся круг стран-участниц процесса и декларировались новые цели. Так, следующий этап Болонского процесса состоялся в Праге 19 мая 2001 года, где представителями уже 33 стран Европы было подписано Пражское коммюнике. Впервые в болонском документе было привлечено внимание к тому, что студенты являются полноправными членами образовательного сообщества, компетентными, активными и конструктивными партнерами болонского процесса. Именно в Праге окончательно были названы две степени: бакалавр и магистр. Вопросы мобильности преподавателей и студентов упоминались как чрезвычайно важные, был сделан акцент на обеспечении равных возможностей для поездок студентам с разным уровнем достатка.

Следующий этап Болонского процесса состоялся в Берлине в 2003 году, где участвовали уже 40 стран Европы. На этом этапе присоединилась и Россия. На саммите было отмечено, что сферы высшего образования и исследовательской деятельности – это две взаимосвязанные части «общества знаний». Констатировалось, что

сердцевину формирующегося европейского высшего образования составляет именно качество этого образования.

Наконец, 19 мая 2005 года в норвежском городе Бергене состоялся последний на сегодняшний день и чрезвычайно важный для Украины этап Болонского процесса. На это раз коммюнике подписали 45 стран и среди них – Украина.

Таким образом, обобщая краткий экскурс в историю вопроса, можно констатировать, что основными декларируемыми в Болонском процессе принципами являются:

- многоуровневая система высшего образования;
- введение системы академических кредитов;
- обеспечение мобильности студентов и преподавателей;
- выдача единого Европейского приложения к диплому;
- система управления качеством высшего образования;
- автономность и самостоятельность европейских университетов и т.д.

С одной стороны, став участницей Болонского процесса, Украина должна распространить его нормы и принципы на всей своей территории. С другой стороны, на всех этапах Болонского процесса провозглашалось, что этот процесс добровольный, полисубъектный, не нивелирует национальные особенности образовательных систем отдельных стран, многовариантный, гибкий, открытый, последовательный. Это создает предпосылки для «мягких» адаптации и реформирования Украинской системы образования.

Давайте посмотрим на проблему с несколько другого ракурса. Если бы не требования Болонского процесса, что было бы с реформой высшего образования? Или, другими словами, однозначны ли эти понятия? Здесь необходима ясность. На наш взгляд, эти понятия существуют в принципиально разных областях: Болонский процесс – в плоскости механизмов международного сотрудничества, а реформа высшего образования – в плоскости национальных стратегий социально-экономического развития с учетом реальных потребностей и возможностей Украины. Вот именно этот второй аспект и должен, на наш взгляд, находиться под постоянным мониторингом и анализом со стороны вузов, для того чтобы соответствовать новым мировым реалиям и тенденциям, а именно – глобализации, становлению информационного общества, тотальному утверждению рыночных

взаимоотношений, приоритету личности, духовности, культуры, возрастанию роли интеллекта и науки.

Сфера бизнес-образования, как никакая другая, в полной мере отражает все проблемные вопросы высшего образования. Под бизнес-образованием понимается широкий круг программ, которые предлагаются вузами в сфере менеджмента и экономики. Опираясь на опыт работы Института международного бизнеса ХГЭУ (ИМБ), хотелось бы отметить, что ХУ в полной мере соответствует принципу автономности и самостоятельности, «болонское» понимание которого означает минимальную зависимость от чиновников, большую степень доверия со стороны общества.

В ИМБ реализуется уже пятый год украино-австро-американская программа подготовки бакалавров и магистров бизнес-администрирования. Бесспорный интерес представляет накопленный опыт функционирования ИМБ.

Партнером Института является Международный университет Вены, по академическим программам которого происходит учебный процесс. В ходе реализации этих программ появилась очевидная необходимость их трансформирования в соответствии с требованиями украинских реалий. Уже появилось осознание того, что каким бы хорошим не был немецкий или американский менеджер, он все равно не может стопроцентно удовлетворить потребности нашего рынка. И каким бы качественным не было бы зарубежное образование, оно все равно не учитывает многие национальные особенности. Результатом проведенных изменений и дополнений явились конкурентоспособные программы подготовки бакалавров бизнес-администрирования, как для украинского, так и зарубежного рынков. Таким образом, реализуется болонский принцип совместных университетских программ и совместных дипломов.

Достаточно сложной специалисты называют сегодня проблему свободного владения английским как языком академической мобильности. Обучение в ИМБ происходит на английском языке. В этом аспекте появился уникальный опыт преподавания. В ИМБ приходят выпускники одесских школ с углубленным изучением английского, но этого оказалось недостаточно для успешного освоения ими общеобразовательных циклов и циклов профессиональных дисциплин. Особенно это касалось случаев, когда преподавателями являлись носители языка.

Поэтому, на первом курсе программы максимально усилены дисциплинами, направленными на свободное владение именно профессиональным английским, с участием англоговорящих тренеров. Филологами Института разработаны и успешно применяются в аудиториях, уже специалистами, уникальные методики преподавания профессиональных дисциплин экономики, управления, финансов, международного права на английском языке для украинских студентов.

Студенты ИМБ имеют возможность во время летнего семестра изучать выбранные ими предметы в Вене. Это можно делать на английском языке и на языке страны пребывания. Для этого студенты изучают немецкий язык, имея возможность языковой практике в Австрии. А с 2006-2007 учебного года введен в учебную программу и французский язык. Успешное освоение языковых программ значительно повышает востребованность наших выпускников на рынке труда, как в Украине, так и за рубежом. Хорошим стимулом является и присваиваемая промежуточная квалификация «переводчик с английского языка в области экономики, управления и финансов». Такие специалисты сегодня – это тоже требование времени.

К сожалению, следует отметить, что только небольшой процент наших студентов может себе позволить поехать в европейские вузы за академическими кредитами за свой счет. Это проблема актуальна, впрочем, для всего студенчества, особенно в постсоветских странах. В этом плане нам представляется перспективным поиск грантов среди именно Христианских университетов Европы.

С этого учебного года, как логическое продолжение бакалаврата, в ИМБ стартовала программа MBA – магистров бизнес-администрирования. MBA – это самая известная и престижная форма подготовки профессиональных управленческих кадров высшей квалификации, а диплом MBA – зеленый свет в бизнесе. Можно сказать, что MBA – это целая философия. Процесс обучения базируется на солидном академическом образовании, комплексной теоретической подготовке, использовании передовых разработок в области менеджмента, блестящем знании иностранных языков, знании бизнес-этикета, умении проводить презентации и переговоры.

Мы чувствуем большой интерес в нашем городе к этой программе. Мотивация претендентов на получение степени MBA – желание развития карьеры и надежды на увеличение дохода после получения степени, возможность устроиться на работу в Европе. Для тех, кто приходит к нам после других вузов и опыта работы, мы предоставляем адаптированные программы MBA, а также возможность серьезно углубить свое знание профессиональных европейских и английского языков, без чего эта степень бесперспективна.

Реализуя программу MBA, так же, как и бакалаврскую программу, мы ставим своей целью предоставить такой образовательный продукт, который в максимальной степени соответствовал бы современному темпу изменения и увеличения знаний и формировал бы специалиста, востребованного бизнес-средой. Эта цель в полной мере соответствует болонскому требованию – обеспечение качества образования. А качество определяется, прежде всего, результатами образования – знаниями, навыками и компетенцией выпускников. И в этом ключе наиболее приоритетным направлением нашей деятельности является обеспечение связи Института с бизнес-структурами. Логика здесь такова – через связь с компаниями, изучение их потребностей и динамики – к подготовке необходимых специалистов. Пока еще мы сами ищем возможности стажировки для наших студентов, но уже есть начала тенденции, когда сами фирмы проявляют больший интерес к привлечению студентов на практику, с тем, чтобы затем пригласить на работу самых лучших. Для предприятия это – инвестиции в персонал, которые окупаются в последствии многократно. Тесное сотрудничество с бизнесом позволяет также приблизить обучение к практике ведения бизнеса и отойти от абстрактно-теоретических методик преподавания.

Безусловно, высокие требования предъявляются к преподавательскому составу. Не умаляя ни в коем случае качества наших зарубежных коллег, мы пришли к выводу, что наши специалисты мало, в чем уступают, а во многом и превосходят тех тренеров, которые приезжают к нам. Разные причины такой ситуации, но главное – это то, что наши преподаватели являются действующими менеджерами или консультантами в бизнесе, многие из них проходили соответствующие стажировки за рубежом, а, следовательно, имеют уникальный опыт и знания о

разных экономических системах. Нам самим приходится быть инновационными, креативными, социально активными, даже амбициозными, чтобы такими стали и наши студенты.

Нам бы хотелось, чтобы наши выпускники оставались в Одессе, в Украине. Они необходимы здесь все больше с возрастанием открытости экономики. «Утечка мозгов» еще не перестала быть актуальной, потому что разный уровень оплаты таких специалистов у нас и за рубежом.

Безусловно, существуют еще достаточно много проблем в нашей работе, о которых сегодня не упоминалось, но они носят больше тактический и оперативный характер. Тем не менее, ответ на вопрос «что мы делаем: реализуем Болонский процесс или готовим необходимых для современной экономики специалистов?» очевиден. И наш позитивный результат – это весомый вклад в общий ход Евроинтеграции Украины.

БОДАК В. А.

ОСОБЛИВОСТІ СПІВІСНУВАННЯ СВІТСЬКОЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ ОСВІТНІХ СИСТЕМ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Демократизація нашого суспільства відкрила сприятливі можливості для організації як світської релігієзнавчої, так і духовної релігійної освіти в Україні. Слід відзначити, що обидві системи освіти знаходяться сьогодні в стадії розвитку, пошуку нових форм і методик і мають будуватися на засадах гуманізму, толерантності і дотримання принципів свободи совісті.

Враховуючи той факт, що сучасна людина живе в технократичному і надто секуляризованому суспільстві, їй доводиться вирішувати проблеми, з якими вона не зустрічалась раніше в своєму житті. До них перш за все відносяться глобальні проблеми: збереження навколишнього середовища, ліквідація тероризму, гармонізація взаємовідносин між націями, народами, боротьба з наркоманією, моральною деградацією споживацького суспільства, тощо. Названі проблеми потребують успішного вирішення, вимагаючи для цього об'єднання зусиль віруючих і

невіруючих, церкви і держави, різних релігій і церков. У зв'язку з цим пріоритетним завданням сучасного суспільства є відновлення такої його складової, як духовність, яка в нашу епоху виступає важливим чинником суспільного прогресу, оскільки вона дає можливість розкрити не лише фізичний, але й духовний потенціал людини, її здібності і творчі потреби, що сприятимуть вирішенню визначених проблем та становленню людської особистості.

Важлива роль у формуванні духовності, як відомо, належить літературі, мистецтву, засобам масової інформації, театру, політиці, моралі, освіті тощо. Але й релігію, особливо сьогодні, вже не можна виключити з цього процесу, так само як не можна заборонити пошук наукової істини або художню творчість. Загалом на духовність впливають як світська, так і релігійна культура, оскільки творцем і носієм будь-якої форми культури є людина.

Важливе місце у формуванні духовності на всіх етапах людської історії відводилось вихованню й освіті. Знання про релігію і знання релігії завжди вважалося показниками загальної культури людини, оскільки саме через релігію передавалися традиції і звичаї народу, його віра, його сила і впевненість в духовній єдності національного організму. Саме тому такими актуальними є питання релігійної і релігієзнавчої освіти в Україні.

Україна сьогодні насичена різними освітніми закладами. На прес-конференції в УНІАН 25 січня 2007 року Міністр освіти і науки України Станіслав Ніколаєнко оголосив наступні цифри: На сьогодні в Україні функціонує 920 вищих навчальних закладів – 570 технікумів та коледжів і 350 університетів, академій, серед яких 236 закладів державної і комунальної форми власності [http://unian.net/press/?lang=1&url=press_reliz&id=99765]. Решта – це приватні заклади. В більшості ВНЗ викладається релігія, чи як нормативна, чи як факультативна, або як світська, чи як богословська дисципліна. Аналіз програм і навчальних планів говорить про те, що система світської релігієзнавчої освіти тільки складається, богословська освіта теж знаходиться в стадії розвитку. Як правило, в державних навчальних закладах викладається курс релігієзнавства, яке отримало назву академічного. В духовних навчальних закладах і недільних школах при релігійних громадах викладається конфесійно спрямоване релігієзнавство і теологія (богослов'я).

Стосовно світської релігієзнавчої освіти можна відзначити, що сучасне релігієзнавство ставить за мету дати молоді повний обсяг наукових, об'єктивно виважених знань про релігію, прилучати її до духовних цінностей народу, з наукових позицій розглядати релігію в контексті світової культури, розкривати її сутність, місце і роль в суспільстві. Як відзначає А. М. Колодний, знаний фахівець в сфері релігієзнавства, такий підхід відповідає вимогам Конституції України, її принципам про відокремлення Церкви від держави і школи від церкви, сприяє соціальній злагоді у суспільстві. [Колодний А. М. Релігійна та релігієзнавча освіта в Україні // Академічне релігієзнавство. К., 2000. – С. 855].

Проте, практика викладання релігієзнавства підтвердила тезу, що релігієзнавча освіта сьогодні в деяких вузах все ж таки ототожнюється або підміняється богословською (теологічною) освітою, коли організатори навчального процесу не розуміють специфіку релігієзнавчої і богословської освіти. Питання їх взаємин і співіснування ще й досі не вирішений на рівні українського законодавства: заборонні положення Закону про освіту суперечать дозвільним положенням Закону про свободу совісті та релігійні організації. Про це неодноразово йшлося на всеукраїнських конференціях, зокрема 2005 року «Релігійний компонент у світській освіті та вихованні» та 2006 року «Законодавство України про освіту і Церква», проведених за ініціативи УАР, Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ, УАРС при підтримці Міністерства освіти і науки та Міністерства юстиції, Міжнародної асоціації християнських шкіл, Європейської асоціації права і законодавства про освіту, Міжнародного Центру права та релігієзнавства, Духовного центру «Благовість», Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. Про нагальність цих проблем свідчать й інші конференції, які проведені чи плануються в Житомирі, Одесі, Чернівцях. Іншими словами, життя випереджає законодавство, свідченням чого є відкриття богословсько-теологічних факультетів в вищих навчальних закладах (ЧНУ), акредитація спеціальності «теологія» в Католицькому університеті. Організація богословської освіти в системі державних навчальних закладів суперечить нині існуючому законодавству, в якому визначені принципи державної, світської освіти, яка має бути перш за все позаконфесійною, оскільки в вищих навчальних закладах навчаються представники різних конфесій, а також невіруючі. Не врахування їхніх інтересів

та світоглядних уподобань лише приведе до подальшого загострення суперечок і конфліктів, а також силового насадження певного віросповідання, що є панівним в тому чи іншому регіоні. Що власне і практикується в Західному регіоні країни греко-католицькою церквою, яка постійно прагнула і надалі прагне лідерства в релігійній освіті. За її ініціативою порушувалося питання про запровадження теології у вузах як обов'язкової навчальної дисципліни, а також уроків християнської етики в загальноосвітніх школах. Але ж ознайомившись із програмою, рекомендованою літературою і певним досвідом викладання християнської етики у Львівській, Тернопільській, Рівненській та Івано-Франківській областях, ми бачимо, що викладання цієї дисципліни зводиться до катехизації греко-католицькою церквою. А це, як відомо, викликає обурення у керівництва інших релігійних громад (православних, протестантів, не кажучи вже про іудеїв та мусульман), які теж прагнуть своєї участі в освітньому процесі і виступають за вирівнювання прав і можливостей у викладанні релігії всіх законно діючих на території України конфесій. Викликає заперечення така практика також і у батьків інших релігійних уподобань, які повинні мати право вибору конфесійної орієнтації релігійного навчання. А як розв'язати дану проблему? Відповідь знаходимо у наступному документі.

Ознайомимось з листом керівників християнських Церков України до Президента України В. А. Ющенка від 12 грудня 2005 року, в якому висловлюється вдячність Президенту України за його сприяння у питанні впровадження в загальноосвітніх школах навчального курсу духовно-морального змісту «Християнської етики» і сподівання на розв'язання цього питання шляхом співпраці держави, релігійних конфесій, науковців і педагогів-практиків. А далі слідує відповідь на поставлені часом актуальні питання. «Нашими Церквами, у співпраці з вищими та загальноосвітніми навчальними закладами, із залученням широкого кола фахівців, які мають великий практичний досвід у викладанні в школах «Християнської етики», було опрацьовано узгоджений спільний проект викладання курсів духовно-морального змісту. Цим проектом концепції передбачається, що в школах протягом всього терміну навчання має викладатися етично-виховний предмет, як обов'язковий до вивчення, за двома базовими альтернативними програмами – «Християнська етика» та загальна (філософська)

«Етика». Відповідно до власного світогляду батьки матимуть право обрати один з цих курсів, що забезпечить право на свободу совісті та відсутність примусу у вивченні предмету» [Християнській етиці – дорогу в школи // http://www.kievpatr.org.ua/news.php?page=show_statid=356].

Що маємо насправді? Для цього визначимо особливості співіснування світської та релігійної освітніх систем в Західному регіоні України. В 1997 році рішенням обласних рад народних депутатів Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської та Рівненської областей прийнято ухвалу про запровадження викладання «Християнської етики» у загальноосвітніх середніх школах. Рішення прийняте, проте не вирішені правові аспекти викладання даного предмету в школі, відсутні програми з християнської етики, а методика викладання не відповідає вимогам державних стандартів освіти, відсутні кваліфіковані кадри – педагоги, які мали забезпечувати викладання дисципліни, а не священники, монахи, монахині.

Згодом, питання введення уроків «Християнської етики» в загальноосвітній школі вирішувалося на альтернативній основі – початкові класи вивчатимуть «Християнську етику», а старші класи – «Етику». Таке рішення викликало обурення в греко-католицькій церкві: «вважаємо неприпустимим впровадження запропонованого предмету «Етика» у 5-6 класах загальноосвітньої середньої школи України і вимагаємо включити з наступного 2005-2006 навчального року в інваріантну частину базового навчального плану для загальноосвітніх навчальних закладів предмет «Християнська етика», де є рішення обласних рад народних депутатів про запровадження викладання цього предмету» [Звернення Преосвященного Владики Софрона (Мудрого), Голови Синодальної комісії богословської освіти, у справі захисту права дітей на християнське виховання у загальноосвітніх школах України [http://www.ugcc.org.ua/documents/appeal_2005/etyka/].

В наш час питання про можливість та необхідність читання загального курсу «Етики», що також сприятиме свідомому формуванню дитиною свого світогляду, стане джерелом пізнання цінностей, традицій і культури власного народу, формуватиме повагу до носіїв відмінних релігійних традицій, сприятиме виховному процесу не ставиться. Предмет «Християнська етика» фігурує в навчальних планах загальноосвітніх шкіл Західного

регіону з 1 по 12 клас (для порівняння скажемо, що на Сході України уроки «Етики» присутні в навчальних планах). Таким чином, державні навчальні заклади, що мають забезпечувати релігієзнавчу освіту, яка сповідує принципи світськості освіти, конфесійної незаангажованості та дотримується принципів свободи совісті в Україні, працюють над впровадженням в навчальний процес релігійної (богословської) освіти, що сприяє відтворенню, розвитку та вдосконаленню релігії, в даному випадку – греко-католицизму.

В системі державної освіти має бути організована релігієзнавча освіта, принципами розбудови якої мають стати науковість, світоглядна плюралістичність, творчий підхід до розгляду питань про релігію в контексті світової культури, та її місця і ролі в суспільстві та в житті особи. Такі принципи сприяють стабілізації суспільного життя та демократизації нашого суспільства, що передбачає можливості для організації релігійної освіти в Україні.

Демократизація нашого суспільства відкрила сприятливі можливості для розвитку релігійної освіти і виховної роботи церкви. Станом на 1 січня 2007 р. в Україні різні конфесії мали 12775 недільних шкіл і 185 духовних навчальних заклади та видруковували 380 часописів і газет [Колодний А. Релігійна карта України // Релігійна панорама. – 2007. – № 2]. Якщо говорити про Західний регіон України, то тут релігійна освіта здійснюється в основному Українською греко-католицькою церквою, оскільки 93% мережі греко-католиків зосереджено в трьох галичанських та Закарпатській областях [Там само]. В цій церкві працюють 15 навчальних закладів (з 1587 слухачами), 1224 недільні школи. Слід відзначити і діяльність Української автокефальної церкви, 67% якої також знаходиться в Західних областях. Крім того, до процесу релігійного навчання долучаються римо-католики та протестанти, хоча домінуючу роль в релігійному освітньому процесі займає УГКЦ, яка часто ігнорує застереження інших церков про небезпеку теологізації (катехизації) освіти, причому конфесійно однобічної, що насаджує єдину віру, єдине світорозуміння, єдину істину. Зрозуміло, що в умовах поліконфесійного суспільства подібна «одноманітність» не сприятиме його консолідації, а може лише поглибити розкол між послідовниками різних конфесій.

Налагодити релігійну освіту і місіонерську діяльність в Україні намагаються різні зарубіжні місії, під активним впливом яких знаходиться в наш час Україна. Вони навіть прагнуть організувати підготовку кваліфікованих кадрів шляхом відкриття своїх навчальних установ. Священнослужителі і проповідники різних конфесій працюють в недільних школах. Позитивним у цьому процесі є гуманістична спрямованість релігійної освіти і виховання, формування толерантності і терпимості до інших релігій, поваги до людини і загальнолюдських культурних цінностей. Така освіта і виховання заслуговують на увагу і вивчення набутого досвіду [Закович М. М Релігійна та релігієзнавча освіта в Україні // Академічне релігієзнавство. – К., 2000. – С. 857].

Фактично ми можемо стверджувати, що в Україні складаються дві системи освіти, які можуть взаємодіяти між собою. Цю взаємодію необхідно підтримувати і розвивати. Разом з тим, незважаючи на здобуті успіхи, світська і релігійна освіта мають великі труднощі [Закович М. М Релігійна освіта у соціальних концепціях християнських церков України // Мораль. Релігія. Освіта. – К., 2005. – С. 284]. Це обумовлено багатьма причинами, перш за все довготривалим виходом нашого суспільства з кризової ситуації та повільним просуванням процесу національно-культурного, релігійного відродження в Україні. Актуальності в наш час набула проблема узгодження світської та богословської освіти. Вказана проблема включає ряд злободенних питань, які викликають живий інтерес у нашому суспільстві: викладання основ християнської етики у загальноосвітній державній школі, запровадження теології як обов'язкової дисципліни у вищих навчальних закладах, підміна або ототожнення релігієзнавчої освіти богословською (теологічною), визначення кваліфікації фахівців з вищою теологічною освітою з метою прирівняти її до державної, визначення відповідності змісту програм підготовки фахівців теологічного спрямування державним правовим актам тощо.

Враховуючи наявність двох освітніх систем (світської і релігійної), потрібно віднайти шляхи узгодження сфер їхньої діяльності, які можуть і мають взаємодіяти. Співпраця релігійних і світських освітніх закладів, сприяла би підвищенню ефективності їхніх зусиль у вихованні молоді – нашого майбутнього, залученні їх

до здорового способу життя і високих морально-етичних цінностей, прищепленні смаку до естетичних цінностей та культурних традицій нації. Залишається удосконалити українське законодавство, яке врегулює суспільну напруженість з приводу цього питання. Проте, даний процес не має суперечити Конституції України щодо чіткого розділення релігійної та світської освіти, що є одним з елементів відокремлення церкви від держави, дозволить зберегти і міжконфесійне порозуміння в такій багатоконфесійній та багатонаціональній державі як Україна. Виражаючи підтримку цьому принципу, державна система освіти в Україні має залишатися світською, цілковито незалежною від впливу якоїсь однієї чи кількох релігійних груп. Державні органи управління освітою мають сприяти реалізації права громадян на свободу вибору характеру освіти як елемента свободи совісті та віросповідання.

Література

1. Вища освіта в Україні – завдання, перспективи. Проблеми з життя вищої школи // http://unian.net/press/?lang=1&url=press_reliz&id=99765.
2. Закович М. М. Релігійна освіта у соціальних концепціях християнських церков України // Мораль. Релігія. Освіта. – К., 2005.
3. Закович М. М. Релігійна та релігієзнавча освіта в Україні // Академічне релігієзнавство. – К., 2000.
4. Звернення Преосвященного Владика Софрона (Мудрого), Голови Синодальної комісії богословської освіти, у справі захисту права дітей на християнське виховання у загальноосвітніх школах України [http://www.ugcc.org.ua/documents/appeal_2005/etyka/].
5. Колодний А. Релігійна карта України // Релігійна панорама. – 2007. – № 2.
6. Колодний А. М. Релігійна та релігієзнавча освіта в Україні // Академічне релігієзнавство. – К., 2000.
7. Християнській етиці – дорогу в школи // http://www.kievpatr.org.Ua/news.php?page=show_statid=356.

ВОВК Г. П.

АКТУАЛИЗАЦИЯ ДУХОВНО-СВЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Исследуя наше общество, очевидно, что далеко не все благополучно в его развитии. Главным виновником распрей, разногласий, ссор, войн является грех. Тысячелетиями он укреплялся, размножался и пустил много различных корней. Эти корни проникают в разные сферы человеческой деятельности. Грех заражает все вокруг. Стараются просочиться в затаенные уголки людских сердец, чтобы в сознательной жизни разрушить чистую божественно-духовную форму. Возникающие похотливые действия и вожделения могут поражать своим жалом даже духовную сторону человека. В послании Иакова, в четвертой главе, первом стихе говорится: «Откуда у вас вражда и распри? Не отсюда ли, от вожделений ваших?» Обрезав путь вожделениям и похотям можно достичь больших результатов в духовной жизни. Но без Иисуса Христа не возможно сделать ни одного шага в этом направлении, так как враг душ человеческих не позволит одержать легко победу. Каким образом общество может наступать на врага – сатану и одержать над ним верх?

В первую очередь нужно определить духовные ориентиры современной эпохи, социальные и моральные ценности, мировоззрение. Во всех этих ориентирах, главным является человек и его проблемы. Сегодняшний день требует рассмотрения всех проблем с новой современной точки зрения, в которой учитывался бы более обширный интерес человеческих судеб. Судьбы людей формируют судьбу завтрашнего дня. Какое наследство получит завтрашнее поколение, если сегодня не будут решены глобальные проблемы?

Еще Блаженный Августин (354-430 гг.) представитель религиозного взгляда на общество систематизировал христианское мировоззрение, представляя его как целостное учение. Он утверждал, что стремление к счастью есть основа смысла жизни человека. Это стремление реализуется в познании Бога и осознании человеком полной зависимости от Него. Человеческая душа имеет начало, но не имеет конца. Вера в человека идет впереди разума. Но ее необходимо подкреплять разумом. Августин говорил, наука

помогает человеку пользоваться вещами, вера – познавать вечные божественные дела и духовные объекты. Он называет определенные периоды развития человечества следующим образом: младенческий, детский, отроческий, юношеский, зрелый и старческий. Последний период начался с приходом Христа и продолжится к концу существования человечества. Что же можно исправить и как поступить, чтобы моральные и правовые регуляторы социальных взаимоотношений определяли лучшее будущее?

Существует два пути, которые ведут к одному источнику. Первый: христианское образование в воскресных школах – второй развитие духовного и духовно-светского образования. Эти пути направлены во благо Украины. Если человека с детских лет правильно направлять, то он твердо пойдет верным путем. В Библии, в Притчах в двадцать второй главе, в шестом стихе говорится: «Наставь юношу при начале пути его; он не уклонится от него, когда и состарится». Лучший способ исправить ситуацию это учить подрастающее поколение нравственному закону Бога.

Получая высшее духовное или духовно-светское образование, молодой специалист приобретает опыт общения с Богом. Хотя он, как и другие, подвержен различным испытаниям и всевозможным искушениям, но ни лицеприятная вера во Христа позволяет ему нравственно поступать, уповать на Бога, иметь здравый смысл и получать от Господа различные благословения.

Почему в настоящее время появилась острая нужда наставлять юношей и девушек, детей и подростков? Потому что на улице много беспризорных и сирот. Дети и подростки привыкают к наркотикам и алкоголю. Развита детская проституция и безнравственность. А все от недостатка духовного воспитания.

Специалисты утверждают, что детская безнадзорность непосредственно связана с проблемами содержания и воспитания подрастающего поколения в семьях. Только за 1 квартал 2006 года в Одессе были лишены родительских прав одиннадцать человек. Двадцать пять фактов невыполнения своих обязанностей по воспитанию и обучению несовершеннолетних детей. Жестокое обращение с ними и вовлечение их в противозаконную деятельность. Многие дети из подобных семей решили, что на улице жить лучше. По статистике на июнь 2006 года в Одессе зарегистрировано 524 ребенка-сироты. Лишенных родительской

заботы 1697 детей. 19 детей, к которым совершено физическое, экономическое или сексуальное насилие. 127 детей систематически покидающие постоянное место жительства. 27 детей преступившие черту закона. 46 употребляют спиртные напитки, одурманивающие вещества или наркотики. На всем постсоветском пространстве происходят подобные вещи. Дети Москвы сейчас имеют свой вытрезвитель. Перебравшие малыши здесь сидят и думают, что лучше – кайф или гречневая каша и «круги трезвости» в 9 утра? Всего этого можно избежать, если поставить на должном уровне воспитание детей и подростков. Воспитание, основанное на Божьих принципах, даст положительный результат.

В 2006 году международная организация PISA (международная программа оценки образовательных достижений учащихся) провела исследование под названием «Учеба для жизни». Была поставлена цель определения для учащихся пятнадцатилетнего возраста знаний и умений, необходимых для полноценной жизни в обществе. В международном консорциуме во главе с Австралийским советом педагогических исследований участвовало много тысяч подростков из 41 страны. Учащиеся стран СНГ, блестяще побеждавшие на международных олимпиадах, в этой программе заняли практически последние места. Исследования проводились по естественным наукам, чтению, математике и решению проблем. Задания делились на пять уровней сложности: знание законов, объяснение закона, узнать тему в тексте, сформировать гипотезу и выводы. Необходимо было узнать, как подростки умеют применять знания в жизни.

Многие учащиеся научились «скачивать» реферат с Интернета. Оценивался этот реферат учителями, как самостоятельная работа. Поэтому учащиеся не могут усваивать информацию для пользы дела. Библия говорит по этому поводу: «И все, что делаете, делайте от души, как для Господа, а не для людей, зная, что в воздаяние от Господа получите наследие; ибо вы служите Господу Христу». (Еф. 3:23-24) Если ученики и педагоги будут научены этим Божьим истинам, то ситуация поменяется в лучшую сторону. Последует прекрасный результат, который благотворно отразится на состоянии нашего общества.

Для убедительности своих доводов по поводу духовного и духовно-светского образования в нижеизложенной форме предлагаю сформировать принятие тезисной программы о духовно-

светском образовании. Начальным путем этой программы являются воскресные школы для маленьких детей. Программа воскресной школы основывается не только на детских программах, но имеет широкий возрастной диапазон. Она открыта для всех. Цель воскресной школы состоит в том, чтобы детально изучать Библию с ее нравственными законами. Учителя воскресной школы и духовно-светских учебных заведений должны быть верующими «возрожденными» христианами, принадлежащими к определенной поместной церкви (быть членом одной из церквей). Должны быть обучены и посвящены на это служение, иметь тесное общение с Богом через Священное Писание и молитву, а также всегда пребывать в духовном росте: «Доколе все придем в единство веры и познание Сына Божья, в мужа совершенного, в меру полного возраста Христова» (Еф. 4:13).

В программу для всех возрастов обязательно включают чтение и обсуждение библейских текстов. Потому что Библия – Богодухновенная Книга и не имеет человеческой ограниченности, а только обширную глубину познаний Божьих истин, которые применяются на практике: «Все Писание богодухновенно и полезно для научения, для обличения, для исправления, для наставления в праведности, да будет совершен Божий человек, ко всякому доброму делу приготовлен» (2 Тим. 3:16-17).

Далее хотелось бы коснуться вопросов специфики обучения, как учащихся, так и учителей. Это вопросы педагогического консультирования. Сюда входят вопросы сексуального воспитания детей и взрослых, культура общения в разных формах и решения различных проблем (в том числе и медицинских). В разделе педагогического консультирования за основу берутся общие и специфические извлечения знаний и опыта, имеющие практическое применение. Многие вопросы по педагогике отчетливо разграничивают степень вхождения в структуру узкой специализации. Они имеют общий характер для родителей и педагогов, используют степень насыщения эмоциональной фактурой реальности. Отправная точка фокуса ребенка направлена на познание окружающего мира, себя, родителей и др. людей. Формирование у детей правильного представления о происхождении человека, его размножении, любви и сексе имеет огромное значение. Если интересующая детей информация исходит от родителей или учителей, тогда развитие ребенка носит

гармонический характер. Дети, не получая должной информации от взрослых, восполняют ее от сверстников или уличных друзей с неточностями, вымыслом, превратностью или пошлостью. Прежде чем учить детей, взрослый человек должен быть пропитан правильной педагогической осведомленностью по основным щепетильным житейским вопросам. Например: возьмем половое воспитание. Оно должно опираться на реальные характеристики психосексуального развития ребенка с учетом семейных, социальных и микросоциальных условий. Доверие – обязательное условие при любом воспитательном воздействии. Доверять и пользоваться доверием для того, чтобы происходило взаимопонимание и положительный результат. Это начало длинного пути. Ни в коем случае не стоит высмеивать трудности ребенка. Необходимо знать индивидуальные особенности воспитуемых. Половое воспитание – это не отдельные мероприятия, которые могут носить случайный характер, а постоянство и последовательность. В большинстве семей только врач может разъяснить, что некоторые проявления детской сексуальности являются эмоциональным напряжением из-за нарушений межличностных отношений в семье.

Затрагивая вопросы общения, необходимо отметить, что человеческая речь имеет свойства вовлекать окружающих в определенное эмоциональное состояние. Пламенный огонь, разгоревшийся в сердце, выплескивается наружу и заражает слушающих: «...ибо от избытка сердца говорят уста» (Луки 6:45). Необходимо учить детей культуре речи. «Пусть не будет у вас на языке ни одного дурного слова, лишь слова полезные для назидания, благотворные для слушателей» (Еф. 4:29). Если сердце заполняется замыслами, от которых возникают проблемы в общении, необходимо найти выход из темного лабиринта. Поиск прощения приведет к раскаянию перед Богом и людьми. Поворотным пунктом души есть ее изменения, которые проявляются Божественной гармонией в общении с другими, принося радость прославления Бога.

Зачем людям нужно общение? В глубине человеческого сердца спрятанная сокровенность не всегда совпадает с Божьим замыслом истинного предназначения. Бог не человек – от своих обещаний не отказывается. Часто нежелание поступать по Господним заповедям приводят к тому, что грех, проникший в

сердце, разрушает все то Божественное, что там есть. Но Бог не безразличен к нашим грехам. Каждый человек нуждается в Божьем вмешательстве, потому что мы согласны мириться с грехом, как это было у Давида после согрешения. У него не было угрызений совести. Мы также способны мириться с грехом. Но это не в нашу пользу. Нужда в том, чтобы Бог находил каждому из нас людей, которые помогли бы нам увидеть себя такими, какими видит нас Бог. Библейский пример, когда Нафан обличал Давида. Бог призывает нас вмешиваться в жизнь друг друга. Хотя Господь избавил нас от власти тьмы и ввел в свое царство, мы все же нуждаемся в помощи. Христос лишил тьму власти над нами, а теперь удаляет всякую тьму из наших сердец. Битва еще продолжается. Власть греха сокрушена. Ее необходимо разоблачить и полностью изгнать из наших сердец. Поэтому Господь определил, что общение должно способствовать достижению этой цели. Особую роль в общении отводится людям, которые будут учить других истинам Божиим в различных христианских духовных и духовно-светских учебных заведениях.

Общания могут носить различный характер. Когда у кого-то возникает определенная проблема, ее нужно решить. Зачастую сложность проблемы загоняет человека в угол, и он в отчаянии не может правильно реагировать на помощь или поддержку. Нужен специальный подход для решения определенной задачи. Главное заключается не только в решении задачи, но и в достижении стабильных положительных последствий. С подобными вопросами сталкиваются многие, но решить их могут только христианские консультанты, потому что эти проблемы связаны с душой человека. Душа во власти Бога. Только христианин-специалист может направить душу к Тому, Кто может излечить любую болезнь и утешить каждого человека.

Хотелось обратить внимание еще на одну сторону, которая должна освещаться в духовных заведениях: медицинские проблемы человека связанные с различными болезнями, их история происхождения, способы устранения. Многие из них записаны в Священном Писании и указывают на определенную целенаправленность: грех, испытание, духовное становление, слава Божья и др. Если бы человек не согрешил, то не было бы болезней. «Притом знаем, что любящим Бога, призванным по Его изволению, все содействует ко благу» (Рим. 8:28). Нечего страшиться болезней

тому, кто узнал Божью любовь и принял от Него дар спасения по благодати. Велика и обширна Божья любовь. «Ибо так возлюбил Бог мир, что отдал Сына своего едиnorodного, дабы всякий верующий в Него, не погиб, но имел жизнь вечную» (Иоанн. 3:16). Бог, особо проявляет Свою любовь к людям, любящим Его. Он дает им знание. «Но кто любит Бога, тому дано знание от Него» (Рим. 8:3). Разве хочет Бог, чтобы человек исправлял творение Его. В тридцать первом стихе первой главы Бытия Он сказал: «И увидел Бог все, что Он создал, и вот, хорошо весьма».

Современная наука пришла к трансгенным технологиям. Ученые однозначного мнения по этому поводу не имеют. Давайте же посмотрим, что такое трансгены и как они рождаются. Гены, части ДНК, ответственные за определенные признаки, выделяются при помощи ферментов в собственную ДНК растения различными методами. Есть бактериальная передача ДНК и метод микроскопических частиц. Первый: гены внедряют в бактерию, бактерия проникает через оболочку клетки растения. Потом проникает в ядро клетки. В ядре клетки гены с заданными признаками комбинируются в ДНК клетки растения.

Второй метод: на микроскопические металлические частицы (золото или фольфрам) нанесены клетки ДНК. Частицы проникают через оболочку клетки растения под воздействием электрического импульса или давления воздуха. Через оболочку клетки растения проникают в ядро клетки. После этого получается растение с определенным признаком.

Впервые в мире была произведена генная трансформация сельскохозяйственного растения петунии в США в 1982 году. Затем были эксперименты с кукурузой. Знакомство с трансгенами в Украине произошло в 1997 году при закупке экспериментального картофеля. В настоящее время доля модифицированной продукции в Украине составляет до пятнадцати процентов. Научные эксперименты с трансгенами известны с клонированием овцы Долли и светящегося кролика, получившего от медузы ген, отвечающий за флюоресценцию.

В каких продуктах больше всего добавляют трансгены? В сою и кукурузу; колбасно-мясные изделия, кондитерские и хлебобулочные изделия; сладкая газировка и йогурты; соусы, майонезы и кетчупы и др. продукты. Доктор медицинских наук, врач – гастроэнтеролог Елена Гудзенко объясняет, что по

исследовательским данным генетически измененные продукты при длительном употреблении вызывает ожирение, бесплодие и устойчивость организма к лечению антибиотиками. По мнению специалистов США, генетически модифицированные продукты приводят к ожирению. Так стоит ли об этом умалчивать? Ведь неправда это тоже грех – то зло, которое можно предотвратить только за счет духовного и духовно-светского образования.

Литература

1. Андрущенко В., Михальченко М. Современная социальная философия. Том 1. Курс лекций. – К.: изд-во «ГЕНЕЗА», 1993. – 246 с.
2. Библия. Изд-во Б. Геце. 1939 г.
3. Газета «Сегодня». Мутанты в гастрономе. 15 марта 2007 г.
4. Елин Антон. Газета «Я ваш семейный собеседник». 7.02.2006 г. – 14.02.2006 г.
5. Исаев Д. Н., Каган В. Е. Половое воспитание и психогигиена пола у детей. – Ленинград: «Медицина», 1980. – 184 с.
6. Лазарева Галина. Газета «Одесский вестник», 19 января 2006 г.
7. Санников С. В., Санникова Т. В. Методический вестник для учителей воскресных школ. – 4. Одесса. Издание Одесской библейской школы, 1991. – 168 с.
8. Строна Мария. Газета «Одесский вестник». Сохраним детей – сохраним нацию. 2006 г. №№ 128-129.
9. Трипп Пол. Война слов. Минск УП «Минская фабрика цветной печати», 2006. – 240 с.
10. Уилки Джек и Барбара. Чудо секса. Как рассказать об этом ребенку. Руководство для родителей и педагогов. – Черкассы: «СМИРНА», 2004. – 126 с.

СОРОКИН А. А.

БОГОСЛОВСКИЙ ПУТЬ ДУХОВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Подписанный Президентом Украины Указ «О первоочередных мерах по обогащению и развитию культуры и духовности украинского народа» предусматривает обеспечение прогресса и развития культуры Украины, формирование национального сознания через введение ряда стратегических приоритетов, одним из которых является развитие духовного высшего образования в Украине [2].

Целью духовного образования является сближение христианской истории с прагматизмом повседневной жизни, пропущенной через фильтр христианской богословской критики, и нахождение посредством размышления над опытом христианской жизни способа формирования не только христианской личности, но и полноценного гражданина своей страны. Этой цели следует достигать чрез призму веры и христианского взгляда на Священное писание и богословие.

По словам Л. Стила, богословие – это наука о практическом уподоблении Бога, которая, делая евангельский призыв более понятным людям, сама способна к развитию [3].

Поскольку все мы заинтересованы в возрастании в христианской вере, этот аспект богословия является очень привлекательным.

Формирование христианской личности, являющееся целью духовного образования, подразумевает становление личности не только извне, но и изнутри самой ее. Ведь происходящий в ней рост совершается как под действием Бога, так и благодаря усилиям воли самой личности.

Мы растем в той мере, в какой отвечаем на Божественную инициативу, явленную в нашей жизни. Наши представления о христианской жизни порой отличаются неизменностью и однообразием, а духовный рост, как динамичный продукт возрастания в вере, редко дает повод для размышления. Некоторые полагают, что одной Библии достаточно для личного спасения, и что они уже идеальные ученики Христа.

Но христианская жизнь есть личное развитие в «освящении», а не стагнация, а также возможность воздействия на жизнь других людей.

Христиане-пилигримы,двигающиеся, как у Буньяна, по пути непрерывного духовного развития, имеют цель: через христианскую зрелость войти в обетованную землю Царства Божьего.

В поисках путей развития духовного образования, богословы нередко прибегают к повествовательному богословию, поскольку оно имеет непосредственную связь со служением, историей и жизнью церкви. Служение-это наша повседневная жизнь, а история то, что помогает и служению и приобретению необходимых для этого знаний. Такое богословие динамично и наиболее удобно раскрывает Библейскую историю, историю Церкви и историю отдельной личности.

Как ясно и коротко, к примеру, повествование о слепом, неоднократно свидетельствующем фарисеям о свершившемся чуде, и когда те пытаются дать тому свою интерпретацию, прозревший говорит: «Одно знаю, что я был слеп, а теперь вижу» (Ин. 9.25).

Духовное образование, по словам Крейга Дикстры, призвано «помогать людям жить полной жизнью по образу зрелой веры», осмысливая свою жизнь в свете Евангелия; чтобы пробудить в народе, ищущем Бога, жажду святости, *и возвещать не от человеческой мудрости изученными словами, но изученными от Духа Святого, сообразяя духовное с духовным» (1 Кор. 2, 13) [1].*

Духовное образование делает человека духовно сильным и он пользуется приобретенной силой для насыщения окружающих этой силой, чтобы они быстрее росли в вере и познании смысла жизни.

Екклезиаст пишет, что нет ничего нового под солнцем, но для каждого человека солнце представляется чем-то совершенно новым и встреча с верой – чем-то удивительно личным, а духовные знания, приходящие к человеку, абсолютно ему небезразличны и переживаются им не как простая эрудированность, а как ответственность за талант, данный Богом, который нельзя зарыть в землю, а необходимо пустить в дело во славу Господа.

Сила Евангелия проявляется в тот момент, когда человек первый раз в жизни сталкивается с истиной о спасении. Истина о спасении – истина древняя, но она нова и всегда прекрасна для

каждого проходящего к ней человека и переживается всегда по-особому.

Система духовного образования предполагает парадигму христианского учения о спасении (спасся сам, спаси грешника; научился сам, научи другого). Будучи возрожден, помоги родиться к духовной жизни другому человеку, чтобы тот, увидев в глазах возрожденного сияние вечной жизни, попросил стать его своим духовным учителем. Учителя и учащиеся это паломники, созданные по образу Божьему и несущие в себе последствия первородного греха. Они знают об этом и, совершая путешествие по циклу жизни в конкретное время и в конкретном месте, несут ответственность за осмысление жизни в свете Евангелия, испытывая глубокое благоговение к тому, что совершает в них Святой Дух.

Наличие духовных качеств дает право учителю вести других по пути христианского совершенствования. Томас Грум напоминает нам, что «основой религиозного образования является сердце верующего учителя». Если речь идет о том, чтобы рассказать о вере, то учителем может быть и неверующий, но когда требуется содействовать совершенствованию в вере, учитель сам обязан быть в процессе совершенствования.

Верующему следует овладевать знаниями о Писании, о христианской истории, фундаменте и опыте веры, о расколе Вселенской Церкви, являющейся причиной возникновения различных христианских деноминациях и, главное, основываясь на исторических и доктринальных знаниях, уметь оперировать ими, показывая родную деноминацию в свете церковной жизни как богоугодную структуру.

К сожалению, слыша о своей конфессии нелестное мнение от верующих и не верующих, как о простой секте, многие евангелисты теряют присутствие духа и не в состоянии четко, уверенно и с достоинством опровергнуть его.

Это означает, что эпистемология их духовного познания не носила преобразующего характера, то есть были усвоены какие-то объективные факты, но субъективное знание приобретено не было.

По словам Паркера Палмера, к информации нужно относиться как к хорошему другу и уметь применять ее. Просто знать – совершенно недостаточно, надо уметь применять полученное

знание, лишь оперируя им в силе и духе, можно пожать духовные плоды и преобразоваться обновлением ума нашего.

«Итак, умоляю вас, братия, милосердием Божиим, представьте тела ваши в жертву живую, святую, благоугодную Богу для разумного служения вашего, и не сообразуйтесь с веком сим, но преобразуйтесь обновлением ума вашего, чтобы вам познавать, что есть воля Божия, благая, угодная и совершенная» (Рим. 12:1) [1].

Это наставление апостола Павла к последующему краткому богословскому повествованию, что есть Единая Церковь и что есть секты и как установить, что присутствующих средств благодати в любой евангельской церкви достаточно для спасения.

Ссылаясь на полнокровную евангельскую жизнь своей церкви, пасторы учат братьев и сестер искать защиту в следующих стихах из Деяний:

«И они постоянно пребывали в учении Апостолов, в общении и преломлении хлеба и в молитвах». Эти стихи доказывают принадлежность к Христовой Церкви, так как в них ясно просматриваются определяющие характеристики Вселенской Церкви, утвержденные Константинопольским Символом веры, гласящим: «...верю и в Единую Святую, Соборную и Апостольскую Церковь».

Как видно, Единство Церкви для христианской мысли имело основополагающее значение и это верно. Но как можно сейчас говорить о Единой Церкви, когда она разъединена на множество церквей? Почему разорвалась, по выражению Киприана Карфагенского, «нешвейна риза Христова»? При каких обстоятельствах произошел Великий раскол или схизма Церкви? Какую цель имела Реформация и какие ее последствия?

Вот ряд возникающих по ходу вопросов, ответами на которые интересуются верующие евангельских деноминаций.

Прежде всего следует выяснить, в чем же была причина Великого раскола, кому этот раскол был нужен и какие «потужные» действия для этого были предприняты, поскольку Церковь Христа была прочно построена на «краеугольном камне». Обратимся к фактам.

Римская Империя была разделена в 395 году на две половины, восточную со столицей в Константинополе и западную со столицей в Риме.

Эти две половины, не имея уже единой политической системы, были связаны, как образно выражались богословы, единой ризой Христовой, Вселенской Церковью. Западная ее часть, в силу сложившихся исторических условий, была практически свободна от императорской воли и здесь нашел место «папацезаризм». Восточная же церковь полностью подчинялась Императору или Базелевсу и здесь прочно обосновался «цезарепапизм». Римский патриархат во главе с папой определял не только вопросы веры, но и всю политику на Западе (вспомним: «идти в Каноссу»), то есть был абсолютно независим, но, общаясь по вопросам вероисповедования с восточными патриархатами, а через них с Базелевсом, испытывал острый политический дискомфорт и «умаление».

Поэтому, как свидетельствуют многочисленные исторические факты, у Римской курии и некоторых амбициозных пап выросло желание полностью освободиться от зависимости Константинопольского патриархата, тем более, что Запад к тому времени во всех аспектах мало в чем напоминал Восток, а отношения между ними, мягко выражаясь, были далеко не христиански-братскими. Мечту подчинить себе восточные патриархаты латинянам пришлось оставить (вспомним исидоровские Декреталии), но освободиться от ненавистных греков, по их коллективному мнению, настало уже время. Нужен был только какой-то надуманный повод для ссоры. Если ищет лукавый ум, то обязательно только коварное находит! Повод, надуманный и поэтому нелепый, Римской курией был найден и изложен в Булле, которую доставил в Константинополь для Императора и действующего патриарха Михаила, глава римской делегации Гумберт. Булла гласила:

- «- Михаил незаконно носит сан патриарха
- Приверженцы его безумия, подобно симониакам, продают Божьи дары
- Они же делают евнухов, дабы ими пополнять клир и даже епископат Константинопольской церкви
- Подобно николаитам, они разрешают священникам вступать в брак
- Подобно духоборам они удалили из Символа Веры исхождение Святого Духа от Сына

- Подобно манихейцам, они утверждают, что квасный хлеб одухотворяем

- Нося бороду и волосы, они отвергают братство римских клириков за то, что те стригутся».

Документ предавал анафеме патриарха Михаила и его приближенных. Однако, Михаил при поддержке Императора в свою очередь предал анафеме Гумберта и его пославших. Факт неповиновения давал право папе, необоснованно считающим себя старшим по рангу, заявить о разрыве Римской церкви с Восточной. Раскол, больно ударивший все христианство, совершился. О его спешной подготовке и надуманности историкам говорят убедительные факты, к примеру, пятый пункт Буллы, изложенный жирным шрифтом и обвиняющий Восточную церковь в, якобы, изъятии из Символа Веры доктринального установления об исхождении Духа Святого и от Сына, то есть обвиняли в изъятии того, чего в Символе никогда не было и не могло быть: «filioque» или двойное исхождение.

Эти и другие многочисленные факты позволяют сделать вывод, что причиной раскола Церкви 1054 года явилось не надуманное доктринальное разногласие между Восточной и Западной церквями о двойном исхождении Святого Духа, а римская Курия в лице ее отдельных тщеславных и амбициозных представителей, жадных до власти и не ведающих «страха Божия», и «того, что творят», а «ходят во тьме, лгут и не поступают по истине» (Ин. 1:5) [1].

К XI веку дух непримиримости и злобы окончательно изгнал из обоюдных, далеко не братских отношений Востока и Запада Дух Любви, а злодейское предание огню Константинополя и братьев-христиан в 1204 году окончательно подтверждает правильность вывода, что причиной раскола явился человеческий фактор в лице Курии, явившимся своего рода катализатором исторического центробежного процесса, уже разрывающего «ризу» «обмирщенной» Церкви.

Справедливо заметить в отношении пап, что некоторые из них не только не претендовали на титул «вселенского», но, наоборот, энергично восставали на претендующих на этот титул патриархов. Папа Пелагий II и его приемник Григорий Великий писали, что титул «вселенского патриарха» никто не заслуживает доверия, а Григорий писал императору Маврикию: «...Кто назовет себя

«вселенским», постигая себя выше других, суть предтеча Антихриста». В знак смирения этот папа стал именоваться «рабом рабов Божиих» (Servus Servorum Dei).

Полезно вспомнить, что сами императоры Византии часто злоупотребляли властью и впадали в крайность «цезарепапизма», то есть стремились присвоить права Церкви, что давало повод папам, якобы в защиту Церкви, вмешиваться в дела Церкви и на Востоке.

«Цельная риза Христова» была разорвана и продолжала разрываться. Суровая реальность множественности церквей ищет объяснения у верующих и находит наиболее удачное объяснение в эсхатологическом подходе, считающим, что нынешнее разделение Церкви будет отменено в последний день «восхищением Церкви», а также в трактовке Ганса Кюнга о разделении Церкви.

По его словам «единство Церкви предполагает множественность церквей; ...их язык, их история, их обычаи и традиции, их образ жизни и мысли, их личностная структура могут фундаментально отличаться, и никто не имеет права лишать их этого. Одно и то же не подходит для всех, всегда и везде».

Итак, Великая схизма в богословском повествовании нашла достаточное объяснение, но, встает вопрос, если была схизма великая, наверное, были и маленькие. Действительно, перед окончательным разделением в 1054 году Церковь претерпела не мало конфликтных ситуаций.

Вот краткая история прекращения дружеских и братских отношений между западными и восточными христианскими церквями:

50-е гг. Апостол Павел пишет христианам, в частности римским и коринфским, увещая их остерегаться разделений: «Слышу, что между вами бывают разделения» 1-Кор. 11-18.

150-190 гг. Первый спор о правильном сроке и о смысле праздника Пасхи, едва не приведший к разрыву между римской и греческими малоазийскими церквями;

230-370-е гг. Ухудшение отношений между восточными греческими церквями по поводу ереси арианства;

451-787 гг. Из-за догматических споров в эпоху Вселенских соборов между Востоком и Западом неоднократно имело место расхождение в трактовке «Личности Христа» и отделение

восточных церквей (армянской и коптской) от других православных церквей, говорящих по-гречески.

«После разделения Церкви на Западную и Восточную за западной частью христианства (Римский патриархат) закрепилось название Католической (Вселенской) церкви. Восточная группа церквей в составе четырех древних патриархатов стала именовать себя Ортодоксальной церковью. Это название утвердилось за более консервативными византийскими церквями, особенно в ответ на их твердую позицию в сохранении первоначального текста Никео-Цареградского символа веры».

Но на этом этапе существования Церкви расколы не оставили ее и грянувшая в начале 16 века Реформация отколола от Католической церкви Протестантскую. Причиной нового раскола явилось всеобщее недовольство римской церковью и стремление к ее преобразованию.

Лидерами реформаторского движения были две харизматические личности Мартин Лютер и Жан Кальвин. Утверждая, что христианское богословие основано на Писании, они высказывались за необходимость возвращения к Писанию, как первоисточнику. Лозунг «только Писание» (*sola scriptura*) выражал их веру в то, что Писание является единственным необходимым и достаточным источником христианского богословия.

Лютер, приняв за основное положение, что человек оправдывается и спасается одной только верой в Искупителя, которая есть дар Божий и личным общением с Ним, отвергал церковную иерархию и часть таинств как посредников в деле спасения.

Жан Кальвин, который относился ко второму поколению реформаторов, столкнулся после отделения протестантской церкви от католической с необходимостью разработки новой систематической экклесиологии, где признаками истинной Церкви являются:

- проповедь Слова Божия;
- правильное совершение таинств.

Кальвин, признавая необходимость формулировки объективных критериев, по которым можно было бы судить о подлинности данной церкви, указывал на два таких признака: «Везде, где мы видим, что Слово Божье проповедуется чисто и к нему прислушиваются, а таинства совершаются в соответствии с

наставлениями Христа, мы можем не сомневаться, что здесь Церковь существует». Иными словами, истинная Церковь определяется не качеством и количеством членов, а присутствием установленных средств благодати.

Все поместные евангельские церкви, имея достаточно широкую вариативность взглядов на многие практические и даже богословские вопросы, отвечают указанным критериям истинности и подлинности, но зачастую получают расхожее определение как организаций-сект, что, по мнению их членов, умаляет достоинство их церкви. Евангелистам следует помнить, что лицам, берущим на себя смелость давать каким-либо церквам то или иное определение, положено знать основы христианской веры, в частности, еkkлезиастики и иметь богатую религиозную практику, а если ее нет, то хотя бы чуть-чуть такта.

Суть проблемы в том, что каждое из основных христианских вероисповедований – православная, римско-католическая, лютеранская, реформатовская и англиканская считает, что только оно верно в свете христианского вероучения и имеет на этом основании право критиковать другие церкви.

Что касается конкретных отношений православных верующих с евангельскими, следует учитывать следующие обстоятельства.

После раскола в 1054 году восточное христианство имело относительно мало контактов с Западной церковью. Возрождение Православия в прошлом веке породило, по выражению Ферберна «зрелое выражение православного богословия, побудившее симпатию к Протестантизму и Католицизму». Но увеличение контактов между Востоком и Западом привело в свою очередь многих приверженцев популярного православия (а их существует подавляющее большинство) к обратной реакции, выразившейся в позиции превосходства над другими ветвями христианства.

Иллариону Алфееву, служителю отдела внешних сношений Московского патриархата РПЦ, когда он читал лекции в Кембриджском университете в 1999 году, был задан вопрос, считают ли православные, что христиане других деноминаций могут быть спасены. Алфеев ответил, что официально РПЦ считает спасение возможным; однако, популярное русское православие уверено, что таинства, совершаемые в других деноминациях, не имеют подлинной силы, и поэтому христиане этих деноминаций спасены быть не могут.

Комментарии излишни.

На самом же деле, все вышеуказанные христианские вероисповедования истины, самодостаточны для спасения и призваны Христом, спасая, приводить к Богу грешников, имея между собой братские отношения, но не враждебные, потому что зло угодно только лукавому.

Хотя есть деноминации, выдающие себя за последователей Христа, но имеющие богословское вероучение, которое по сути своей является еретическим, то есть не соответствующим подлинному христианскому вероисповедованию. Тогда такая деноминация считается «сектой», и с ней подлинное христианство не имеет никаких братских отношений.

История христианства, которая по существу является историей ересей, насчитывает великое множество таких сект как, например, донатийская, арианская, пелегианская, несторианская и другие. Из современных сект следует отметить последователей Рериха и учеников Иеговы, вспомнить нашумевшее «Белое братство». О других современных модных учениях, основанных на произвольно трактующейся Библии, восточной эзотерике и боевых искусствах, как «полное Евангелие воды и духа» Пола Джонга, стоит только упомянуть, поскольку все они чужды христианскому учению.

Жан Кальвин в своей еkkлезиастике определяет природу Церкви, как богоустановленную структуру, в рамках которой Бог совершает освящение избранных следующим образом: «Я начну с Церкви, в лоне которой Бог рад собирать Своих детей, не только для того, чтобы они питались ее помощью и служением, пока они младенцы и дети, но чтобы они находились под ее материнским попечением, пока они не возмужают и достигнут цели веры. «Итак, что Бог сочел, того человек не разлучает (Мрк. 10.9) [1]. «Для тех, кому Бог-Отец, Церковь-мать».

Доктрина Кальвина о Церкви не изображает реформаторов радикальными индивидуалистами, но оставляет место для корпоративной концепции христианской жизни, на что, в первую очередь, претендует ортодоксальное Православие.

Иногда в православных книгах можно встретить название Православной Церкви как «Церкви о семи соборах». Это название, как и другое, Ортодоксальная, служит, согласно православной концепции, напоминанием всем церквам о строгом сохранении

Православной Церковью установлений и традиций Вселенских соборов и святоотеческого наследия отцов Восточной Церкви.

Термин «соборная» упоминается в Евангелии только в общих посланиях апостолов церквам. Имеются семь таких апостольских посланий: апостолов Иакова, Иоанна, Петра и Иуды. Послания апостола Павла не имеют этого названия, поскольку они направлены конкретным церквам.

В связи с тем, что этот термин находит все более и более применение в современной, и не только религиозной жизни, богословское повествование находит нужным объяснить его разнообразное значение.

Впервые этот термин применил Алексей Хомяков, определив его как «совокупность мышлений, связанных любовью». У К. С. Аксакова «соборность» отождествлялась с общиной, где «личность свободна как в хоре». В. С. Соловьев отказался от этого термина, заменив его понятием о всеединстве. Однако, С. Н. Трубецкой в своей работе «Соборная природа сознания» снова пользуется термином «соборность», что в его интерпретации есть совпадение религиозного, нравственного и социального начал, противостоящее как индивидуальному, так и социалистическому коллективизму.

В Украине «соборность» ассоциируется с идеей объединения разрозненных украинских социумов в единую (соборную) независимую державу.

Итак, подводя итоги, отметим, что каждому христианину, учителю или ученику, Бог в определенной мере вверяет «талант» и ответственность за развитие духовного начала в обществе. И Им будет нелицеприятно спрошено с нас, насколько мы были духовно активны и ответственны ко всему, что происходит в стремительно обмирщающемся обществе; насколько мы старались освещать светом веры и духовной истины все, что нас окружало, помышляя только о горнем и не поступаясь им ради мирского.

Литература

1. Библия.
2. Указ Президент В. Ющенко «О первоочередных мерах по обогащению и развитию культуры и духовности украинского народа» от 24 ноября 2005 г.

3. Л. Стил. На пути духовного развития. – С.П.: изд-во «Вера и святость», 1999. – С. 174.
4. Д. Ферберн. Иными глазами. Изд-во ЧПДН с. Корнын, 2003. – С. 281.

ЗИНЬКО В. М., ОГІРКО О. В., АНДРУШКО В. Т.

ХРИСТИЯНСЬКА ОСВІТА: ІСТОРІЯ ТА РОЗВИТОК

Християнство як певна система вірування складається з таких елементів: пізнання християнських обов'язків та прав, форм богочитання, способів дотримування християнських принципів у щоденному житті.

Пізнання – це стан розвитку душевних сил у релігійності людини. Суть християнської освіти Церкви чітко окреслив Христос Господь: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож Я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мтф. 28, 19-20).

Тому особливе завдання Церкви як такої – це поширення Христової науки, яка вимагає таких рис: засвоєння принципів даного предмету, а найголовніше – вміння виконувати релігійні принципи в житті.

Христос наголошував на радикальності Божого вчення: «Кожний, хто слухає ці Мої слова й виконує їх, подібний до розумного чоловіка, який збудував свій дім на скелі. Полила злива, потоки розлились, подули вітри й натиснули на той дім, та він не повалився, бо був збудований на скелі. А кожний, хто слухає ці Мої слова й не виконує їх, подібний до необачного чоловіка, який збудував свій дім на піску. Полилася злива, розіллялися ріки, подули вітри й ударили на той дім, і він повалився, і руїна його була велика» (Мтф. 7, 24-29).

Христова Церква є одною, великою та постійною школою. На протязі віків вона щиро й пильно займалася наукою. Вороги Церкви, нападаючи на неї та й закидаючи їй ненауковість, заперечували педагогічні здобутки церковної системи.

Науковість навчальної системи Христової Церкви

Науковість – це вивчення життєвих проблем систематичним способом та на стійких початках з наміром зробити таку систему постійною та й непохитною і корисною для людства.

Саме в тому і визначається Христова Церква, засновник якої заповів, що «небо й земля проминуть, а слова Мої зостануться».

Благовістування – перша форма навчання

З грецької мови це зветься євангелізацією. Ісус Христос і апостоли ставили перед собою первісне завдання: зробити доступною для усіх верств населення правди, голошені Господом Богом, які об'явлені у Старому та Новому Завіті.

Христос вмер за нас всіх, тому всі ми є призначенні до спасіння, а його наука повинна бути зрозуміла та доходити до найпростіших людей. І саме тим визначається Христова правда, яку визнають навіть противники християнської віри. Отже, Христова доктрина найпростіша й призначена для всіх.

Ось чому, Євангелія дуже скоро поширилася не тільки у всій римській імперії, але і у світі. Християнство дійшло до Індії, одним з перших було визнано у Вірменії та Босфорським царстві. До 1000 року євангелістські істини прийняли європейські народи, а за ними й увесь світ.

Апологетичний вік – друга форма навчання

Поганський світ не міг зупинити євангелізацію. Вона досягнула найглухіших місць світу та охопила інтелектуальні еліти. Погани атакували нову доктрину. За оборону її взялися такі визначні вчені: Юстин, Полікарп та ціла когорта інших християнських апологетів (оборонців віри), які у скорому часі розвінчали ворожі Церкві теорії.

Цілість, повноту та правдивість Христового вчення захищали також апостольські та святі отці Церкви. На сході: святі Атанасій Великий (295-373), Василій Великий (329-379), Григорій Богослов (329-390) та Іван Золотоустий (344-407), на заході: святі Августин (354-430), Єронім (347-420), Амвросій Медіоланський (339-397) та Папа Григорій Великий (590-604). У цей час інтелектуальному світові було важко опиратися вченню святих отців, а тому ересі зникали під аргументами патристики.

У кожній повній енциклопедії виховання знаходимо ім'я св. Василя Великого Архиепископа м. Кесарії Каппадокійської. О. Василя Зінька свого часу зацікавило: чому цей каппадокієць потрапив між педагогів. Саме він був першим організатором гуртожитків як для хлопців, так і для дівчат, про що довідуємося з його уставів, в яких він подає відповідні інструкції.

Монастирські катедральні школи – монополія Церкви

У Середніх віках в Європі виховною справою майже в цілості займалася Церква. Коли читати життя святих, а, зокрема, західних, то бачимо що батьки віддавали своїх нащадків до вище згаданих навчальних установ.

Розквіт схоластики

Треба визнати, що церковні чинники не занедбували навчання. Про це не потрібно нікого переконувати. Саме цим починають жити усі університети (Болонський, Сорбонський, Ягелонський та ін.) під покровом церковних єрархів, а також папів.

Тут не можна обминути ролі жебручих монаших чинів, а тим більше чина проповідників, домініканців, що своїми навчальними установами вкрили майже усю Європу. У Середніх віках маємо цілу групу вчених Церкви, а між ними святих Альберта Великого, Тому з Аквіну (1224-1274), Бонавентуру, пізніше згодом Суареца і цілий ряд мужів науки й ковалів поступу.

Київський вклад на нашій землі

Коли наша Батьківщина Київська Русь прийняла християнство, а вона прийняла його набагато скоріше від 988 року, то старання про школи, бібліотеки та й подібні наукові заклади були на протязі віків. Хто хоча би трохи читав історію київської княжої доби, той напевно знає оцей приклад, що коли князь Володимир Великий організував в Києві школу, та й до неї вибирали учнів, то пише літопис, що матері ридали за дітьми як за втраченими. Нажаль, цей настрій не можна усунути з життя нашого етносу. Києво-Печерський монастир (згодом лавра) не лише визначився загально – освітньою працею, але провадив мистецькі робітні (монах Алімпій та ін). Виховною працею займалися теж інші монастирі. Тільки одна біда в тому, що чимало документів нашого минулого безслідно пропало. Спершу тому, що самі наші

про це не дуже дбали, а по друге наші непрохані „опікуни” так щиро «цензурували» дії минулого, що й мало залишилося. І то не тільки з княжих часів, але й пізніших вже за гетьманщини та литовщини.

Василіянські подвиги

Коли читати з увагою документи унії, а ще більше дії василіянського чина, то ще до повного установа цього чернечого дійства, митрополит Йосип Велямин Рутський старався про шкільну справу в Римі й потім постійно цим займався в Україні. Навіть оцей постійний закид оо. василіянам, що ніби то вони тільки засідали на єпископських столицях у поберестьській добі, є неоправданим, бо Рутський та інші єрархи старалися мати гідний й науково міцно збудований провід Церкви. А це могли в цьому часі зробити добре вишколені, часто по закордонних університетах, оо. василіяни.

Дивно і негідно, коли увесь час говориться про уманську різню та й гайдамаччину, а промовчується вагу тодішніх василіянських високих установ. Коли по скасуванні оо. єзуїтів, василіянські викладачі могли зайняти місця в їх школах, то це щось значить. Та про це мовчиться, якби це було неправдою.

Стан до французької революції

Повернімося до проблем виховання на заході. Кажуть, що велика французька революція 1789 року принесла волю, рівність та братерство, але при цьому декламатори цієї псевдоістини завзято мовчать, що саме оця революція знищила гарно розбудоване шкільництво Франції і згодом взялося до цих шкіл по інших державах Європи. Вчинок Бастилії став не поступом, а тільки зупинкою поступу, як нам здається і до сьогодні.

Коли запитати, а чому таке несправедливе думання? – Тому, що цивільні революційні власті просто не були підготовані й навіть не думали про піднесення шкільництва. Бо коли б думали, то не нищили б віками будованого діла виховання мас.

Згадаємо тут ще про такий дивовижний факт, як оо. єзуїти по відкритті Південної Америки сформували в околицях трьох сьгоднішніх держав: Парагваю, Аргентини й Бразилії редуції селища індіан гварані. Коли приходилось придивлятися до їхньої праці, то спостерігалось, що це була не лише школа християнства,

але й загальна школа. Індіани по редуціях мали не тільки ремісничі школи, але й мистецькі. Німецькі єзуїти в місцевості Лорето (Аргентина) відкрили друкарню і в ній почали видавати потрібну літературу на гваранітській мові для індіан. Але, нажаль, «прогресивна братія» покрила це забуттям, щоб тільки не стала відома їхня злоба й народовбивство.

Безкоштовні школи

Окремий розподіл в католицьким шкільництві становлять школи для народу, зокрема, для бідних учнів. Це робили брати християнських шкіл, лясалісти й піяри. Піяри були й в Україні і про них вдячним словом згадує Іван Котляревський у своїй славетній «Енеїді».

Брати християнських шкіл працювали між нашим народом в Канаді, а брати маристи піднесли високо культурний рівень наших братів в Бразилії. Це саме робили й жіночі формації, хоча не з таким простим наміром.

Донбосківці

Окремої згадки вартують отці і брати салезіяни. Вони створені італійським священиком о. Доном (Іваном) Боском. Він відразу займався опущеними хлопцями, а потім ремісничою молоддю, а нині цей чин займається вихованням молодого католицького покоління.

Духовні сини о. Боска прийшли в Україну. Нині з великою посвятою та прихильністю своїм окремішнім стилем працюють на Львівщині та по інших місцях.

Є держави, які в особливий спосіб дорожать оо. салезіянами, наприклад, Аргентина. Тут просто немає інтелігента, щоб не бував в їхній школі. На азійських просторах ці ченці мають дуже широке поле праці й його прикладно виконують. Сподіємося, що вони в Україні виховують свідому та вчену інтелігенцію.

Могилянська Академія та братські школи

Було б великим промахом не згадувати ролі братських шкіл за польської та литовської займанщини. Тоді, коли вищі верстви просто ополячилися і zostалися тільки міщани, то вони піднесли прапор нашого етносу та й нашої культури. Не забуваймо, що й

почин унії вийшов від них, хоча про це певні чинники теж злочинно мовчать.

Хоча останніми часами роль «могиляки» дехто ставить під сумнів (о. Дмитро Блажейовський), але вона зробила свою роботу, хоча її русло не поплило в сторону української нації, а московської. Не дбання про власну хату довело до того, що у свій час «могиляка» стала собі звичайною імперською школою московського господарства. Підносять наші знавці минулого і Острозьку Академію. Певно, що вона у свій час відіграла окрему роль, але не аж настільки якби ми її приписували. Одначе факт старання про школи й виховання тих установ є незаперечний.

Після поділу Речі Посполитої

Все йде і минає, як мовить наш поет, так і минулася королівська Польща й прийшла інша дійсність: австрійська окупація, а згодом й російська. Виховання і шкільна справа в цих займанщинах розійшлися. Перша збудована на католицьких началах держава вміла прихилитись до мешканців Галичини й Володимирії, то прийшло до відродження і самого народу та й виховання. Цісарська Австрія показала ще досить можливою мачухою для галицьких і буковинських русинів.

Найвищим бажанням і аспірацією галичан був свій український університет, але його аж до самого розвалу Австрії не довелось діждатись. На інших секторах наші зробили значні успіхи. Розвинулося й приватне шкільництво під проводом Українського Педагогічного Товариства – «Рідна школа».

За Австрії наша «греко-католицька Церква» отримала рівноправність й могла говорити у своїм імені. Діждалися аж двох кардиналів: М. Левицького і С. Сембратовича. Владики цього часу були гідні свого уряду й між ними слуга Божий Митрополит Андрій Шептицький ЧСВВ. Вони мали досить важливе слово у Відні. Щоправда через інтриги польського панства митрополит Йосип Сембратович поїхав на вигнання до Риму за те, що проводив серед народу антиалкогольну виховну роботу. Наша Церква поступово звільняється з москвофільства й полонофільства й стає на власні ноги. А це багато значно до формування загального виховання і шкільництва та й до релігійної окраси школи. Австрія з цим рахувалася і частинно була католицькою державою.

Зовсім іншої окраси було шкільництво під російською займанщиною. Тут запанувала повна русифікація, як влучно висловився Тарас Григорович Шевченко: «де на всіх язиках все мовчить». Два укази проти української мови: валуєвський і емський здавалося погребли наше друковане слово. Усі види шкільництва зрусифіковано, а тим більше навчання Божого закону.

Ще за поверсальської Польщі можна було спостерігати за впливом Московщини на північних західних землях. Як важко приходилося проводити українізацію і подібне. Нарешті православна Церква українців та білорусів стала «польською» і донині нею зостається. Яке українське чи білоруське виховання й школу можуть отримати вірні такої Церкви?

Згадати б, що наші землі по першій світовій війні підпали під чотири окупанти. Тому ще згадати б і про румунську займанщину. Тут зі свого боку дійшли до того, що почали проповідувати, що нібито місцеві буковинці це порусинщині румуни. Дійшло до того, що румунська «сігуранца» ходила попід хати та й підслухувала, чи в хаті не говориться по українському. Правда, що довго це не тривало, але як тут можна говорити про українське виховання?

Ще слід згадати і про Закарпаття. Хоча чехи обіцяли широку автономію Жатковичеві, але це була тільки обіцянка. Чехи хотіли мати тут русинів і фаворизували білогвардійщину, а на українську виховну роботу дивилися вороже. Це показалося найбільше разючим в час Карпатської України 1939 р.

Коли говорити про загальне виховання, то для нашої інформації слід подати й про загальнокатолицьке, бо воно дуже актуальне і сьогодні.

Виховний потенціал оо. єзуїтів

Коли 1517 року настала псевдореформа Мартина Лютера, тоді Боже Провидіння на залишило Христової Церкви. Як рятунок для неї повстало товариство Ісуса. Його заснував баск Ініго Лопез де Лойола (1495-1556). Саме товариство (коротко оо. єзуїти) має свій рік народження – 1540 р. Нині оо. єзуїти є першими щодо числа й якості між 200 чернечих родин. Мають близько 25 тисяч членів, а до другого ватиканського собору було їх 36 тисяч.

Виховний потенціал цього чину представляється так: працюють в 2259 місцях. Отці провадять 17 радіостанцій і 33 університети. Видають 1112 часописів на п'ятдесятьох мовах

[9, 437]. Вони виховали цвіт католицької інтелігенції. Ведуть у Римі один з найкращих університетів званий «Грегоріанум».

До нашого народу ставилися не дуже коректно, хоча наші визначні люди, як наприклад, митрополит Петро Могила та й інші навчалися в єзуїтських колегіях, яких на українській землі було багато.

Оо. єзуїти зорганізували василіянський чин св. Йосафата (1617 р.). Між ними було два єзуїти, але не поляки, як декотрі з наших так узагальнюють. Реформу чина в Добромилі 1882 року вони теж провели й не спольщили чину.

Салезіянський педагогічний феномен

Св. отець Іван Боско (1815-1888) вжив у своїх системі виховання так звані запобіжні методи. Виховна праця оо. салезіян захопила цілу Церкву у тім числі й нашу київську. Нині салезіяни стоять на третьому місці між чоловічими монашими спільнотами та доходять числом до 20 тисяч. А жіноча вітка має до 18 тисяч членкинь, які загалом займаються теж вихованням. Святий не тільки виховував, але велику увагу приділяв на добру пресу. Сам він написав до 130 книжок й понині його писання впливають дуже спасенно на молодь. Навіть укладав посібники для шкіл, щоб молодь знала правду не перекручену й не натягнуту до своїх скритих цілей [9, 70].

Отці Божого Слова або Вербісти

Засновані бл. о. Арнольдом Янссеном (1836-1909) німцем у Голландії у місті Стейл 1875 року як місійне товариство. Сьогодні цей чернечий інститут має чотири університети та кілька наукових інститутів. Серед них світової слави «Антропос», що займається вивченням минулого первісних людей [9, 40]. Між українцями свого часу в Парагваю трудився о. Йосип Ріссінгер та маємо в Стрию владику Юліана Гбура.

Брати християнських шкіл

Коли ми вже заторкнули католицькі виховні рухи та справи, то годі обминати братів християнських шкіл. Їх заснував французький священик о. Іван Хреститель де ла Салле (1651-1719) у 1684 р., маючи 31 років. До французької революції це шкільне товариство мало 126 шкіл та понад тисячу членів – педагогів.

Статистика повідомляла, що в 1979 р. було у світі 10260 членів і вони працювали в 1337 місцевостях у 81 краю. Загалом в цих школах братів, які є найбільше чисельними з несвящених згромаджень навчається понад 800 тисяч дітей та молоді. Книжка святого про добре виконання дочекалася двісті видань.

До вищого аскетичного виховання й щоденного освячення спричинився в наші вже часи о. Хосе Марія Ескрива де Балагвер (1902-1975), який заснував товариство Опус – Деї Бокаділо для щоденного освячення усіх станів в Церкві. Головним завданням Опусу було зорганізувати академічні спільноти й активно втримувати їх при Церкві. Нині Опус має 60 тисяч членів, які походять з 80 народів світу. Писання цього священика вийшли в мільйонних накладах.

Піярське насліддя

Св. Йосип Казаланц (1557–1648) це арагонець з Іспанії. Він був ревним священиком і його тривожила ігноранція вірними катехитичних справ [9, 497]. Старався планово провадити навчання. У 1597 р. відкрив першу приватну школу на Затибрю в Римі. З цього виникла перша чернеча організація оо. піяри. Зрозуміло, що зло не могло цього терпіти, а тому настали різні заборони, і польські піяри звернулися до папи Інокентія Х. Цією справою зайнявся навіть польський сейм (1647 р.). Король Володислав IV заявив що не буде рахуватися з римськими заборонами й до цього ще прилучилися польські єпископи. Тому піяри могли далі розвивати свою блаженну роботу. Осередком виховання святий уважав Сповідь та й дуже второпно тримався застосування покарань для учнів. Піярська праця добре розвивалася на варшавських землях й 1772 року оо. піяри мали 31 школи, а кожна з них начисляла по 200-500 учнів.

Піяри мали над Віслою цілий гурт вчених. Це, зокрема, М. Дмоховський, який допомагав Б. Ліндові видати великий словник; А. Осінський, який залишив 15 томів в рукописах «Багатство польської мови» і двотомний словник. У школах цих ченців навчалися між іншим такі особи як Тадей Костюшко і музикант Монюшко. Тепер цих монахів в Польщі та за границею є 106. Мають шість домів і 8 парафіяльних станиць. Сам св. Казаланц залишив по собі 5 тисяч листів. Піяри працювали і між нашим народом [9, 499]. Працює рівнож і жіноча вітка піярського руху.

Наша Церква на діаспорі теж займалася вихованням і шкільництвом. Наприклад, між жителями Парани в Бразилії було таке в десятих роках ХХ-го століття, що коли люди не приводили дітей на навчання на своїй оселі, то й не було Служби Божої священика на колонії.

Про виховання українського покоління в цій частині землі маємо окрему працю [8, 244]. У ній можемо довідатися, які то зусилля чинила наша Київська католицька Церква, щоб дати добре релігійне і національне виховання. Це можемо бачити й з того, що у травні 1926 року противники оо. василіян так звані хліборобці зробили донос до бразильського уряду, що в школах, які проваджені оо. василіянами та сс. служебницями, навчають по українському. Про це велася свого часу довга полеміка, але заперечити цього їм не вдалося!

Між двома війнами

Беремо тут під увагу західноукраїнські землі під польською займанщиною. Польський міністр Грабські сказав на початку 20-их років, що за 25 років на «кресах східних» (українська територія) не буде ні одного русича – русіна. І справді говорив пророчо, бо не минуло й 20 років, як по пацифікації 1930 року, на цих землях настали самі українці, а русини перейшли безповоротно до минулого.

Правда, що часто були тут голоси з українського боку, що коли б поверсальські поляки мали трохи второпності й хоча би настільки були мудрі як віденські – австрійські німці та й залишили здобутки нашого народу до 1928 року, то напевне б Гітлер навіть на цю державу не дивився. Та через безграничну сліпоту ендеків (націонал демократів) справа так обернулася, що у вересні 1939 року ніхто з національних спільнот не захищав держави з погубною для них політикою.

На землях загарбаних більшовиками по 1920 році теж не було краще, бо проголошена лукаво так звана «українізація» скоро була погашена та й криваво пригнічена українськими неправдомовцями і настала русифікація, яка ще від царів не переривалася і згодом для замилування очей «советизація». Про чехів та румунів ми вже згадували. Спосіб їхнього виховання викликав тільки Шевченкове застереження, що «у своїй хаті своя правда й сила, й воля».

Між іншим, поляки уживали так званого «переношення метрик» з церкви до костела. І це, нажаль, ще повторюється і у вільній ніби державі. Як бачимо, поляки не дивилися на свою совість і не рахувалися з конкордатом між ними і Ватиканом, але далі продовжили свою нещасну політику на «знищення Русі» (на знищення Русі). Та не треба було надто довго чекати, щоб «хто сіє вітер, пожав бурю».

Під сучасну пору

Коли дивитися на сьогодні, то бачимо, що мало змінилися в цій порадянській часі. Єдине що можна сказати, то в Польщі ведеться релігійна програма й з неї користають наші діти порозкидані акцією «Вісла». Мають навчання Божих правд рідною мовою і таж працюють наші капелани у війську.

Знову на Пряшівщині, Мармарощині, Надунайщині та Сушавці й Гайдудорощині (словаки, румуни і угорці) ведеться незмінна, якщо не більше, нетолерантна політика оглядом нашого народу. Угорці вміють захищати свої права, а тому мають на Словаччині свій університет. Його фінансує наполовину словацька влада й на половину угорська. У нашій Пряшівщині може бути по числу населення аж два університети!

У самій Україні в більшості випадків далі ведеться радянська виховна чи безвиховна лінія. Релігійне виховання це тільки спорадичні випадки, коли батьки чи місцева влада домагаються справедливого поступування та пошани прав їхнього сумління. Теж ведеться не дуже прихована акція усувати ознаки релігійності із різних видів навчання та виховання. Загалом правного титулу на приватні школи немає. До того екуменізм (погано зрозумілий) та глобалізм ніби оправдують і навіть самих католиків обманюють, що ніби все йде нормально. Неправда, бо істина одна, душа одна й Бог один, тому усякі вигадані викрути рації на багатохристиянство в порядній всецілій християнській державі місця не мають!

Література

1. Святе Письмо Старого і Нового Завіту. – Рим, 1963.
2. З літопису християнської України. 9 томів. – Рим – Львів, 1991.
3. Катехизм католицької Церкви. Синод УГКЦ. – Львів, 2002.
4. Божа наука. Галицький єпископат УГКЦ. – Львів, 1931.

5. Кодекс канонічного права. – Рим, 1917.
6. Кодекс прав східних Церков. – Рим, 1980.
7. Жолівере Ф. Нарис філософії. – Ріо де Жанейро, 1956.
8. Зінько о. Василь, ЧСВВ: Рідна школа в Бразилії (історично – правний нарис). – Прудентопіль – Апостолес, Бразилія, 1960.
9. Залеский о. Вінкент ТСБ. Святі на кожен день. – Варшава, 1998.

УСОВ Д. В.

ДОСВІД ХРИСТИЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ЧЕРКАСЬКОГО ІНСТИТУТУ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ МНС УКРАЇНИ

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля МНС України єдиний в Україні вищий навчальний заклад, що готує виключно фахівців пожежно-рятувального профілю. Виховний процес в інституті спрямований на формування у курсантів та студентів відповідального ставлення до навчання та майбутньої практичної діяльності, поваги до загальнолюдських і національних цінностей, створення гармонійно розвинутої особистості, яка має високий рівень загальної, духовної та професійної культури.

З метою відновлення та поширення культурних і релігійних традицій українського народу та духовно-естетичного виховання майбутніх фахівців Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи ректорат Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля МНС України, йдучи на зустріч побажанню колективу, прийняв у 2004 р. рішення про будівництво на благодійні кошти православного храму. Вже 23 червня 2004 р. Його Високопреосвященство архієпископ Черкаський і Канівський Софроній урочисто освятив місце будівництва, на якому було встановлено хрест.

Будівництво велося з особливим натхненням і було завершено через три місяці. Розписом та оформленням каплиці займалися співробітники навчального закладу та курсанти.

14 жовтня 2004 р. в інституті відбулися урочисті заходи з нагоди приведення курсантів першого курсу до Присяги, участь у яких взяли представники керівництва МНС України та Черкаської області. В цей же день відбулося освячення православного храму на честь ікони Божої Матері «Неопалима Купина», яке провів архієпископ Черкаський і Канівський Софроній. В березні 2005 р. була зареєстрована релігійна громада храму-каплиці «Неопалима Купина» у складі Української Православної Церкви. Настоятелем храму був призначений священник Олександр (Косенко), який розпочав богослужіння зі свята Вербної неділі (24 квітня). З цього часу почалася активна взаємодія колективу інституту з Черкаською єпархією УПЦ у духовному вихованні як курсантів і студентів, так і працівників навчального закладу. Регулярно проводяться богослужіння, відправляються всі церковні таїнства: вінчання, хрещення, сповідь та причастя, служаться молебні, заупокійні служби. Два роки поспіль з особливою урочистістю проводяться панахиди – вшанування пам'яті жертв голодомору, під час якої всі курсанти та студенти інституту шикуються навколо храму з запаленими лампадами і моляться за невинно постраждалих людей. До храму також приходять жителі мікрорайону, в якому знаходиться інститут. З квітня 2006 року настоятелем храму став ієрей В'ячеслав (Кліменок), з приходом якого особлива увага стала приділятися внутрішньому духовному розвитку особистості курсантів та студентів. З вересня 2006 року під керівництвом настоятеля храму став видаватися щотижневий друкований аркуш «Непоборима Перемога», в якому висвітлюються актуальні релігійні проблеми суспільного життя.

Життя релігійної громади храму нерозривно пов'язане з життям колективу інституту, що проявляється під час таких заходів як випуск, Присяга, Великдень, вшанування пам'яті жертв голодомору, свято св. Миколая, Водохреща. На свято Водохреща весь особовий склад інституту зібрався на р. Дніпро, де була спеціально зроблена купель, яку відповідним чином освятив ієрей В'ячеслав. Після освячення води всі бажаючі мали можливість омитися в купелі святою хрещенською водою. Подібні заходи, на

нашу думку, краще за будь-які заклики пробуджують у молодих людей інтерес до національної духовної традиції.

Особливою датою для колективу інституту є 17 вересня – День працівників цивільного захисту, що відзначається в свято на честь ікони Божої Матері «Неопалима купина», яка здавна є заступницею людства від стихійних лих. Цей день є храмовим святом і одночасно професійним святом співробітників навчального закладу. Тому цей день відзначається з особливими урочистостями. Починається свято з молебну біля храму інституту, в якому бере участь керівництво Черкаської єпархії УПЦ, також керівництво Головного управління МНС в Черкаській області, керівництво та весь особовий склад вузу. Потім правиться Божественна Літургія, після якої проходить святкова хресна хода навколо храму. Завершується свято спільною трапезою, в якій беруть участь як співробітники інституту, так і прихожани з міста.

Душепастирство не обмежується відправленням недільної літургії та виконанням церковних треб. Курсанти та студенти беруть участь у паломництвах (Києво-Печерська Лавра, Мотронинський монастир, Золотоніський Красногірський монастир). Для них відбувається катехизація і лекції з християнської етики, ознайомлення з культурною та духовною спадщиною Православної Церкви. Також проводиться профілактика поширення в молодіжному середовищі та серед вихованців інституту релігійних деструктивних культів та сектанства. Настоятель храму виступає з лекціями з історії християнства в рамках викладання таких курсів як «Історія України», «Культурологія», «Етика та естетика», «Філософія».

В березні поточного року створена спеціальна релігійна сторінка на електронному сайті інституту, де кожен бажаючий може ознайомитись з історією храму, з новинами парафії, переглянути фотографії останніх подій, а головне – запитати священика про хвилюючі проблеми в електронній формі.

Перспективами розбудови релігійного-духовного життя інституту є: створення хору, поїздки до святих місць, розробка та впровадження навчальних програм з основ християнської віри, відвідування хворих у шпиталях та лікарнях, проведення спеціальних програм (православного дитячого виховання, антиалкогольної, антинаркотичної, проти самогубств, розлучень, розпутного життя та ін.), участь в організації відпочинку.

ОГІРКО О. В.

ХРИСТИЯНСЬКА ПЕДАГОГІКА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті розглядаються важливі і актуальні проблеми християнського навчання і виховання у вищих навчальних закладах освіти.

Усвідомлюючи свою відповідальність перед Богом і людьми, навчальні заклади повинні наповнювати всі ланки виховної роботи релігійним змістом. Бог є Любов (1 Ів. 4, 7-8). Кожна людина, маючи в собі Бога, є джерелом любові для інших.

Щоб вийти з економічної, політичної кризи, люди повинні вийти з кризи моральної. Бо, як правило, за негараздами суспільства стоїть його моральне зубожіння. Марно й сподіватися дотримання десятків тисяч державних законів, якщо не дотримуються 10 Заповідей Божих. Адже цінність демократії – в рівності людей перед законом. А він виростає з рівності людей перед Богом.

Сьогоднішній шлях освіти: від *homo sapiens* до *homo spiritus*. Українська педагогічна думка в дискусії про те, що мало б бути пріоритетним у навчальному закладі – навчання чи виховання – схилилася до світової: виховання. Та виховання й навчання – взаємообумовлені процеси. Тому знання, які несуть предмети, – це необхідна теоретична основа для виховання. Отже, вихована людина – це не якась інша людина, ніж та, яка є переконаною в істинності своїх знань. Знання не заради знань, а вони потрібні для формування світогляду людини, для виховання її духовного типу. За Григорієм Ващенком, світогляд – золотий фонд нації.

Будь-яка мораль, щоб дати добрі результати, повинна спиратися на щось дуже сильне, міцне. Не випадково найважливішим у моралі є питання авторитету. Суттєвим є те, хто дає вказівки не красти, не вбивати: мама, викладач, якась партія чи так каже не робити Сам Господь Бог? А Він є найбільшим авторитетом для людства, тому Його аргументи – найсильніші. Ось чому моральне виховання має здійснюватися на релігійній основі, на розмові про Бога, на розмові з Ним.

Саме християнська мораль містить у собі моральний закон для всіх – імперативи у вигляді Заповідей Божих, стосується правил

поведінки. Тому, справедливо претендуючи на універсальність, мораль здатна об'єднати докола себе всіх. Це є настільки важливим, що органи державної влади віжки від морального виховання повинні міцно тримати у своїх руках і не віддавати яким би то не було громадським товариствам.

Нині мас-медіа так уміло переносить акценти з релігії, культури на секс, розваги, бізнес. Телебачення відверто насміхається з рідної мови, добре розуміючи, що з нею пов'язана мораль людини. Герої численних закордонних серіалів зовнішнім блиском прикривають свою внутрішню порожнечу, зваблюють молодь життям без обов'язків. З екранів ллється цинізм, вульгарність, вишукана підступність, підлість. Якраз у країнах, які демонструють нам ці фільми, спостерігається відхід від Церкви, спричинений матеріальним благополуччям. Та духовність має завжди залишатися актуальною: і посеред ситості, і у бідності. Щоб витримати тимчасові труднощі, а коли почнеться економічний підйом, – не втратити духовних цінностей, нам потрібний моральний імунітет, що його несе християнське виховання.

Як свідчать статистичні дані, за останні роки населення України зменшилося на 3 млн. 7 млн. – на заробітках, на чужині. А це – залишені напризволяще діти, зруйновані сім'ї, покалічені долі, втрачені ілюзії, розпач, зневіра. Це смертельний удар по майбутньому нації у центрі Європи. Крім цього, переповнені лікарні та тюрми. Нечесність своїм чорним крилом торкнулася навіть найдостойніших, тих, кому ми довірили державу. Хворий весь соціальний організм. Тому, усвідомлюючи це, педагогічна громадськість покладає великі надії на предмет «Християнська педагогіка».

Християнська педагогіка тісно пов'язана з релігією. Людство з'єднане з Богом, особливо тим, що Ісус Христос, Син Божий і Спаситель людства, став людиною. Навколо Нього створюється й весь час розростається «народ Божий», що зветься Церквою. Церква як соціальна інституція має завдання доводити людей до вічного щастя, сприяти мудрому й справедливому влаштуванню життя, допомагати виховувати добрих і чесних членів суспільства та вдосконалювати їхнє моральне життя. Святе Письмо (Біблію) справедливо називають Божою педагогікою. У християнській педагогіці, як зазначав галицький педагог і священник Юліан Дзерович (1871-1943), є три чинники виховання: сім'я, Церква й

держава. Сім'я здійснює індивідуальне виховання, Церква – моральне і релігійне виховання, а держава, зокрема, школа – національне й громадське виховання. Сім'я реалізує таке виховання за природним правом, Церква – за Божим правом, а держава – за історичним правом.

Християнська система виховання, яка повертається в наші вищі навчальні заклади, заснована Церквою на цінностях природного та надприродного пізнання, які гармонізують із наукою Святого Письма як своєрідною Божою педагогікою. Обов'язок навчальних закладів – допомогти молоді досягнути шлях до пізнання вічних Любові, Добра, Правди, Справедливості, Милосердя, до вивчення основ християнської моралі.

Християнське виховання розділяє духовне життя людини на три складові частини: мислення, чуттєвість і воля. Людина, як і весь світ походить від Бога. Вона залежна від Бога і має суттєво важливі відносини з Ним. Людина складається з душі і тіла, із матерії і духу, із дочасного і вічного. Вона пізнає правду про себе, про світ і про Бога. Лише тоді, коли вона намагається зрозуміти, ким є, що становить її велич, а також велич інших людей і велич Творця, Який усе створив на добро людини, то усвідомить себе як особу. Християнський принцип етичного виховання звучить: шукайте найперше Царства Божого, а все решту вам додасться (Мтф. 6:33).

Міжконфесійне значення християнської педагогіки

Християнська педагогіка є вченням, спільним для всіх християнських конфесій в Україні. Вона допоможе молодій людині з допомогою християнської релігії орієнтуватися в таких трьох основних питаннях:

1. В кого маємо вірити і в що маємо вірити? – В єдиного Бога, Який є абсолютним Добром.
2. Що маємо робити, щоб чинити волю Господню? – Сповняти Заповіді Божі та діла милосердя.
3. Які слід уживати засоби, щоб досягнути спасіння? – Молитись, чинити добро, остерігатись зла.

В католицькій Церкві християнська педагогіка тісно пов'язана з християнською томістичною філософією. Педагогіка католицької Церкви закликає християн наслідувати Ісуса Христа як найвищий ідеал. У православних Церквах педагогіка веде до містичного

споглядання Бога, до глибокого вивчення християнської культури, традицій і звичаїв. Педагогіка православних Церков закликає християн приймати дари Святого Духа (мудрість, розум, рада, кріпость (сила духа), знання, побожність, страх Божий (боятися гріха, яким зневажаємо Господа) та плоди Святого Духа (любов, радість, мир, терпеливість, добротливість, милосердя, віра, лагідність, поміркованість). Педагогіка католицьких і православних Церков радить християнам зберігати євангельські ради (добровільна вбогість, досмертна чистота, досконалий послух). У протестантських Церквах християнська педагогіка носить характер біблійної педагогіки через аналіз, дослідження і пояснення біблійних текстів морального змісту. Педагогіка протестантських Церков містить у собі богословський оптимізм (учення М. Лютера (1483-1546 рр.), який навчав, що добрі діла взагалі не потрібні, а вистачить самої віри, бо Христос вмер за всіх нас, а тому не слід журитися гріхами), або богословський песимізм (учення Ж. Кальвіна (1509-1564 рр.), який навчав, що Бог призначив частину людей до неба, яким не пошкодить жодний гріх, а частину до пекла, яким не допоможе жодне добре діло). Протестантську педагогіку достатньо висвітлив М. Вебер. Філософською основою предмета християнська педагогіка для представників католицької Церкви є христоцентризм (Христос є центром вчення), для представників протестантських Церков – фідейцентризм (віра є центром усього), а для представників православних Церков – теоцентризм (Бог у Пресвятій Трійці є центром навчання). Проте спільними для всіх залишаються біблійні моральні настанови та наука Ісуса Христа.

Предмет «Християнська педагогіка» здійснює духовно-моральне виховання студентської молоді на основі християнського морального вчення, яке є дороговказом для минулих і нинішніх поколінь українців, а також є спільним для всіх християнських конфесій в Україні. Навчання християнської педагогіки носить надконфесійний характер, використовуючи спільність морального вчення традиційних Церков в Україні, що сприяє конфесійній толерантності.

Особливості студентської молоді у сприйманні цінностей християнської педагогіки

Вік студентів вищої школи, що становить 17-20 років – це вік великих поглядів і небезпек. Йде формування світогляду. Молодь зазнає гірких невдач. Це час великих потреб бути як інші, а не бути самим собою. Час великих запитань, перших невдач, переродження й утвердження характеру, час розпізнавання речей навколо себе, час глибоких рішень і самостійності. Це час, в якому придивляються до старших і на їх прикладах роблять різні висновки. В цьому віці цікаво збагнути біблійну мудрість Старого Завіту, зокрема, книгу Еклезіаст, яка відкриває проблеми їхнього життя: «Час розкидати каміння, час збирати каміння». Молодь цього віку хоче постійно бути в радості, але ця радість не є стійкою і постійною. Вона бачить ідеал перед собою. Переходить час внутрішньої боротьби, непостійності, вагання, розчарування, легко захоплюється, легко стає жертвою знеохоти, хоче помагати, але часто лише, щоб показати себе перед іншими. Слід допомогти молоді зробити глибокі, обдумані рішення.

Молодь цього віку здійснює постійний вибір між бажаним, але не завжди вигідним добром, і не бажаним, але подекуди вигідним злом. З релігійної точки зору в молоді проходить критика віри, яка часто приводить до прагнення покинути релігійну практику. Ця критика віри проходить наступні фази:

1. Прояв сумніву і непевності, бо неможливо власним розумом переконатися у правдах християнської віри;
2. Розважання як стан інтелектуального поглиблення;
3. Особисті рішення і зобов'язання.

Християнська педагогіка пропонує наступні фази виходу з такої ситуації:

1. Я можу це опанувати і в це повірити без доказів.
2. Я хочу це прийняти, бо це віра моїх батьків, дідів і прадідів.
3. Я мушу це визнати і покликаний це прийняти, бо це дорога до мого спасіння та вічного життя.

Усе це є проявом нашої свободної волі, яка закликає хотіти чинити добро: коли нічого не коштує; хоч коштує; бо коштує.

Молодь цього віку покликана плекати у собі наступні чесноти: рівність вдачі, сильне переконання, досвід, ясність думки, вміння подякувати, обуритись на гидке, ніжність почувань до Бога, ближнього, себе, уважливість.

Студенти шукають самостійності, незалежності, пробують входити в самостійне життя, відкидають авторитет дорослих. Бажано допомогти їм зрозуміти вартість віри. Не слід ними розпоряджати, не бажано їм наказувати, а найкраще з ними спілкуватися і вести діалог. У них розвивається сексуальність, а тому вони переживають невирозумілість, показують свою критичну спосібність. Бажано підкреслити їм пошану до власного тіла, усвідомити свою гідність і святість свого тіла. Сам Бог як Друга Особа Божа спочив у тілі, прийняв на Себе людське тіло та освятив його Своєю божественною сутністю. Слід наголошувати на біблійне поняття людини як тіла, душі та духу. Виховання молоді цього віку до того, щоб вона не боялася змін у своєму тілі, які є природними, а навчилася його шанувати. Бог нас не полишає, а увесь час перебуває з нами. Інші є інакшими від мене, але мають право бути такими, якими вони є. Виховання молоді слід скеровувати до розсудливості і відповідальності. Кожен із нас має відповідати за те, що робить, в малих чи великих речах. «Пам'ятай, що на тобі мільйонів стан стоїть... і тобі прийдеться дати одвіт» (Іван Франко).

Враховуючи, що цей вік молоді – вік недбальства за висловом: «куди вітер віє, туди я хилюся», слід наголошувати їй, що, як зробимо, такі будемо мати і наслідки. Важливість особистих рішень, вироблення свободи совісті. Завдання викладача християнської педагогіки – бути терпляче присутнім, не заставляти робити певних рішень, а дати молоді можливість вибрати самій. Як справедливо навчав великий виховник молоді – святий Дон Боско: «Любім те, що любить молодь, а молодь любитиме те, що любимо ми». Важливо пояснити молоді корінь і причини зла. Бажано, щоб молодь усвідомила своє завдання дійти до повноти життя, а також правильно збагнула своє покликання – вибрати стан подружній чи жити заради мистецтва, науки, віри чи присвятити себе батькам, відповідальній праці. Молодь бажає у всьому переконуватись самостійно, а тому не завжди слід давати готові відповіді, нехай краще вона знайде їх сама. Їхня потреба бути разом може бути якнайкраще реалізована через участь в святій Літургії, у прощах до чудотворних місць. Слід пропонувати молоді високі ідеали, підкреслюючи їхню цінність та невмирущість. Бажано давати їй більше прикладів із життя Ісуса Христа, святих, ніж моральних правил. Важливо вміти уважно слухати молодь. Слід збагнути, що

найбільшою свободою є любов, яка визволяє, а найбільшою неволею є гріх, що ув'язнює людину. Сучасними ідолами молоді є: влада, гроші, мода, слава, приємність. Лише Бог може нас визволити. Заповіді Божі проголошують свободу людини. Молодь покликана працювати над визволенням власного серця і свого «Я» від гріха. Християнський світогляд допоможе їй робити правильні рішення.

Теми, які вивчають студенти з проблем християнського виховання, є біблійно-антропологічними та філософсько-моральними.

В молоді (20–25 років) назовні не видно великих змін. Молода людина мало говорить про себе, а все переживає внутрішньо. Молодь дозріває у своїй вірі. Вона проявляє максималізм та категоричність. Це вік клопотів, журби, переживань. Слід підтримувати молодь у вірі. Ісус Христос є найкращим взірцем для молоді. Його пізнаємо у Євангелії. Молодь часто зустрічає «ідеали», які їм не відповідають. Молодь хоче бачити викладачів послідовними і справедливими. Вона любить життя, рух, не любить інертних осіб. Вона керується у своїх вчинках сентиментальністю. Центром християнського виховання для неї є особа Ісуса Христа. Чудовим прикладом для неї є зустріч і розмова Христа з молодим юнаком (Лк. 18, 18-30). Від наслідування Христа зростає нове життя.

Молодь часом переходить з одного рішення на друге, а тому слід допомогти їй вміти думати, рефлексувати (розважати), рахуватися із своїми здібностями й можливостями. Треба вміти розбуджувати й рухати своє духовне життя. Слід розвивати дари (харизми), які ми отримали від Бога. Не треба бути тим третім чоловіком, що закопав свій талант у Притчі про таланти (Мтф. 25, 14-30). Не вистачить мати будинок, машину, треба поглиблювати свої думки, вирішувати, чи це для мене, чи ні. Треба допомогти молоді аналізувати свої почуття, ідеал, структуру своєї особи. Слід шанувати ідеї других, але не змінювати головного вибору. Питомою прикметою молоді є абсолютизація: «Для мене мусить бути тільки це!». Історія життя молодої людини може піти в різних напрямках, в залежності від того, чи вона скаже «так», чи «ні». Середнього немає, або ми християни, або ні. Важливо виховувати совість молоді в усіх аспектах життя: соціальних, родинних. Бог не закінчив створення світу, а передав усе в руки людини, щоб вона

продовжувала творчу діяльність. Молодь – надія людства. Лише українська молодь може зберегти Україну і примножити її інтелектуальний і моральний потенціал, а головне, зберегти духовність народу. Слід заохочувати молодь до самовиховання й співпраці з Богом, до побудови спільноти Любові.

Молодість – це весна. Молодь має стільки сил, що вибухають в усі сторони. Нажаль, дуже часто вся ця кипуча енергія йде в порожнечу, витрачається марно, або, що гірше, – на зло.

Нажалю, сучасна молодь вважає Бога не другом, а радше перешкодою, що стоїть на її життєвому шляху, а християнську релігію – застарілими ритуалами і самими заборонами. Молодь хоче «жити своїм життям», але обманює себе у здійсненні свого бажання. Молоді люди часто не живуть своїм життям, а вдовольняють вимоги своїх інстинктів, або незліченні фантазії своїх бажань, або попадають під вплив інших людини, нажалю не завжди добрих.

Є лише один спосіб не змарнувати свого життя – віддатися цілою своєю особою безмежній Любові, що кличе кожного. Відкрити для себе, що тою Любов'ю є Бог і, що Він хоче нею поділитися з кожним. Бог не забороняє, не забирає волі, а лише каже словами св. Августина: «Люби Господа і роби, що хочеш».

Чималий досвід виховання і навчання студентської молоді засобами християнської педагогіки накопичений у Львівській національній академії ветеринарної медицини імені С. З. Гжицького.

Література

1. Калашник А. К., Огірко О. В. Християнська етика (1–12 класи). – Львів, 2003. – 72 с.
2. Огірко О. В. Християнська етика: Навчальний посібник. – Львів: ЛІ МАУП, 2003. – 174 с.
3. Огірко О. В. Християнська педагогіка: Навчальний посібник. – Львів: ЛІ МАУП, 2003. – 111 с.

ЧАУС Ю. А.

ХРИСТИЯНСЬКА ОСВІТА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Проблема розвитку духовності особистості для сучасної філософської думки є однією із найбільш актуальних. Духовність в нашу епоху не перестає виступати важливим чинником суспільного прогресу, оскільки вона дає можливість розкрити не лише фізичний, але й духовний потенціал людини, її здібності і творчі потреби. Сучасний цивілізований світ все більше переконується, що без вирішення цих проблеми стає неможливим подальший суспільний розвиток. Важлива роль у формуванні духовності, як відомо, належить літературі, мистецтву, засобам масової інформації, театру, політиці, моралі, освіті тощо. Але й релігію не можна виключити з цього процесу, так само як не можна заборонити пошук наукової істини або художню творчість. Загалом на духовність впливають як світська так і релігійна культура, оскільки творцем і носієм будь-якої форми культури є людина.

Молодь, як особлива соціальна група постійно знаходиться в центрі досліджень психологів, соціологів, оскільки саме вона є чутливим індикатором змін, які відбуваються, і визначає потенціал розвитку суспільства. Формування світогляду, духовності, моральних цінностей, на основі яких буде здійснювати свою діяльність людина, відбувається саме у дитинстві та молодості. Тому зрозуміло, дуже важливо приділити максимум уваги вихованню й освіті цих соціальних груп, адже від того, який ціннісний фундамент буде сформований у молодого покоління, залежить майбутній стан суспільства.

Важливе місце у формуванні духовності на всіх етапах людської історії відводилось релігієзнавчій освіті. В Україні впродовж довгого часу релігія, як феномен духовного та суспільного життя була виключена з навчально-виховного процесу. Але, останнім часом, проблема викладання предмету «Християнська етика» в українській школі стала однією з найбільш актуальних і дискутованих в релігійному та освітньому житті нашої держави. Амплітуда цих дискусій та залучених до неї осіб надзвичайно широка – від Президента України, міністра освіти і науки, керівників християнських церков і до пересічних громадян

України, думки яких різняться в залежності від сімейного, освітнього та релігійного досвіду.

І це зрозуміло, адже мова йде не про чергову рядову виховну концепцію, про яку незабаром забудуть. Йдеться про дещо серйозніше – унікальну, потужну, високоефективну, перевірену світовим та вітчизняним досвідом виховну систему, яка приводить до формування світогляду та поведінки, пов'язаних з християнською системою цінностей, що в кінцевому рахунку визначає спосіб мислення, спілкування, діяльність людини та її життя в цілому.

Викладання християнської етики в школі веде до прищеплення християнських моральних цінностей, а отже, до виховання духовної особистості, чесного працівника, громадянина, патріота України, непримиренного до проявів аморальності. Водночас введенню християнської етики в Україні чиниться шалений спротив.

Зазвичай, таке нововведення не до вподоби низці атеїстів, яким в житті не поталанило прилучитися до віри в Бога, представникам інших конфесій, непоінформованим або дезінформованим громадянам, яких свідомо лякають християнською етикою, щоб маніпулювати їхньою свідомістю.

Не дивлячись на те, що християнська етика викладається певним чином в усіх областях України, здебільшого в Західному регіоні з початку проголошення нею незалежності, широка громадськість дуже слабо про цю справу поінформована. В українському суспільстві створено й штучно підтримуються численні шкідливі стереотипи стосовно викладання християнської етики в школі. До цього процесу активно залучаються некомпетентні журналісти, непоінформовані співробітники міністерства освіти, представники інших конфесій. Пересічних громадян України залякують неіснуючими проблемами, пов'язаними з викладанням християнської етики в школі, на кшталт, що викладання християнської етики в школах сприятиме насаджувannya релігії, а це заборонено Конституцією України, що християнську етику в школах викладатимуть священики, а це суперечить чинному законодавству, що дітей вчителі християнської етики силою водитимуть до православних храмів, а в класі може бути протестант, єврей чи представник буддизму. Але деякі, найбільш поширені із цих стереотипів слід розвінчати.

Стереотип I: В Україні церква відокремлена від держави, а тому Християнська етика як предмет, який носить релігійний характер, не може викладатися в школі.

Дійсно, в нашій державі існує принцип відокремлення держави від церкви, який і забезпечує свободу релігійного волевиявлення людини, гарантує відсутність переслідування за релігійними ознаками, але, головне, забезпечує рівність релігійних конфесій перед державною і відсутність пріоритету держави щодо жодної з них.

Правда і те, що Християнська етика в своїй глибинній суті ґрунтується на Божественному одкровенні для людини. Творець світу і людини через Біблію передав людству систему побудови міжлюдських стосунків для забезпечення щасливого і гармонійного життя на Землі. Саме тому Християнська етика є найдосконалішою з усіх відомих людству етичних систем, що не лише регулює стосунки між людьми тут на Землі, а й готує людину до життя вічного.

Християнські моральні цінності є спільними для всіх християнських конфесій, і фактично не викликають у них заперечень.

Водночас, Християнська етика не суперечить загальнолюдським цінностям, а є їх основою. Крім того, вона не входить у протиріччя з найважливішими етичними цінностями основних релігій світу.

Нова навчальна дисципліна жодною мірою не передбачає залучення дітей до релігії, а має на увазі виключно їх ознайомлення з християнськими морально-етичними цінностями.

І, нарешті, Християнська етика є необхідною в Україні, оскільки тут відсутня достатньо ефективна концепція виховання шкільної молоді, яка могла б активно протистояти згубним впливам телебачення, Інтернету, вулиці, тощо.

Стереотип II: В українських школах слід запровадити світський предмет «Етика», який власне і вирішить всі проблеми: в концентрованому і синтезованому вигляді ознайомить учнів з морально-етичними цінностями, примирить конфесії, позбавить втручання церкви в школу.

Немає сумніву в тому, що світський предмет «Етика» абсолютно правомірний і прийнятний в школі, але він може успішно викладатися лише у відносно благополучному в

моральному відношенні суспільстві, в якому успішно функціонують і доповнюють одна одну традиційні для зрілого суспільства виховні інституції – сім'я, громада, церква. На жаль, в українському суспільстві ці суспільні інституції з різних суспільно-історичних та економічних причин слабо виконують свої функції.

Отже, вся надія суспільства на школу, яка однак, відкинувши комуністичну ідеологію ще не володіє достатньо ефективною новою виховною ідеологією, концепцією виховання, належним комплексом ідеалів та цінностей. Тому саме в школах має викладатися християнська етика, ефективний навчальний предмет, який компенсує певною мірою бездіяльність або недостатню ефективність традиційних суспільних виховних інституцій.

Стереотип III: Християнська етика за кордоном є справою конфесій і викладається виключно в недільних школах.

Дійсно різні релігійні конфесії європейських країн та США мають потужну та розгалужену систему конфесійних шкіл, які створювалися століттями. Вони мають можливість реалізовувати конфесійний виховний вплив на молодь, коректувати негативний суспільний вплив, прищеплювати відповідні морально-етичні цінності молоді.

Проте використання християнських цінностей в багатьох державах світу не обмежується лише недільними школами, але використовуються для цієї мети і державні школи. Водночас ставлення за кордоном до ролі релігії та релігійного виховання з погляду його запровадження в програму загальноосвітньої державної школи не є однозначним у різних країнах Європи. Аналіз духовно-морального виховання в Європі дає підстави зробити певні висновки у цьому питанні:

1. У школах більшості розвинених європейських держав релігійне виховання безперервно відбувається впродовж багатьох століть.

2. Різні історико-політичні обставини в окремих країнах Європи спричинили різні підходи до релігійної освіти в школі.

3. Предмет, який призначений для релігійної освіти, має різні назви у різних країнах: релігія (Бельгія, Греція, Іспанія, Фінляндія), навчання християнської моралі (Данія), основи релігії (Австрія, Норвегія, Нідерланди), релігійне навчання (Швеція, Ісландія), релігійне виховання (Португалія, Великобританія, Німеччина), релігія та етика (Люксембург), релігійні рухи (Нідерланди).

4. Спостерігаючи за сучасною ситуацією в Європі, можна визначити характер ставлення освітян до релігійної освіти в різних країнах як:

- пізнавально-енциклопедичний (Нідерланди, Австрія, Швеція, Норвегія);
- пізнавально-активний (Португалія, Великобританія, Німеччина, Ірландія, Данія);
- ігноруючий, або нейтральний (Болгарія, Словенія, Румунія, Швейцарія, Франція).

Перші два підходи характерні для більшості економічно розвинутих європейських країн, останній – країнам постсоціалістичного табору і деяким розвиненим країнам.

Стереотип IV: Християнська етика обов'язково породжує міжконфесійний та міжрелігійний конфлікт.

Християнська етика будується на спільних для основних християнських конфесій моральних цінностях. Крім того вона не суперечить основним моральним цінностям основних релігій світу. Грамотне викладання християнської етики, яке здійснюється спеціально підготовленими вчителями, на основі затверджених програм і навчально-методичних матеріалів, під належним контролем освітніх органів, батьків та громадськості ніколи не приведе до якихось гострих конфліктів, які не можна було б розв'язати.

Проти християнської етики не заперечують представники, інших релігій, зокрема, ісламу, які стверджують, що їхні діти на заняттях з християнської етики можуть почерпнути лише хороше. Тривалий (з 1998 р.) досвід викладання християнської етики в школах Рівненщини як неконфесійного предмета не виявив якихось конфліктів, навпаки християнська етика сприяла конфесійному порозумінню.

Стереотип V: В Україні відсутні програми з Християнської етики та навчально-методичне забезпечення з предмету.

В Україні дійсно відсутні програми з християнської етики, затверджені Міністерством освіти. Проте існують регіональні програми, зокрема, підготовлена у Львові, адаптована в Рівненській області, погоджена з основними релігійними конфесіями, освітянськими органами, яка успішно функціонує і вдосконалюється упродовж декількох років.

Є проблема з навчально-методичним забезпеченням. Проте сьогодні в Україні існують навчально-методичні посібники для всіх класів від першого по одинадцятий. Зокрема, напрацьовані і видані навчально-методичні в Національному університеті «Острозька академія», які певним чином забезпечують потреби вчителів християнської етики.

Стереотип VI: В Україні немає кому викладати предмет «Християнська етика», тому в класи прийдуть священики і почнуть пропаганду своїх конфесій.

Дійсно фахівців з християнської етики не готують в жодному ВНЗ України, бо немає такої спеціальності в переліку спеціальностей. Але в Львівському катехітичному інституті, на курсах при Івано-Франківському та Тернопільському обласних інститутах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. На Рівненщині у Національному університеті «Острозька академія» викладачів готують на базі вищої педагогічної освіти в рамках акредитованої за рівнем «магістр» спеціальності «релігієзнавство» [2].

Слід пам'ятати, що в основі християнської етики лежить любов. Незалежно від статі, кольору шкіри, релігії. Навіть до ворогів. В якій ще педагогічній концепції чи етичній системі проголошуються такі високі моральні цінності і принципи, як в християнстві?

До того ж передбачено, що викладання «Християнської етики» не супроводжується жодними релігійними обрядами чи молитвами, його проводять особи з педагогічною освітою, які пройшли відповідну підготовку на базі акредитованих державою вищих навчальних закладів за узгодженою програмою. На їх уроках діти мають дізнаватися про традиційні для українського народу християнські духовні, моральні і культурні цінності, про релігійні традиції і культуру інших народів, які живуть на території України [1].

Сьогодні в Україні ще існують передумови для збереження християнської етики в школі. Християнська етика повинна слугувати наріжним каменем виховання української молоді і держави. Вона є невід'ємним стратегічним завданням нашої держави, основою її успішної розбудови [2].

Слід зазначити, що Парламентська асамблея Ради Європи звертає увагу на роль освіти і школи, зокрема у формуванні критичного способу мислення майбутніх громадян, проведенні між

культурного діалогу. При цьому зазначається, що в державах, де явно домінує одна релігія, слід вивчати походження всіх релігій, а не віддавати перевагу одній чи підтримувати прозелітизм [3].

Рада Європи зазначає, що три монотеїстичні релігії (іудаїзм, християнство та іслам) мають спільне походження і розділяють багато цінностей з іншими релігіями. При цьому наголошується, що цінності, які підтримує Рада Європи, вийшли із традиції цих трьох релігій.

З огляду на все вищевикладене ПАРЕ рекомендує:

- надавати підтримку вивчення основ релігії як у ході первинного навчання, так і в системі підвищення кваліфікації;
- розглянути питання про відкриття Європейського навчально-педагогічного інституту з порівняльного вивчення релігій;
- кабінетам міністрів країн – членів Ради Європи забезпечити вивчення основ релігії в державних початкових та середніх навчальних закладах, керуючись такими критеріями:
- метою повинно стати ознайомлення учнів з релігіями, що сповідуються в їх державі та в сусідніх країнах, та виховання толерантності до представників інших віросповідань та атеїстів;
- програма навчання повинна включати абсолютно об'єктивну історію основних релігій;
- програма повинна озброювати молодь знаннями, які дозволяють їй відчувати впевненість у собі при зіткненні з релігійним фанатизмом;
- вона не повинна порушувати межі між культурною та релігійною сферами. Такий підхід не є насадженням віри, а дозволяє молоді зрозуміти те, чому релігія є джерелом віри для мільйонів;
- викладачам релігійних дисциплін необхідна спеціальна підготовка гуманітарного спрямування;
- навчальні програми повинні бути адаптовані до специфіки країни та віку учнів [3].

Такий підхід, запропонований Радою Європи до викладання курсів духовного спрямування, є абсолютно виправданим та максимально коректним, навіть в умовах секулярного, поліконфесійного суспільства. Він пропонує комплексно-паритетне

ставлення до моральних цінностей конфесій та окреслює світський характер морально-етичних курсів, що пропоновані до викладання в навчальних закладах.

Таким чином, можна стверджувати, що в Україні поволі, доволі проблемне, але відбувається процес гуманізації освіти, наповнення її змісту традиційними морально-духовними цінностями, повернення до основ української етнопедагогічної традиції. Важливо також, що впровадження предмета «Християнська етика» консолідує традиційні церкви. Універсальність християнських моральних цінностей є вагомим чинником сучасного екуменічного діалогу.

Література

1. Васьків А. Етико-релігійний компонент у системі сучасної освіти // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. – Львів: Логос, 2006. – Т. 2. – С. 301-309.
2. Жуковський В. Християнська етика – Важливе стратегічне завдання української школи // http://www.ukr-orthodox.rv.ua/?div=diff/&page=hrist_etika.html

Рекомендація ПАСЕ 1720 (2005) по итогам IV сессии. «Образование и религия» // [http://www.interfax-religion.ru/?act= documents&div=242](http://www.interfax-religion.ru/?act=documents&div=242)

КЛИМИШИН О. І.

ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ХРИСТИЯНСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

У грудні 1991 року державною національною програмою «Освіта ХХІ століття» було продекларовано основні освітні принципи, втілення яких у систему освіти передбачало якісно-вищий рівень її змістовно-функціональної реалізації. Такими принципами було визначено – гуманітаризацію, гуманізацію та демократизацію освіти.

Процес гуманітаризації освіти на сьогодні відбувається шляхом істотної зміни змісту освіти завдяки розширенню системи знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує розумовий, культурний та духовний розвиток особистості. Власне, відбувається доповнення змісту знань людини про себе саму у всіх сферах свого вияву – історичній, політичній, культурній, народознавчій, етнографічній, валеологічній та ін.

Беручи до уваги освітній процес як взаємодію суб'єктів виховного впливу (сім'ї, вихователів, вчителів, викладачів) з особистістю учня, його внутрішнім світом, зазначимо: пріоритетності набуває особистісно-орієнтована форма взаємин. Особистість учня постає основною цінністю, яка здатна до самопізнання, саморозуміння, самореалізації відповідно до своїх задатків і здібностей. Гуманізація освіти – це освіта особистості людини упродовж усього життя, яка базується на чотирьох основах: навчитися пізнавати, навчитися працювати, навчитися жити разом, навчитися жити (доповідь ЮНЕСКО «Освіта ХХІ століття», грудень 1991 р.).

У новій освітній парадигмі головний акцент робиться не стільки на засвоєнні інформації, знань, скільки на розвитку мислення, здатності оперувати отриманими знаннями в умовах життєдіяльності в індивідуально-творчий спосіб. Особистість постає не просто носієм певних знань, вона постає їх творцем, джерелом їх смислового наповнення, верифікатором їх об'єктивного значення. Саме вона, людина, через власну систему потреб формулює запити щодо понятійного пізнання світу та формування відношення до нього в науковий спосіб. Наука

виступає водночас сферою творення та реалізації самої людини. Що стосується освітнього процесу, то його ключовими ланками виступають, насамперед, суб'єкти цього процесу, сам процес з характерною йому методологією та методикою реалізації, а також визначена мета реалізації освітнього процесу. Чітке формулювання та розуміння останньої є чи не найважливішим моментом в освітньому процесі.

Звернення до християнської релігії як методології організації освітнього процесу знайшло своє реальне підтвердження зокрема у впровадженні в загальноосвітніх школах західних регіонів України (починаючи з 1994 року) курсу «Християнська етика». З урахуванням конституційних положень про свободу релігійних переконань людини та відокремленість церкви і школи курс «Християнська етика» набув факультативної форми реалізації та залишив за кожним учнем право на вибір у відвідуванні занять. Такий підхід, є річ ясна, виправданим, адже обов'язковою умовою формування духовного світу учня є вияв його особистісного, свободи, внутрішнього мотивування у власному духовному пізнанні та вдосконаленні. Водночас, з точки зору стратегічної мети освітнього процесу тільки факультативна форма проведення занять «Християнської етики» змістовно обмежує освітній процес в цілому. І якщо говорити про його стратегічну мету як про формування цілісної гармонійної особистості, сутність якої становить її *духовність як складна динамічна система смислових утворень, репрезентована етичним, естетичним, інтелектуальним та екзистенційним змістами процесів відображення і конструювання дійсності*, то доцільно говорити про необхідність побудови усієї системи освітньої взаємодії на тих засадах християнства, які носять загальнолюдський характер і не суперечать світоглядним переконанням представників різних релігійних течій.

«Християнський ідеал має загальнолюдський характер і не залежить від умов часу чи характеру суспільного ладу в державі. Він не має і національного характеру, а його основні характеристики дають уявлення про духовний світ ідеальної людини, яку кожен християнин повинен наслідувати в своєму житті» [3; 35].

Християнство виступає чи не найгуманнішою, найтолерантнішою та найконструктивнішою релігійною системою,

адже його основною стрижневою ідеєю виступає любов. Саме крізь призму любові як найвищої духовної цінності повинен будуватися весь освітній процес, в якому вихованець, учень, студент формуватиме власну ціннісно-смислову сферу на засадах любові, приходячи до розуміння своєї причетності та відповідальності за помноження в цьому світі добра, через усвідомлення себе тим, хто є вінцем любові, тим хто зобов'язаний відповісти на любов любов'ю.

А. В. Вихрущ формулює наступні причини повернення до основ християнства, які й повинні стати своєрідною основою для нової педагогіки XXI століття:

- 1) релігія виступає неперевершеною і незамінною основою життєдіяльності;
- 2) релігія задає особистості найбільш універсальну систему захисту від негативних явищ навколишнього життя;
- 3) релігія вимагає від віруючої людини постійної відповідальності за думки та вчинки;
- 4) релігія на основі свободи вибору дарує особистості істинну свободу;
- 5) християнська педагогіка є педагогікою «світла»;
- 6) християнство успішно реалізує встановлення дружніх відносин між людьми [3; 23-24].

Вважаємо за необхідне сформулювати чотири висхідних положення організації та реалізації освітнього процесу на засадах християнського вчення:

1. Ідея усвідомлення складності та впорядкованості світу. Суть ідеї полягає в розширенні знань про природу влаштування Всесвіту та природу самої людини через пошук і знаходження відповідей на *чотири основні питання «космосу живих форм»*: *перше* – поява живого на Землі; *друге* – зростання складності, тобто те, що назване еволюцією життя; *третє* – проблема формогенезу, тобто архітектурного плану, за яким «само будується» конкретний організм; *четверте* – особливості організації людини у порівнянні з іншими істотами на планеті, тобто «що у неї спільне з іншими, але й що – типове саме для неї». Необхідність об'єктивної подачі інформації щодо виникнення життя з урахуванням усіх існуючих на сьогодні точок зору (дарвінізм, креаціонізм та ін.) та формування розуміння глибокого смислу існування усіх живих форм і зокрема людини.

2. Ідея усвідомлення особистісної вартості. Ця ідея має дві грані – ітрасуб'єктну та інтерсуб'єктну. Перша передбачає формування розуміння власної цінності з точки зору неповторності та індивідуальності своєї природи – фізіологічної, психічної, психологічної та духовної; друга – розуміння цінності іншої людини з позиції її власної неповторності та індивідуальності. В християнстві ідея особистісної вартості характеризується двома моментами. По-перше, людина приходить до розуміння своєї неповторності з точки зору даних їй Богом талантів. В цьому контексті особливого значення набуває формування почуття особистісної гідності. По-друге, у неї формується необхідність життєздійснення у спосіб реалізації своїх талантів на прославу свого Творця та на користь ближнього. І це робить її активною та відповідальною.

Інший для нас подібний, як вважає М. М. Бахтін, до предмету: завершений в часі і просторі «естетичний», тоді як ми для себе є непередметними та незавершеними. «Зовнішній» погляд на самих себе формують «Інші», внутрішній світ яких ми пізнаємо шляхом діалогу в якому наше «Я» як самість знаходить підтвердження в «Ти», знаходить власну відмінність.

На думку С. Франка (у його вченні про неосяжне), будь-яке безосудне самобуття стає «Я», лише виходячи за свої межі, існуючи для «Іншого» в «Іншому». Однак тут присутній і зворотний зв'язок між «Я» – «Ти», адже кожне «Ти» так само стає собою, лише «покидаючи себе задля іншого». «Звідси також випливає, що вроджена іманентна орієнтація «Ти» є тільки передумовою духовності, можливістю знаходження смислу в інобутті іншого, а отже й самого себе: можливістю, яка стає фактом самоствердження через реальне співбуття з «Ти», який цей смисл об'єктивує, робить самоочевидним твірним началом світозміни й саморозвитку» [1; 106].

3. Ідея усвідомлення особистісної перспективи. Важливими складовими людської психічної та психологічної природи є її життєві установки, цілі та стратегії життя. Стоячи на засадах християнського вчення про те, що людина створена за образом та подобою Бога, а також щодо необхідності вдосконалення («Будьте святі – Я бо святий!» /1 Петр. 1:16/), людина усвідомлює, що, попри усі свої недоліки, вона має можливість стати кращою і, що головне, вона має чіткі орієнтири, координати на шляху свого духовного

росту – Євангельські заповіді. Усе це в цілому оптимізує життя людини, надаючи йому сенсу.

Таким чином, акцент освітнього процесу повинен здійснюватись на поглибленні переконань вихованців, учнів, студентів на необхідності кожної людини в пізнанні, реалізації та вдосконаленні себе. Важливим є звернення уваги на цінностях людського життя, що мають ситуативний та стрижневий характер, на пріоритетності розвитку тих особистісних якостей людини, які і становлять її суть як людини. Іншими словами, необхідно формувати розуміння стратегічного завдання кожної людини – духовно зростати та, орієнтуючись на вічні цінності добра, любові, справедливості, підійматись «від звіра до Бога» (В. Великий), відчувати власну відповідальність та причетність до примноження добра в світі.

4. Ідея усвідомлення конструктивної ролі любові. Відомий психолог Е. Фромм дійшов висновку, що любов є єдиною продуктивною, правильною і розумною основою людських взаємин. Саме в любові людина знаходить своє справжнє «Я», «реалізує свою істинну природу». Будучи діянням добра, любов передбачає прояв активності по відношенню до об'єкта любові. Ця активність, у свою чергу, буває двох видів – «перетворюючою», спрямованою на зміну об'єкта любові, і «приймаючою» об'єкта таким, яким він є. У першому випадку людина виступає не стільки об'єктом впливу, скільки рівноправним суб'єктом, якому властива активність, динамічність, а головне – свобода. У другому, навпаки, – інша людина виступає пасивним, статичним несвідомим об'єктом, позбавленим психологічної активності. Прояв любові як вершини духовності передбачає збереження психологічної автономії особистості іншого, прийняття її такою, якою вона є, з усіма позитивами та негативами (В. П. Кравець).

Звертаючись до змісту двох головних євангельських заповідей: «Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою» та «Люби свого ближнього, як самого себе» (Мтф. 22:37-39), приходимо до розуміння психологічних особливостей втілення любові в життя. Ці дві заповіді є взаємообумовлюючими та взаємодоповнюючими.

Кожна людина, на думку психолога А. Маслоу, має потребу в любові та приналежності, отже, кожна людина бажає дарувати любов іншому та отримувати дар любові стосовно себе.

Обов'язковою умовою прояву любові до ближнього є, насамперед, любов до самого себе. Мова йде не про егоїстичність, нарцисизм, а про формування почуття власної гідності, позитивної установки стосовно власної особистості. Любов до себе передбачає два важливих моменти. По-перше, прийняття себе такими, як ми є. Консультативна практика підтверджує той факт, що багато молодих людей висловлюють незадоволення стосовно своїх анатомо-фізіологічних особливостей і в окремих випадках це незадоволення може стати навіть мотивом їх суїцидальних спроб. В такому випадку, ми бачимо порушення не тільки другої заповіді, але й першої, адже неприйняття себе в такий спосіб є «бунтом» проти Того, Хто створив її, людину, саме такою – з такими очима, носом чи вухами. По-друге, любов до себе передбачає самопізнання та самовдосконалення з метою наближення до Того, за чією подобою створена людина. Кожна людина, яка усвідомила свої недоліки, власне, уже зобов'язана долати їх, вдосконалювати себе. Таким чином, любов до себе – це прийняття і творення людиною себе як людини, як індивіда, як особистості.

Любов у реальному житті, в міжособистісних стосунках виявляється здебільшого як милосердя, співпереживання, турбота про своїх рідних і близьких, як альтруїстична самопожертва заради них тощо. Однак, така любов має обмежений характер. З одного боку, ця обмеженість кількісна, просторова – оскільки проявляється тільки по відношенні до окремого кола людей – рідних, друзів, близьких, а з іншого – обмеженість якісна, змістовна – оскільки любов до інших як до самого себе є мінімумом «любовного ставлення до людей», потенційним зародком істинного почуття, що зумовлює «соборність людської природи» (С. Франк).

В ідеалі, любов – це любов до усіх людей, вона передбачає приязне визнання усіх Інших, реалізацію свого власного буття через турботливе і радісне служіння людям; це здатність зректися свого «Я» заради іншого «Я» і в цьому зреченні відродитися заново (Г. Гегель). Життя іншого в такому випадку виступатиме найвищою цінністю, відносно якої вирішуються усі моральні дилеми людини (Л. Кольберг).

Таким чином, реалізація зазначених ідей в умовах освітнього процесу на усіх ланках та рівнях його організації може стати гарантом формування особистості, здатної пізнати «граничний сенс» свого життя і стати творцем духовної культури суспільства.

Доречним є також погодитись з думкою Річарда Остлінга, що сьогодні «відбувається тиха революція в способі мислення, прихід якої ледве чи міг хто-небудь передбачити ще двадцять років тому. Бог повертається. Але найцікавіше те, що це відбувається... в блискучих інтелектуальних колах академічних філософів» [2; 123].

Література

1. Карпенко З. С. Філософсько-психологічний зміст діалогу // Психологія та педагогіка. – 1998. – № 3. – С. 105-112.
2. Климишин І. А., Климишин О. І. Синиці й журавлі: у пошуках першооснов буття. – Івано-Франківськ. – 2006. – 128 с.
3. Моральна цінність християнства і відродження національної школи. Доповіді науково-практичної конференції /В. Кухарський, А. Крижанівський. – Київ-Тернопіль. – 1995. – 68 с.

КРАВЧИК М. А.

ПРОБЛЕМА ТИПА В ГУМАНИТАРНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Целью данной статьи является анализ понятия «тип», как особого понятия, применяемого в гуманитарном познании, которое имеет упорядочивающее и эвристическое значение в гуманитарном образовании.

Различные предметы в процессе познания отождествляются по каким-то общим свойствам, которые при этом не являются тождественными в абсолютном смысле. Это дает возможность рассуждать о различном как о подобном, например человек подобен Богу, но Бог безгрешен, а человек грешен. Во-первых, мы можем отнести какой-то конкретный уникальный предмет к некоторому типу или классу предметов. Во-вторых, на основе этого отнесения мы можем получить определенные знания об этом предмете, поскольку на него можно распространить уже имеющиеся знания о данном типе или классе предметов.

Каким же образом мы можем перейти от отдельного, единичного к общему? Важную роль в этом переходе от единичного к общему играет принцип обобщения. В сущности, научные понятия, теории и законы представляют собой обобщение отдельного в окружающей нас действительности. «Под обобщением понимается переход от знания об единичном предмете к знанию об общем, от знания о менее общем к знанию о более общем, а также результаты таких переходов, фиксируемые в соответствующих понятиях и суждениях» [1; 6]. Таким образом, чтобы перейти от отдельного предмета к понятию о нем нам необходимо выделить или указать отдельные его признаки и связать их определенным образом. Если до этого у нас было лишь смутное нерасчлененное знание о предмете, то в процессе образования понятия мы получаем образ предмета, представляющий собой совокупность признаков этого предмета связанных между собой: «понятие со стороны формы представляет собой расчлененное на признаки знание о предмете» [2; 42].

Основные операции, которые осуществляются с понятиями, известны еще со времен Платона и Аристотеля, т.е. с периода возникновения и становления формальной логики. Затем в XIX веке они были систематизированы и обобщены Дж. С. Миллем. Это операции обобщения, ограничения и деления понятий. Операция деления понятия представляет собой разбиение объема понятия на подклассы, представляющие собой виды предметов, мыслимые в этом понятии. Частным видом деления понятия выступает классификация. Дж. С. Милль считал, что классифицирование предметов неотделимо от акта отнесения к этим предметам общих имен, т.е. всякое название, означающее какое-либо общее свойство, этим самым разделяет предметы на два класса: на обладающие этим свойством и на не обладающие им. Таким образом, понятие абстрагирует общее свойство из различных предметов, и они делятся либо по наличию, либо по отсутствию этого свойства. Это общее свойство получило наименование «основания» или «критерия» классификации. Оно фиксировало особую логическую функцию, состоящую в том, чтобы «порождать» классы объектов создаваемой классификации. Определяя некоторое значение основания классификации, мы получаем без каких-либо дополнительных усилий тот или иной класс объектов. Сформулированы были также основные правила деления понятия

(в определенной мере они являются и правилами проведения классификации). Во-первых, при одном и том же делении необходимо применять одно и то же основание деления. Во-вторых, деление должно быть соразмерным. В-третьих, члены деления должны исключать друг друга. В-четвертых, деление должно быть непрерывным.

Именно этот вид классификации естествознание классического периода (XVII-XVIII вв.) рассматривало как один из основных научных методов. Обращение к нему базировалось подспудно на идее аналитического подхода, характерной для философской мысли Нового времени. Суть этого подхода заключается в том, что целью научного исследования становится обнаружение неких «простых» сущностей, чье существование признавалось объективным и несомненным. Научное исследование предполагало принципиальную возможность «рассечения» в опыте или эксперименте сложных связей и отношений и «выделение» «простых» форм или сущностей. Так, например, английский философ-естествоиспытатель Ф. Бэкон, проводя различные опыты и составляя таблицы, в которых фиксировались результаты опытов, пытался с помощью этих таблиц достоверно решить вопрос о том, что есть искомая или «простая» форма теплоты. В дальнейшем классификационный подход стал широко применяться в естествознании, особенно в биологии, зоологии, ботанике, геологии и т.д.

На этом этапе развития классификация способствовала решению важных научных проблем, а именно проблемы упорядочения изучаемых объектов. С помощью классификационных процедур удавалось привести в систему некоторую совокупность разнообразных объектов. Результатом классификации являлось построение представлений об определенных группах объектов или классов.

В понятии класса основным становится вывод о специфических особенностях каждого класса. Другой существенной стороной класса является общность свойств у всех его членов. Таким образом, классифицируя некоторую совокупность объектов, мы решаем одновременно две задачи: 1) объединение объектов в некоторую группу; 2) обособление (явное отличие) этой группы класса от других групп. Этот второй аспект привлекает внимание к тому обстоятельству, что

распознавание классов производится по специфическим признакам на основе их различия. Возможность проведения классификации предполагает в качестве необходимого условия дискретность объектов. Но важна не дискретность сама по себе, более существенной оказывается дискретность в отношении того или иного признака. Следовательно, некоторое множество может быть отнесено к определенному классу, если оно дискретно, выделено в отношении каких-либо признаков.

Главным достижением классификационного подхода является то, что, мы объединяем объекты в группы сходства (подобия) для того, чтобы не иметь «дела» с каждым из них в отдельности. Создавая группы объектов, мы имеем возможность рассуждать о произвольном члене группы, который, однако, должен быть как-то охарактеризован, представлен. Его характеристикой являются общие, присущи всем членам группы черты. Примерами таких классификационных понятий могут быть словарные определения основных групп растений и животных, минералов и горных пород, почв, звезд, т.д.

Но по мере развития естественнонаучного знания, в ходе становления и бурного развития наук гуманитарного цикла проведение классификационных процедур столкнулось с рядом существенных трудностей. Во-первых, в области естественных наук (биология, геология, зоология, т.д.) оказалось затруднительным установить жесткие границы между объектами и подгруппами некоторого класса по наличию или отсутствию у них тех или иных признаков. Всегда находились объекты, которые представляли собой переходную форму, т.е. признаки, по которым проводилось классифицирование присутствовали в них в большей или меньшей степени. Возникли трудности с тем, как определить близость, сходство членов класса: на какие признаки следует опираться при определении этого сходства? Будет ли оно очевидным, лежащим на поверхности явлений, или нуждается в тщательной оценке его внутреннего содержания? Поскольку каждый материальный предмет в любой возможно малый промежуток времени меняется, то оказалось проблематичным установить четкие, сглаженные границы объектов. Таким образом, проведение логических операций абстрагирования и обобщения в сфере естественных наук оказалось затруднительным, поскольку объекты действительности не являются «жесткими», вполне

определенными и достаточно отличными друг от друга, как, например, математические объекты, а обладают «текучестью», плавностью границ и переходов, относительностью.

Во-вторых, развитие и становление гуманитарных наук (история, археология, социология, т.д.) требовало особой методологии, потому что объекты этой сферы обладали специфическими особенностями, которые отличали их как от математических, так и от объектов естественных наук. Они относятся к области человеческой деятельности, обращены к потребностям человека, поэтому они нагружены целевыми установками. Другой их существенной чертой является их крайняя нестабильность, подверженность постоянным изменениям и непрестанному развитию. В связи с этим прямой перенос методологии естественных наук на эту предметную область оказался неудовлетворительным, в особенной степени это относилось к проблеме абстракции и образования понятий. Так, немецкий философ, представитель неокантианской школы Г. Риккерт не отрицал существования в исторической науке формальных абстракций. Он называл их «относительно историческими понятиями», на том основании, что они не передают индивидуального, т.е. подлинного содержания истории. При помощи подобных абстракций всегда охватывается лишь одна какая-то сторона исторической действительности, далеко не исчерпывающая всей полноты. Эти абстракции налагаются на живую действительность как жесткая форма, как трафарет, и фиксируют те ее стороны, которые строго соответствуют данному образцу. Следовательно, необходимо создание «новых» понятий, которые смогли бы удовлетворить решению этих вопросов. Собственно, эти понятия в строгом смысле могут быть названы типологическими, поскольку по своим характеристикам и по способу образования отличаются от классификационных понятий. Типологические понятия характеризуются наличием «ступенчатых свойств» или «текучих переходов». По отношению к ним нельзя утверждать, что свойство, фиксируемое в понятии, принадлежит или не принадлежит изучаемым объектам; оно принадлежит им в большей или меньшей степени; между смежными типами существуют промежуточные или переходные формы.

Наиболее ясную и строгую формулировку получили эти понятия в логике нечетких множеств, предложенной в 50-60-х

годах американским математиком Л. Заде. «Заслуга Л. Заде состоит в попытке выйти из тупика формальной логики (принадлежит или не принадлежит) путем введения понятия взвешенной принадлежности. Элемент может принадлежать подмножеству в большей или в меньшей степени...» [3; 9]. Таким образом, в логике нечетких множеств, предполагается, что границы множеств не являются определенными. Нечеткому множеству A элементы x принадлежат лишь с известной степенью. На этом основано отличие понятия нечеткого множества от классического понятия множества.

Исходя из этого, очевидным становится различие между классификационным понятием и типологическим. Первое понятие связано с операциями формальной (классической) логики, второе требует усложнения формального аппарата путем обращения к неклассической логике (логике нечетких множеств). При чем традиционная (обычная) теория множеств может рассматриваться как частный случай новой теории. Если классическую теорию множеств можно характеризовать как теорию, в которой требуется безусловная элиминация гибкости понятий, то новую теорию так трактовать нельзя, поскольку определенный аспект понятийной гибкости получает в ней уже непосредственное формальное выражение. Это оказывает заметное влияние на операции обобщения и абстракции: «Новый подход к старой проблеме абстракции и образования понятий является существенно более «антропоморфным», нежели традиционно рассматривавшиеся в логике процессы обобщения, абстракции и идеализации. Отношения отождествления и различения становятся более гибкими, а результаты процесса – понятия – гибкими в смысле «отношения принадлежности» [4; 73].

Д. П. Горский указывал на еще одно существенное отличие типологического понятия от классификационного. По его мнению, типологические понятия образуются с помощью метода идеализации, в то время как классификационные путем абстрагирования. Различия в этих мыслительных операциях заключается в том, что, образуя множество (класс) объектов, мы обобщаем, «склеиваем» рассматриваемые нами предметы в некотором свойстве и одновременно абстрагируемся от их различий. Для множества любой его элемент может быть его выразителем, представителем. Но «к типам принцип абстракции не

применим» [5; 107]. Представление о типе существует не как о чем-то усредненном, а, напротив, как о классическом образце, уникальном и индивидуальном по своей природе. Такое понятия образуется с помощью идеализированных допущений, т.е. осуществляется или элиминация, или видоизменение некоторых реальных условий существования изучаемого объекта, что приводит к обнаружению в «чистом виде» особых существенных свойств у этого объекта. Понимание типа (типологического понятия) как образца для сравнения не имеет аналогии с классом (классификационным понятием), поскольку он не может служить инструментом классификации. Он служит образцом сравнения для ряда явлений в определенной части изучаемого объекта.

Теория идеальных типов М. Вебера преследовала цель создать принципы рационального построения общих понятий в социальных и исторических науках. Основное теоретическое понятие этих наук, согласно Веберу, «идеальный» тип, который не имеет ничего общего, так же как и гетевский «прафеномен», с эмпирическим усредненным типом. Идеальный тип представляет собой идеальную конструкцию, которая образуется путем «соединения определенных отношений и явлений исторической жизни в лишенный противоречий комплекс мысленно создаваемых связей. По своему содержанию эта конструкция носит характер утопии, создаваемой мысленным усилением определенных элементов действительности...» [7; 389]. Главная функция идеально-типического понятия эвристическая: оно предназначено для сравнения его с исторической действительностью, только в итоге этого сравнения обнаруживается, является ли идеальный тип чистой игрой мысли или научно плодотворным понятием. Однако идеальный тип не является схемой, под которую подгоняется действительность и которая навязывается ей извне. Поскольку он не дает однозначной трактовки исследуемых явлений, он показывает лишь возможность и адекватность протекания какого-либо процесса и явления.

Вебер подчеркивал, что идеальные типы аналогичны идеальным моделям в естествознании. Это не простое обобщение реальности, а конструирование ее мысленной картины. Это конструирование неотделимо от ценностного подхода, который также отстаивал немецкий философ. В его понимании ценности неотделимы от исследователя. Специфика гуманитарного познания

увязывалась Вебером с тем, что оно осуществляется в рамках ценностного освоения действительности. Для него познание – это создание логически объясняющей конструкции, которое предполагает избирательность составляющих ее элементов. Согласно Веберу, нет и не может быть такого подхода к действительности, который позволял бы претендовать на завершённое ее объяснение. В его трактовке идеальные типы представляют собой необходимый и основной понятийный аппарат любой историко-социальной науки. Но состояние этого аппарата зависит от уровня развития самой науки. Дальнейший ее прогресс означает переход от одной системы идеально-типических конструкций к другой.

Так же, как и модель, идеальный тип занимает промежуточное положение между теорией и действительностью, являясь специфической формой выражения и закрепления результатов идеализированной абстракции. Согласно Веберу, идеализация выступает на различных уровнях. С одной стороны, это отвлечение от изменения и развития предметов, от изменчивости, неопределенности, относительности их границ, текучести. С другой стороны, существует более высокий уровень. Вебер рассматривает принципы построения пограничного, предельного понятия, аналога которому нет в реальной действительности и потому содержащего элемент утопичности. Исследователь доводит отдельные изучаемые стороны процесса или явления до оптимального в своей чистоте и простоте состояния. Во-первых, этим сторонам приписывается предельное, реально неосуществимое значение. Во-вторых, элиминируются несущественные, второстепенные в исследовании элементы и их свойства. Этим достигается простота и структурная «прозрачность» исследуемого явления. Принцип идеализации допускает в пределах одного исследуемого явления действительности, ставшего предметом изучения одной или ряда смежных наук, создание различных идеализированных абстракций, что ведет к построению даже противоречивых по своему содержанию конструкций.

Таким образом, идеальный тип ориентирован на исследование объектов, отличающихся сложной структурой. Его цель и задача способствовать лучшему пониманию своеобразия явлений культуры, социальной жизни. Так же, как и модель, в этом аспекте он представляет собой не просто единичное явление, а единство

общего и особенного. Идеальный тип по отношению к отдельным элементам действительности выполняет объяснительную, интерпретационную функцию. С помощью интерпретации можно определить объект или совокупность объектов, являющихся сферой реализации гипотез, созданных посредством идеального типа. Интерпретация, объяснение не ставят своей прямой задачей установление критериев выбора между представляемыми возможностями. Интерпретация, согласно Веберу, есть средство, метод поиска возможностей установить истинность, онтологическую достоверность. Идеальный тип выступает скорее как способ упорядочения эмпирической действительности и в этом смысле как метод или способ ее интерпретации.

Таким образом, можно сделать некоторые **выводы**. В гуманитарных науках существует ряд специфических задач, для решения которых понятие класса в силу своих особенностей оказывается недостаточным. В этом случае упорядочивание объектов производится с помощью типологических процедур. Понятие типа в отличие от понятия класса является гибким, нежестким и «текучим». Оно основано на понятии нечеткого множества, т.е. такого множества, границы которого не определены. Элементы принадлежат этому множеству в различной степени. Это позволяет сохранять индивидуальные свойства сравниваемых объектов, т.е. образование типа не связано с выделением какого-либо общего свойства, а с мысленным конструированием исследуемого объекта. В этом случае понятие типа и модели оказываются синонимичными. Понятие типа выполняет эвристическую и объяснительную функции, является промежуточным звеном для построения теории исследуемых объектов и явлений. Можно выделить такие основные виды типологического понятия: тип как «прафеномен» (И. В. Гете), тип как «идеальный тип» (М. Вебер).

Литература

1. Горский Д. П. Познание и обобщение. – М.: Мысль, 1985. – 208 с.
2. Ветров А. А. Расчлененность формы как основное свойство понятия // Вопросы философии, 1958.–№ 1.– С. 39-47.
3. Кофман А. Введение в теорию нечетких множеств. Пер. с франц. – М.: Радио и связь, 1982. – 432 с.

4. Верстин И. С. Гносеологическое значение теории нежестких понятий// Философские науки, 1985. – № 6. – С. 68-74.
5. Горский Д. П. Логические аспекты методологии обществознания // Вопросы философии, 1984. – № 6. – С. 99-109.
6. Патрушев А. И. Расколдованный мир Макса Вебера. – М.: изд-во МГУ, 1992. – 206 с.
7. Вебер М. Избранные произведения. Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1990. – 456 с.

МАРТЬЯНОВ П. К., КРАВЧИК А. С.

ФИЛОСОФИЯ СОКРАТА И ХРИСТИАНСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Только путь отречения от философии есть подлинно философский путь. Вернее, подлинно сократический путь. Декарт советовал заниматься философией не чаще, чем один раз в десять лет, что делал и сам. Витгенштейн думал также. В чем тут дело? Спросить следует у того, кто знает ответ – у Платона! «Философствуя, мы умираем», – говорит прославленный из философов. Иными словами, «философия – это смерть»! Читая философов, мы сеем семена смерти! Но тем ценнее для нас семена жизни – Евангелие. Отрекаясь от духа смерти во имя Жизни, мы можем философствовать. И наше философствование может быть живым! Может нести Жизнь! А не смерть! И Декарт, и Витгенштейн были глубоко, не по-религиозному, верующие люди (ведь, правда, можно быть религиозным, но неверующим). У кого же узнал этот ответ Платон? У **Сократа** – своего учителя!

В философии без живой традиции невозможно! Книги – хорошо, но кто тебя научит читать книги, кто тебя научит выбирать нужные из них? Тот, кто сам живет этим. Чем отличается философ от догматика, выдающего себя за философа? Назовем первого – типом сократического философа, а последнего – типом догматического философа. Любой догматик исходит из позиции «*знания*».

Здесь большую роль играет кафедра – «Я знаю», «Я учу», «Я объясняю» с кафедры. Мне предоставили привилегированный статус, позицию «всезнания», которая заключается в том, что все уже сказано, все уже открыто, и все это я вещаю с кафедры готовое Знание, а вы – только принимайте его в готовом же виде. Сократический философ исходит из позиции «не-знания». Я не знаю, но хочу, стремлюсь узнать, и узнаю во что бы то ни стало, – интеллектуальная страсть здесь контрастирует с интеллектуальной фригидностью академического философа, который уже ни к чему не стремиться: у него нет внутренней экзистенциальной заинтересованности. Я буду рассуждать, предполагать, домысливать, в конце концов, ведь Пифагор, введший термин «философия» в общеупотребительный обиход, «запретил» философу быть «профессионалом».

Философ – говорит Пифагор, – это любитель, страстный искатель мудрости, «φιλεω» – дружба, страсть. Философ – друг Мудрости, Истины, ее страстный обожатель, поклонник! Но Она, как Женщина, уклоняется, манит, как Тайна – ускользает от того, чтобы Ее положили в карман и присвоили себе. Мудрость всецело, – добавляет Пифагор, – доступна только богам, а не смертным. Мы же можем только приближаться, осознавая, что полностью нам приблизиться не удастся никогда!!! В этом осознании философия приближается к поэзии, искусству. И именно оно препятствует нам стать догматиками, вещателями мертвой, раз-и-навсегда заданной идеологии так называемой «истины». «Увидел идеолога – убей идеолога!», – гласит дзенская мудрость, если, конечно перефразировать ее. В первую очередь убить идеолога надо в себе самом!!! Н. А. Бердяев называл «это» духовной буржуазностью, Ж.-П. Сартр – ангажированностью, Иисус Христос из Назарета – праведностью книжников и фарисеев. Как убить идеолога в себе? Распредметить себя, превратить себя из частицы-корпускулы в волну, полевою субстанцию. Выйти из сферы готового знания!!! Из сферы заранее известного. Нам нужна свобода от известного, для чего необходима известное мужество, которое Библия называет «верой», уверенностью в Невидимом. Открытостью Истине, как сказал бы М. Хайдеггер. Быть готовым – значит быть мертвым, а нужно «живым, живым и только, до конца».

Жизнь – принципиально незаконченная система. «Не-знание» Сократа – спасительный круг в море философских идей! «Не-

знание» – это отречение от знания, стерильность от него. Знание надмевает, иными словами дает гордость. Личность – саморазвивающаяся система, самотрансформирующаяся и самосовершенствующаяся. Гордость – остановка, а значит, смерть. Сократова стерильность от знания – постоянное опустошение себя от уже ставшего готовым, затвердевшим, знания – дает возможность быть открытым для нового и живого, еще неокаменелого знания. Разум, подобно женскому половому органу, имеет свойство выбрасывать из себя омертвелые, неплодотворенные клетки, чтобы иметь возможность заново вбирать в себя живое семя. Отрешаться от готового. Обретать от него свободу. Гений Декарта, между прочим, в том, что он вернулся к истоку философской традиции – сократическому «незнанию» и победил этим догматизм омертвелой позднесредневековой схоластики XV века.

Как же реально осуществить эту сократову позицию «незнания»? Регулярно растождествлять себя с готовым знанием, «раздеваться», раз-облачаться из готового платья привычного и известного. Надо быть голым перед истиной, как мальчик у Майстера Экхарда. Здесь цепляется проблема состоятельности: если человек исходит из позиции «знания», то он отождествляется с известным знанием, т.е. с тем, что в него влито. По определению понятно, что кружка меньше океана. Это сравнение приводит к невротическому комплексу несостоятельности, неполноценности. Я имею ввиду, студенческий страх перед огромными объемами необходимых по программе текстов, обязательных к чтению. В таком отождествлении как правило человек, даже талантливый, состояться не сможет. Отсюда – зависть, мрачность, худые привычки, пессимизм, даже цинизм, или уход в более прозаические сферы и т.д.

Исходя же из позиции «не-знания», я готов наполняться любым знанием, рассуждая над всем, чем угодно, но вовремя и благополучно от него избавляться, растождествляясь с ним, когда оно начинает «владеть» тобой. Это знаменитая *«ирония»* Сократа. Не знание владеет тобой, заставляя раздуваться от гордости как мыльный пузырь, а ты – им, всегда готовый поставить его на место, отведенное ему, отбросить как отработавшие ступени ракеты выбрасывают в околоземное пространство и считают мусором. Самоирония не предполагает отказ вообще занимать какую-либо

точку зрения в философии, как проповедует постмодернизм. Речь идет о том, что истина не познается интеллектуально через знания, а всегда экзистенциально: ты должен стать истиной, чтобы ее познать.

Слово должно стать плотью, как в Библии, в каждом из нас. Вообще Библия – самая экзистенциальная книга – источник всех экзистенциальных идей и стратегий. И речь идет не о религии – мертвой догме, а о жизни *par excellence*.

Откуда же веселый, незлобивый нрав Сократа? Его оптимизм и глубочайшая состоятельность имеет источником свободу от знания. Этой «кружкой» можно перечерпать все глубины Мирового океана – он все равно останется открытым для истины в своем «Я ЗНАЮ, ЧТО НИЧЕГО НЕ ЗНАЮ»! Поразительная внутренняя свобода в том, что он не отождествил себя ни с одним из существующих философских систем, ощущая себя несравненно, несопоставимо шире и свободнее любых систем вообще! Это также *готовность каждый раз начинать все заново, с начала, с нуля*, заходить каждый раз с нового конца, под новым углом, ракурсом, иными словами, *творчески!* Или выстраивание рассуждения, или какого-либо доказательства и т.д.: но уже по-новому, с новых позиций, с новым, уже сегодняшним пониманием, которое все время меняется, развивается, не стоит на месте, – оно рождается здесь и сейчас, прямо перед собеседниками, живет мгновение и уже – история. Это как стратегия горшечника: сделал нечто из глины, потом смял готовое и сделал все по-новому и т.д. Здесь важен сам процесс, который – жизнь, а результат – всегда смерть. Живешь, пока в процессе, как у Шехерезады: живу, пока говорю, сказки рассказываю; остановка – смерть. И, в то же время, это постоянный возврат к вечному, изначальному, единственно подлинному: ницшевское «вечное возвращение». Это круги, спирали...

Сократовы «ненаполненность собой», «смирение», «дружелюбность», «общительность», «простота» становятся твоими, когда ты понимаешь, что истина не написана в книгах, диссертациях, статьях, а вот она – «здесь» и «сейчас» – в этот самый миг бытия или со-бытия, – Жизнь, данная нам. Даже если это бытие или со-бытие Мысли, укорененной в твоём переживании, экзистенциальном опыте. Любой догматизм – весь в прошлом, он апеллирует к готовому знанию, которое всегда в прошлом. Живое рождается прямо здесь и сейчас, на наших глазах и живет только

миг – оно уникально и через мгновение раствориться, и останется в воспоминании свежестью и неповторимостью, радостью или грустью, но жизнью – опытом переживания или сопереживания БЫТИЯ. Жизнь, состоящая из этих уникальных и неповторимых опытов БЫТИЯ, вдруг открывается, распахивается тебе своей истиной. Бегать по весенней поляне как дети или сидеть у ног мудреца и со-мысливать с ним – это все секунды БЫТИЯ. Опыт БЫТИЯ как опыт подлинности, в противоположность лицемерию, кажемости, делания-из-себя, шабаша симулякров. Переживание – дление Иного в тебе: радикальный отказ от трезвости прагматизма. Экзистенциальное «опьянение» мыслью назовем «опытом размышления», которое есть отправной точкой сократической, всякой живой философии. Такое переживание целостно, жизненно-целостно, оно неуловимо с точки зрения чистого интеллекта, привыкшего мыслить в понятиях.

Усилия подлинной философской мысли должны породить потоки переживаний актуального опыта размышления, несущего жизнь в те области мыслительной деятельности, отданные во власть отупляющего оцепенения и предоставленные в распоряжение распаду логических судорог. Если опыт размышления становится объектом рефлексии, т.е. объективизируется, расколдовывает меня от переживания думанья-мышления (М. Хайдеггер), и в качестве объекта, он уже не является моим опытом. Но когда «опыт размышления» – есть мое переживание здесь и сейчас, он не может быть ничьим объектом вообще. Он теряется с «радар» понятийного мышления, не способного более его «засечь». Понятие – труп живой мысли, мышление в понятиях – жонглирование трупами. Одушевление мысли – задача авторской философии. Истина – это Личность, Она – живая, все время развивается, не остается прежней, готовой, завершённой, законченной, прошлой, вчерашней. Это – становление, движение, развитие, бросок в неведомое, порыв, страсть.

Философия – это страсть к мудрости, страстное посвящение Личности-Истины. И здесь огромное значение играет *диалогизм* Сократа. Всегда есть Другой, перед лицом которого я собираю себя в целостностное единство. В пределе – это Бог. Я даю место в себе Другому, умаляясь перед ним, делаю цим-цим, (так в хасидской традиции называется самоумаление Бога и предоставление Им

места для творения), приношу свое ЭГО-сознание вместе со своей исключительностью и заикленностью на себе в жертву Другому. Получаю взамен экзистенциальное сознание или экзистенциальное «Я», сопереживающее всему. Единственный путь сохранить себя – потерять себя во имя Целого. Отречься от себя конечного во имя бесконечного, общемирового Я. Я-плотское, иллюзорное или ЭГО-сознание в обмен на подлинное Я, Я-мировое (М. Экхарт).

Об этом ясно говорит Евангелие от Матфея. Кто пытается сохранить себя, тот обязательно себя потеряет, а кто потеряет – обретет. Такова библейская диалектика: «Тогда Иисус сказал ученикам Своим: если кто хочет идти за Мною, отвергнись себя, и возьми крест свой, и следуй за Мною, ибо кто хочет душу свою сберечь, тот потеряет ее, а кто потеряет душу свою ради Меня, тот обретет ее; какая польза человеку, если он приобретет весь мир, а душе своей повредит? или какой выкуп даст человек за душу свою?» (Матф.16:24-26).

Отдавая, мы получаем. Эта максима всегда считалась высшей мудростью. О том же мы читаем у Майстера Экхарта в «Духовных проповедях»: «Отрешаясь от своего временного лика, человек познает в себе бессмертное «Я есмь» и в нем становится причастником мировой творческой воли... Сливая свое «Я» с мировым, человек постигает Мировую волю как свою... Человек стал человеком благодаря своему самостоятельному «Я». Но он становится человеком в высшем смысле, когда он через самопознание возвышается над этим ограниченным «Я» до принятия в себя мирового... Где кончается тварь, там начинается Бог. Бог стал человеком, чтобы ты стал Богом. И Бог не желает от тебя ничего большего, как чтобы ты вышел из себя самого, поскольку ты тварь, и дал бы Богу быть в тебе Богом». Чтобы что-то получить, сперва следует что-то отдать. Об этом же писал 3 тыс. лет назад Лао-Цзы: «Для того, чтобы что-то уменьшить, безусловно, следует сначала увеличить его. Для того, чтобы ослабить, безусловно, следует сначала прибавить сил. Для того, чтобы низвергнуть, сначала следует превозносить. Для того, чтобы взять, сначала, безусловно, следует дать. Это называется утонченной мудростью». Известная притча о том, что нельзя наполнить уже наполненный сосуд. Для этого его следует сначала опустошить... Сократический философ шире позиции философа

или любой другой позиции. Он может время от времени занимать ее, но не отождествляться с ней. В этом – свобода!

Поклоняясь Богу – мы отождествляемся с Ним. Так дело обстоит и со всем, чему мы поклоняемся: поклонение есть отождествление. Свобода в растождествлении со всем тварным и временным, преходящим и проходящим, и отождествление с Вечным Творцом вселенной, Самою Жизнью, жизнь дающей, как писал Св. Августин. Если, по М. Шелеру, познание возможно только при дистанцировании от того, что или кого мы познаем, то познание через отождествление, по М. Шелеру, невозможно. А возможно только научное познание. Дистанция или пропасть отчуждения между миром и человеком, которая превращает их в несобственные модусы: «объект» и «субъект». Знание, по Платону, есть всегда «знание общего». Экзистенциальное познание всегда познание через отождествление, т.е. через переживание, которое всегда конкретно, непосредственно и единично. Поэтому экзистенциальное познание – живое. А научное – мертвое, потому, что «общее» – законченное, заверщенное, готовое. Жизнь в том, что нечто развивается, становится, движется, изменяется.

Живое познание – это познание живого в его становлении, движении, изменчивости, развитии. Само научное познание, по М. Шелеру, омертвляет, убивает живую реальность, превращая ее в объект, предмет, нечто готовое, известное, ставшее. Это уже труп. Это трупное познание, отходы от познания – готовые, ставшее как формулы, определения, догмы и т.д. Так рождается идеология, когда умирает живая мысль. Живое – незакончено, не определено, не встроено в уже известное, оно манифестирует себя во всей своей манящей неопределенности, уникальности, зыбкости с точки зрения научного ratio. Оно дразнит, никогда не опредмечиваясь до конца, полностью. Это **ТАЙНА**. Ее можно только **ПРИОТКРЫТЬ**, наполняясь благоговением от ее бездонности и беспредельности (апейронности).

Если вспомнить представление, взятое из квантовой физики XX в. о корпускулярно-волновом дуализме, то это своего рода квантовая ил волновая (полевая) картина мира, где мир – единое целое, волновой континуум, поле. Научная картина мира корпускулярна, она обслуживает целиком локализованного деятеля-корпускулу, агента преобразовательно-деятельностной установки, локализуемого, опредмечиваемого все и вся, мыслящего

в понятиях и, тем самым, превращая все в предмет, объект, т.е. что-то ставшее, готовое, известное, мертвое, для его дальнейшего «объективного» использования, т.е. обладания или утилизации. Определенная все и вся, он сам позволяет мыслить себя в качестве предмета или объекта, т.е. *вещи*. Он сам становится вещью в этой целиком рационализируемой научной картине мира, в которой мир целе-рационально познается до конца, где нет места Тайне и «всякой-там мистике». Здесь нет знания, здесь есть информация, т.е. знание, отчужденное от своей сущности.

Полевая картина мира описывает мир, в котором невозможна полная опредмечиваемость его фрагментов и превращение их в объекты или вещи. Это волны, они бесконечны, они – везде. Там нет ничего готового, известного, ставшего. Это мир становления, процессуальности, жизни. Это осуществившаяся мечта Ницше: «запечатлеть на становлении характер бытия», что он назвал «волей-к-власти (мощи)» в том, изначальном смысле, которое закладывал сам Ницше. Отсюда ясно, что в научной картине мира невозможно схватить и представить духовную реальность.

Дух непредметен, принципиально неопредмечиваемая реальность, он – в принципе нелокализуем. Он – становление, волна, течение, процесс, жизнь. Дух и есть личность. Научный метод для ее описания неприменим и не приемлем: он искажает сущность личности как духовного существа, опредмечивая и превращая в вещь то, что в качестве вещи в принципе описано быть не может, т.е. нелокализуемо, неопредмечиваемо и неухватываемо в любых конечных определениях и формулах. Это квантовая или волновая сущность. Определенная неопредмечиваемое, объективируя необъективируемое, овеществляя неовеществляемое наука глядит в кривое зеркало научной картины мира и видит там бездуховный, бесчеловечный, безжизненный мир трупов и мертвых формул. Веря в его доподлинное существование, человек в этой сциентизированной культуре обрекает себя на неисчислимы страдания и экзистенциальные внутриличностные конфликты. Конфликты между подлинной реальностью в себе и общепринятым, т.е. искаженным представлением о ней, укоренившейся в культуре. Вот корень многих экзистенциальных проблем сегодняшнего человека. Дело в том, что не надо переносить корпускулярных представлений, отражающих реалии мира тел на мир духа, квантово-волновой по своей природе, и все

будет нормально. Наука пусть занимается своим делом, а дух оставьте философам.

Духовный – не значит религиозный. Духовный – значит идеальный. Дух идеален. Воспользовавшись структурализмом В. Тернера, т.е. бинарной оппозицией «*социальная структура*» / «*идеальная общность*», можно показать, что духовность относится ко второму члену оппозиции. Христос, принеся заповедь любви, не основывал социальную структуру, каковой сегодня большей частью является Церковь. На идеале АГАПЭ или Божественной любви, основана идеальная общность – церковь в новозаветнем смысле (в книге «Деяния»), прямо противоположная по своим интенциям Церкви структурированной социально. *Идеальная общность* – место, где тебя принимают как самоценное, только потому, что ты есть, т.е. экзистенциально. *Социальная структура* – совокупность отношений, иерархизированная по ролевым и статусным признакам, что приносит изначальное отчуждение в человеческую коммуникацию, делая ее несобственной, искусственной, неподлинной, лживой.

Подлинный, экзистенциальный диалог возможен только в идеальной общности. В пределе – это сообщество друзей мудрости, где мысль рождается здесь и сейчас, в живом взаимном со-мысливании и со-бытии. Здесь друзья не будут топить друг друга в конкурентной борьбе. Их жажда – истина, совместный опыт со-при-часть-ности бытию в экстатическом интеллектуально-духовном акте совместного резонанса со-мыслия, происходящего здесь и сейчас. Сократический философ из всего делает идеальную общность там, где от него требуется отчужденное функционирование в социальной структуре, т.е. превращает социальные статусно-ролевые отношения в целостно-экзистенциальные. Там, где требуется относиться к людям как к социальным статусам, т.е. сегментарно, он апеллирует к идеальному в них, к их душе, целостностной личности в горизонте абсолютного.

Идеальную общность нужно строить в себе самом. Сократ говорил, что главное сделаться другом самому себе. Имея в себе идеальную общность, творя ее вокруг себя, нести повсюду, куда бы ты ни шел. Это как «Царствие Божье внутри вас есмь». Иисус сказал любить друг друга так, как Он возлюбил нас, т.е. отдавая

все, включая жизнь: это и значит принимать других экзистенциально, это и есть лучшее определение идеальной общности. В такой общности невозможен «объективный взгляд», т.е. отчужденный, со стороны, остраненный, объективный, позволяющий обладать, иметь, использовать, достигать своих целей за счет него. Этот человек весит столько-то, у него такое-то тело, у него есть то-то, чем можно поживиться и т.д. Этот взгляд обезличивает его, обесценивает с точки зрения обладания им идеального в нем, личности, целого, абсолютного, опускает его онтологический статус до уровня вещи. Как нацисты «утилизировали» евреев в топках Освенцима. Идеальным нельзя обладать, вечное нельзя иметь, бесконечное нельзя локализовать, о-предел-ить, о-границ-ить, о-предмет-ить, о-бъект-ивировать, корпускул-яризировать = убить, уничтожить как таковое.

ХАЧАТУРЯН Р. Г.

РОЛЬ ХРИСТИАНСКИХ КОНФЕССИЙ В УМИРОТВОРЕНИИ ПОЛИТИЧЕСКИХ СТРАСТЕЙ

В Евангелии от Матфея 5:9 Иисус Христос говорит: «Блаженны миротворцы, ибо они будут наречены сынами Божиими».

Во все века, христианство следует этой заповеди, исполняя миротворческую миссию, как в государственных, так и межгосударственных конфликтах.

Христианство Украины богато своей межконфессиональностью, и это не веяние последних лет религиозной свободы. Оно имеет свои исторические корни. Из всех славянских народов только Украина имела в этом направлении большое развитие. Немаловажную роль произвел менталитет Украинского народа.

Уже в XVI столетии проявляются на Украине 2 линии мировоззрения:

1. Концепция Православная - как каноническая
2. Концепция Католическая – как современная и модернизированная ветвь христианства

Православие было неродным – от греков, Католическое тоже внесенным.

Одновременно с этими двумя концепциями проявляется реформаторское, которое приходит из Европы в Украину. Реформаторская концепция натолкнулась на противостояние. И наряду с противостоянием проявляется синтезирование типов христианского сознания. Процесс синтезов в отличии от разъединения был характерен для украинской мысли.

Среди причин такого проявления философская восприимчивость – украинская ментальность к новым христианским учениям.

В период формирования такого разного направления она была очень сильной в интеллектуальном плане. Украине, в силу национальной ментальности, удалось избежать религиозных войн в отличии от Европы.

Украина избегает религиозных войн и в наше время в начале XXI века, то, что трудно сделать многим государствам.

Многие христианские конфессии осознают всю серьезность своего положения в наше тяжелое духовное время, стремятся объединиться, создавая тем самым экуменизм, в хорошем понимании этого слова. Возвращаясь к истории украинского христианства, уже в VI веке появляется основа экуменического христианства, которое приведет в последствии к УНИИ.

Украинская Православная Церковь и Католическая Церковь имели сложную историю взаимоотношений.

В начале 1520 г. в Украине, монахам было предложено воссоединение с Католичеством. Это предложение не нашло поддержки Римо-Католической Церкви.

Только с появлением трактата Иезуита Петра Скарги меняется отношение к УНИИ. УНИИЯ была явлением уникальной в мыслях Европы. УНИИЯ была формой Европейского сочетания. Большую роль в ней сыграли Адам Ипатий Потий, Михаил Ромозан. Идея УНИИ освобождала украинское христианство от язычества и предрассудков и защищала от инокультурной экспансии. От появления идеи до создания ее прошло 80 лет. Долгий путь объясняется плавной подготовкой, что говорит о высокой духовности людей того времени. Это не было отношение как к принятию закона в парламенте на короткий срок с тем, чтобы затем его анулировать.

Большую роль в христианстве Украины сыграла деятельность мыслителей Острожского круга. В XVI веке Князь Константин, владея городом Острог, собрал в нем писателей, поэтов, художников и поставил им цель. При помощи творчества не только сохранить христианство, но и распространить его.

Станислав Грековский создал концепцию христианского государства и государя. Переводчики Острожского Круга совершили труд, переводя на украинский язык Евангелие 1556-1561 гг. и Острожскую Библию 1581 г. с Еврейского языка.

Данный экскурс в историю был сделан не спроста. Без прошлого нет настоящего, без настоящего нет будущего.

То, что было совершено в историческом аспекте, во многом работает и сегодня. Именно, исходя из прошлого, сегодня в Украине могут сосуществовать различные христианские конфессии, которые играют большую роль в духовной жизни Украины, а также в умиротворении политических страстей.

Менталитет украинцев остался тот же, какой был в средние века, описанный выше. Нет агрессивности, которую мы видим в других народах. Конфликтные ситуации решаются не военными действиями. Поэтому христианство неизменно молится о тех, кто сегодня стоит у власти.

Евангелие разграничивает принадлежащее Богу и Кесарю, тем самым, останавливая увлечение и заигрывание с политикой. Сегодня многим пастырям различных конфессий предлагается «... обратить внимание к политической теме, чтобы они больше уделили внимание в своих проповедях вопросам, связанным с политикой», «... чтобы мы обратили свое христианское внимание на эту, такую важную область нашей повседневной жизни, как политика». К сожалению не только вопросы политики звучат в проповедях.

Хотя всем известно, что проповедь Евангелия должна говорить об Иисусе Христе, о спасении человеческой души. Христианство во многом уступает свои позиции. В проповедях так же звучит призыв идти на баррикады.

Во время «оранжевой» революции многие пастыря со своими церквями шли на Майдан, увлекшись политикой, они не были миротворцами, о которых говорил Христос в Нагорной проповеди. Они были сторонниками одного политического лидера и врагами другому лидеру.

Здесь уместно задать самим себе вопрос – какова мотивация?

Мотивация изучает побудительные мотивы, которые заставляют людей вести себя так или иначе.

Мотивацию нельзя измерить, ее нелегко увидеть. Понять ее, можно лишь испытав на себе. Сфера мотивации достаточно широка. В данном случае можно привести три пункта:

1. Самореализация – проявить себя.
2. Соперничество – моя конфессия лучше других.
3. Побуждение к этому от Бога или человеческое.

Даже тогда, когда Церкви приходилось выполнять в истории роль главного социального и духовного института, возложенная на нее миссия заставляла ее сохранить отстраненность и преодолеть во имя этой отстраненности самые разнообразные затруднения.

«Христиане живут каждый в своей стране, но напоминают чужеземцев, ...они проводят всю свою жизнь на земле, будучи гражданами неба» – данный тезис должен оставаться для верующих неизменным во все времена. Этим размежеванием испокон веков живет христианское сознание.

Роль христианских конфессий в умиротворении политических страстей в наше время в Украине необходима. Объединяясь в одно служение различные христианские конфессии молятся о правительстве и Президенте. Служителя христианских конфессий встречаются с политиками, а так же с Президентом страны. Эти встречи приносят свои положительные результаты. Проводятся объединенные межконфессиональные служения, где христиане благословляют Украину и ее власть.

ЛЮБЧУК В. В.

ГРЕКО–КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА І ПОЛІТИКА: ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

В умовах творення громадянського суспільства в Україні релігія виступає рівноправним соціальним інститутом, бере активну участь у суспільних процесах. Таким чином, її взаємодія із іншими соціальними інститутами є закономірним та виваженим кроком до ефективного співробітництва, насамперед це стосується співпраці із державою та політичними інституціями.

Стосунки між політикою та релігією склалися завжди непросто. Часто політичні системи прагнули використати релігію в своїх цілях, скажімо, для отримання голосів виборців, що сталося на президентських виборах 2004 року. В даному випадку політики розуміли, що релігія виступає певною духовною ідеологією, яка може мобілізувати людей. Але такий союз є досить небезпечним, саме про нього А. де Токвіль застерігав у своїй визначній книзі «Про демократію в Америці». Він вважав, що при підтримці релігією певної політичної сили, вона справді може збільшити свій вплив на окрему групу людей, але втратить вплив на суспільство в цілому. Токвільське застереження було все ж таки «апробоване» на вказаних вище президентських виборах і підтвердилися.

Греко-Католицька Церква є однією із традиційних українських церков. Станом на 1 травня 2006 року інституційна мережа Греко-Католицької Церкви включала митрополію, 3 екзархати (Києво-Вишгородський, Одесько-Кримський та Донецько-Харківський), 18 єпархіальних та чернечих управлінь, 3443 громади, 94 монастирі, 13 духовних навчальних заклади, 15 місій та 2 братства). Майже 95% греко-католицьких громад знаходиться в західному регіоні України [1, 62]. Для неї характерним є багатий досвід у сфері духовного та соціального служіння. Тому, вона, поряд із іншими традиційними церквами, не може стояти осторонь тих суспільно-політичних процесів, що відбуваються в Україні.

Метою даної доповіді є визначення ефективних шляхів взаємодії Греко-Католицької Церкви (як однієї із чисельних та

впливових в Україні), та політичної сфери в умовах формування громадянського суспільства в Україні.

Громадянське суспільство, яке зараз формується в Україні є секуляризованим, а отже, співпраця різних соціальних інститутів є особливо актуальною. А співпраця Церкви та політики повинна відзначатися певною особливістю і деякою делікатністю по відношенню одне до одного. Згідно українському законодавству, Церква відділена від держави, а держава від Церкви, тому, для побудови громадянського суспільства важливим постає дотримання цього принципу на всіх рівнях і по відношенню до усіх конфесій без винятку. Розглянемо як реалізовується дане положення представниками Греко-Католицької Церкви.

26 лютого 2004 року у приміщенні українського католицького університету відбулася визначна подія у житті Греко-Католицької Церкви – презентація видання «Життя у Христі: моральна катехиза». У Катехизі розкривається вчення Церкви стосовно християнської моралі у світлі східної та свято-отцівської традиції, цілий розділ відведений під соціальну доктрину Церкви, в якій розкривається християнське бачення світу [2]. Не дивлячись на секулярність суспільства, Церква і політика не можуть абсолютно не взаємодіяти, тому значна увага приділена у Катехизі політичним мотивам.

Перш за все, Греко-Католицька Церква позитивно оцінює та підтримує демократичний шлях розвитку суспільства, але водночас і не ідеалізує його. З одного боку, демократія «гарантує можливість вибору політичних рішень та контролю над власним урядом», але, з іншого боку, при ній існують «яскраві протилежності між формальним визнанням свободи та прав людини і різними проявами несправедливості й суспільної дискримінації» [3, 28]. В контексті демократичних зрушень розглядаються категорії гідності людини, солідарності, релігійної свободи, субсидіарності (допоміжності), забезпечення яких, не лише не суперечать, а, навіть, сприяють формуванню громадянських цінностей в українському суспільстві. Всі ці поняття лежать в основі громадянського суспільства, яке має забезпечувати гідний розвиток кожної людини не залежно від її політичних поглядів, матеріальних статків, релігійного віросповідання та інших характеристик. Категорія демократії поєднує в собі релігійне і світське начала, що саме по собі робить її універсальною для сприйняття та розуміння.

Дані положення відзначаються, на нашу думку, ефективністю поєднання богословського та світського. Що особливо актуально в світлі громадянського суспільства, коли світськість суспільства надає право Церкві вільно висловлювати свою точку зору стосовно тих чи інших суспільних та політичних проблем. Греко-католицька церква не зобов'язує політичні сили негайно виконувати свої приписи, але відчуває свою відповідальність та не може стояти осторонь. Саме тому, у Катехизі зазначені вимоги до демократії, які містять особистісні та суспільні критерії: в основі демократії людська особа, моральність та допоміжність як фундамент справедливого співжиття людей, демократія повинна бути засобом, а не метою для здійснення справедливого керування державою.

Одночасно, виникає запитання яким повинен бути політик, щоб проводити політику забезпечення спільного блага і, водночас, щоб це, принаймні, не суперечило нашій конструкції громадянського суспільства? Відповідь на це запитання можемо отримати знову ж таки звернувшись до Катехизи. Політик, в уявленнях Греко-Католицької Церкви, повинен бути чесним, користуватися принципом прозорості у своїй діяльності, бути неупередженим та об'єктивним при розгляді громадських справ, відзначатися певною толерантністю у стосунках із опонентами, а також справедливо і чесно використовувати матеріальні ресурси. Згідно цього, політика повинна ґрунтуватися на етичних засадах, тільки за таких умов можна досягнути успіхів. В цілому, політик, як зазначалося в Пастирському посланні Синоду Єпископів Києво-Галицької митрополії Української Греко-Католицької Церкви до вірних з нагоди виборів 2002 року, «одне із найвідповідальніших і найкращих покликань; бути політиком – означає служити своєму народові» [4].

Найчастіше, про співпрацю Церкви та політики свідчать передвиборчий період. Перш за все, про ставлення Церкви можемо дізнатися із чергового Пасторського послання. Практично, кожне Пастирське послання з нагоди виборів проголошує свої настанови, з яких можемо зробити висновок про мету та характер релігійно–політичної співпраці. І, ось, якщо звернемося, для прикладу, до зазначеного вище Пастирського послання, то зможемо визначити ставлення церкви до політики та політиків в цілому, до виборів, до ряду суспільних проблем.

Неодноразово Греко-Католицька Церква заявляла про свою мету в суспільстві. І вказане Пастирське послання не є

виключенням. Церква як структура усвідомлює свій вплив на вірних, проте, не ставить собі за мету підтримувати певну особу чи партію. Головна її мета полягає у створенні сприятливої атмосфери для проведення виборів, «щоб вони були покликані служити спільному добру» [4]. Що ж розуміти під поняттям «спільне добро»? Адже, ця категорія фігурує також і в Катехизі і вимагає певного пояснення. Перш за все, варто відмітити, що спільне добро це не спільні матеріальні блага для великої кількості людей, як здається на перший погляд. В це поняття вкладається значно більше, а саме, сума всіх соціальних умов, які могли б забезпечити різноманітні права людей, задовольнити їхні основні потреби. Власне, саме ці положення лежать також в основі громадянського суспільства, яке передбачає створення сприятливих умов для життя громадян, але кожен має зробити власний вибір, і, таким чином, сам несе відповідальність за своє життя. І Греко-Католицькій Церкві досить чітко вдалося це відмітити. У даному випадку, зберігається нейтралітет стосовно політичної сфери, адже настанови, це не накази, і, водночас, вдало поєднуються церковне піклування про особу не лише як вірного, але і як громадянина. Реалізація своїх виборчих прав є активною громадянською позицією особи.

Цікавими, на наш погляд, є настанови вірним щодо здійснення вибору. Кожна людина повинна бути впевненою у своєму виборі. Для цього варто як найбільше отримати інформації про кандидатів. Це можуть бути автобіографія та передвиборча програма. Принаймні, із цих документів постає образ кандидата. Перевагою Греко-Католицької Церкви в даному питанні є те, що вона радить, а не вимагає при виборі користуватися об'єктивними характеристиками (ознайомленням із документами), не проводить агітації за конкретну політичну силу, таким чином, вона зберігає нейтралітет у стосунках із політикою. Можливо, дотримання цих та інших положень дозволяє Греко-Католицькій Церкві отримувати досить потужну підтримку в українському суспільстві, як на особистісному рівні (за кількістю громад займає друге місце після православних), так і на суспільному рівні. Останнє відображається у позиції об'єднання із православними Церквами в Україні. Але це питання теж не уникло політичного підтексту. Політичні сили продовжують втручатися у релігійні справи. На парламентських виборах 2006 року політиками активно обговорювалося питання

щодо створення та підтримки Єдиної Помісної Церкви в Україні (дві політичні сили відверто виступали за таке об'єднання, але підтримки населення це не отримало, і Блок Костенка-Плюща та Українська консервативна партія не потрапили до вищого законодавчого органу – Верховної Ради). В подальшому, питання Помісної Церкви намагалися включити в Універсал Національної Єдності, але спрацював здоровий глузд і релігійний аспект був сформульований у толерантній формі як повага до прагнень віруючих, без втручання держави та політичних сил.

На думку Верховного архієпископа Києво-Галицької Української Греко-Католицької Церкви Любомира Гузара, об'єднання церков є можливим, але за деяких умов. Перш за все це стосується ролі політичної влади у цьому питанні. Любомир Гузар переконаний в тому, що світська влада не зможе об'єднати церкви. Та власне її мета повинна полягати в іншому: створенні сприятливих умов для цього і не чиненні перешкод [5]. В даному випадку, місія політики, держави та громадянського суспільства зводиться до одного: створення таких умов, які б сприяли реалізації прав та свобод громадянина віруючого і не віруючого. Таким чином, для об'єднання необхідні воля громадян – віруючих та самих Церков.

Отже, підводячи підсумок, можемо зазначити, що Церква, зокрема, Греко-Католицька поділяє принципи побудови громадянського суспільства. У своїх стосунках із політикою дотримується толерантності, співробітництва без втручання у справи один одного та наголошує на необхідності досягнення спільної мети – створення у суспільстві спільного блага, яке досягається лише шляхом ефективного співробітництва церкви і держави, церкви і політики.

Література

1. Бондарчук І. В. Релігія і церква в українському суспільстві: динаміка розвитку // Юридический журнал. – 2006.– № 5 (47). – с. 62.
2. <http://www.ugcc.org.ua/ukr/library/moral/>
3. <http://www.ugcc.org.ua/ukr/library/moral/23/28/#top>
4. www.ugcc.org.ua/ukr/press-releases/21.01.2002/33k
5. era-fm.net/programs/51/699-55k

ПАВЛЮК П. А.

НЕКОТОРЫЕ ДЕСТРУКТИВНЫЕ КУЛЬТЫ В УКРАИНЕ

Освободившиеся от тоталитаризма государства Восточной Европы, сегодня начали ощущать на себе действие агрессивного прозелитизма религиозных культов и традиционных религий. Трагические события в США (11 сентября 2001 г.) еще раз подчеркивают суетность и греховность этого мира. Они побуждают нас информировать непросвещенных людей о моделируемых проблемах и манипуляциях их сознанием со стороны традиционных и нетрадиционных религий и культов.

Впечатляющее распространение культов в последнее время показывает подверженность человечества этому явлению. Из истории любого религиозно-культового движения видно, что членами этих социальных групп являются не только бедняки, неудачники, неучи, незрелая молодежь или престарелые. Там есть юристы, врачи и другие профессионалы, представляющие все возможные академические области общества.

Даже, если какой-либо культ приводит к созданию групп, проповедующих зло, избранность, сепаратизм, нетерпимость и жестокость, то все эти группы состоят из реальных людей, которых объединила личная нужда и нерешенные проблемы. Поскольку миллионы людей уже вовлечены в культы, то миллионы других могут стать их последователями. Понимание социальных и духовных причин, толкающих одних людей в деструктивные культы, может помочь другим людям не попасть в сети лжеучителей. Имея дело с культами, нужно быть осторожными, чтобы не занять позицию элитарности, сепаратизма, нетерпимости и жестокости. Можно указать пальцем и сказать: «это плохо!» не задумываясь, что этим мы сами создаем благоприятную среду для возникновения сектантства. И, становясь судьями других людей, таким образом, только способствуем их падению.

Членство в определенной группе удовлетворяет нашу внутреннюю потребность в принадлежности, безопасности и значимости. Различные культы дают своим последователям смысл существования, предлагают им любовь и цель жизни. В культовых группах часто царит искренняя любовь и забота друг о друге.

Придуманная или действительная опасность наилучшим образом способствует объединению людей.

Многие традиционные церкви и вероисповедания пытаются понять причины успешного распространения культов. Христианам необходимо задуматься: исполняем ли мы написанное в тринадцатой главе Первого послания к коринфянам и две наибольшие заповеди Христа – любить Бога превыше всего и ближнего как самого себя? Здесь брошен вызов всему христианству: в какой мере мы ответственны за распространение культов?

Другая причина привлекательности культов кроется в искренней преданности членов идеям группы и нередко высокоморальном уровне поведения. Даже самые сильные критики муновской «Церкви унификации» не могут отрицать того, что она породила преданных ей, высоконравственных людей. Снова брошен вызов христианству.

Следующее соображение связано с отсутствием чувства защищенности у многих молодых людей. Глубоко сидящее желание в человеке иметь сильное, авторитетное руководство находит реализацию в тоталитарных культах. Руководителями культовых групп и тоталитарных религий преимущественно являются мужчины. Они обеспечивают ясное и авторитетное и, таким образом, надежное руководство для молодых и восприимчивых умов. Как показывают исследования, наиболее восприимчивой к соблазнам культов оказалась возрастная группа от 18 до 25 лет. Молодые неискушенные умы легко становятся добычей сильной личности, которая дает четкие ответы на множество запутанных и сложных проблем современного общества [1].

Существует целый ряд факторов, сопутствующих росту культов, и не так просто сразу различить культовую организацию. Чтобы проанализировать и оценить новые религиозные течения и культы, претендующие на проповедь духовной истины, нужно знать некоторые принципы библейского подхода к этим вопросам [2].

Принцип первый: помнить, что у Бога есть злейший враг — дьявол.

Не всегда наличие сверхъестественного проявления является доказательством действия силы Божией. *«Ибо восстанут лжехристы и лжепророки и дадут великие знамения и чудеса, чтобы прельстить, если возможно, и избранных»* (Мтф. 24:24). Человек, знающий Слово Божие и имеющий Духа Святого, может

распознать, что исходит от Бога, а что – от дьявола. Дух Святой никогда не противоречит Слову Божьему. Наоборот, они действуют в полном согласии и гармонии. *«Ибо Тот, Которого послал Бог, говорит слова Божии; ибо не мерою дает Бог Духа»* (Ин. 3:34).

Принцип второй: быть готовым к тому, что в мире существуют лжеучения.

Не удивляйтесь, что есть много течений и культов, которые выглядят очень привлекательно, очень благородно, но в действительности являются опаснейшей ловушкой. *«Ибо таковые лжеапостолы, лукавые делатели, принимают вид Апостолов Христовых. И не удивительно: потому что сам сатана принимает вид Ангела света...»* (2 Кор. 11:13-14).

Такова извечная стратегия и цель дьявола: извратить истину так, чтобы обмануть тех, кто ослабил бдительность. Прямому противоборству дьявол предпочитает метод маскировки, обмана и соблазна. Однако Иисус Христос доказал, что основательное знание Слова Божия помогает распознать и противостоять замыслам дьявола.

Принцип третий: быть мудрым.

Нужно быть особенно бдительными, чтобы разобраться в истинной сути лжеучений. В этом нам поможет Священное Писание. Как рентгеновский аппарат, Библия показывает суть, скрытую под привлекательной оболочкой современных религиозных течений и культов. Несмотря на то, что в Библии прямо не говорится о новейших культах и не упомянуты имена людей, их проповедующих, в ней есть предупреждение о том, что в мире будут лжеучения и лжеучителя. От человека, изучающего Библию, зависит, сумеет ли он применить вечные библейские принципы в современной ситуации или поведется на уловку лжеучений.

Принцип четвертый: быть осмотрительным.

Нельзя принимать какое-либо учение за христианское лишь потому, что оно употребляет христианскую терминологию и библейские символы (Мтф. 10:16). Нельзя делать заключений о каком-либо учении на основании одного стиха или даже отрывка из Библии, на которые ссылается это учение. Нельзя вырывать стих из контекста или предвзято подчеркивать какой-либо стих, игнорируя другие, тесно с ним связанные. Это может привести к заблуждению. Проповедники современных течений часто

используют подобный метод изоляции отдельных стихов, чтобы доказать, что их учение основано на Священном Писании. Необходимо сравнивать это с тем, что делал апостол Павел, проповедуя учение Христово. *«Ибо я не упустил возвещать вам всю волю Божию»* (Деян. 20:27). На его примере нам нужно учиться находить смысл всей главы, всего послания или отдельной книги Библии. Учение Библии последовательно и сбалансировано.

Принцип пятый: самостоятельно мыслить, анализируя всякое учение.

Кроме Своего Слова и Духа Святого, Бог дал нам способность к мышлению, а также обещал мудрость тем, кто просит об этом. *«Если же у кого из вас недостает мудрости, да просит у Бога, дающего всем просто и без упреков, и дастся ему»* (Иак. 1:5). Конечно, совет опытных христиан, чье мнение вы уважаете, поможет вам отличить истинное учение от ложного, но он не может заменить самостоятельного исследования Священного Писания и личной молитвы. Современные лжеучения очень близки к христианству и нужно определенное время, чтобы понять, **что** они добавляют и **что** отнимают.

Принцип шестой: быть последовательным.

Нельзя в одном вопросе принимать библейские истины, а в другом – отвергать. Многие религиозные культы признают Христа как Учителя, но принимая Его учение о морали, в то же время отвергают истину, сказанную Иисусом о Своей Божественной сущности и пути ученичества.

Жизнь Иисуса Христа, описанная в Евангелиях, убедительно показывает, что Иисус истинно был Сыном Божьим, а не только Великим Учителем или Духовным Наставником. Священное Писание опровергает ни на чем не основанные утверждения лжеучителей о том, что Иисус – всего лишь один из путей познания Бога или что спасения можно достичь и собственными усилиями (Деян. 4:12).

Принцип седьмой: пользоваться критериями, данными Богом, для распознавания фальшивых религий, ложных учений и культов.

Любой человек или религиозное течение, отвергающее истину о том, что Иисус Христос – это Бог, явивший Себя людям в человеческой плоти, не есть от Бога. *«Возлюбленные! не всякому духу верьте, но испытывайте духов, от Бога ли они, потому что*

много лжепророков появилось в мире. Духа Божия и духа заблуждения узнавайте так: всякий дух, который исповедует Иисуса Христа, пришедшего во плоти, есть от Бога» (1 Ин. 4:1-2).

Каждый, кто учит, что Бога можно познать иным путем, а не только через Иисуса Христа, не есть от Бога. *«Иисус сказал ему: Я есмь путь и истина и жизнь; никто не приходит к Отцу, как только чрез Меня» (Ин. 14:6).*

Сегодня масоны, исповедующие синкретизм, всячески поощряют и оказывают поддержку современным нехристианским культам и религиям. Являясь супербогатой религиозной организацией, под эгидой Организации Объединенных Религий они активно продвигают создание общемировой религии.

Так, например, поддержку исламистам Германии предоставляет иудейско-масонская организация сайентологии. Она основана израильтянином Лафайетом Роном Хаббардом. В начале 90-х годов прошлого столетия сайентология трансформировалась в дочернюю организацию «Движение мира в Европе». По поручению союза, активистка этого движения немка Роза Мундль в 1993 году вошла в контакт с лидером турецкой партии и присутствовала в качестве почетного гостя в организации исламистов Кельна. Она выразила глубокую озабоченность давлением на мусульман в Германии и предложила Милли Герусу создать союз для борьбы против Германии. «Мы находимся на одном корабле», – сказала она [3].

Сайентология представляет из себя тоталитарную религию, созданную научным фантастом Р. Хаббардом, последователем известного сатаниста Алейстера Кроули. Во время изучения мировоззрения сайентологии особенно впечатляет созданная Хаббардом кодификация всех аспектов жизни адепта. Определенное впечатление можно получить, ознакомившись с некоторыми «Политическими документами офиса общения Хаббарда» (Hubbard Communications Office Policy Letters (HCOPL)).

«С момента, когда кто-то присоединяется к нам, считаем, что он будет с нами до конца мира... Если они присоединились к нам, они с нами в одной лодке, на одних условиях. Должны победить или умереть. Никогда не позволяйте им иметь сомнения в отношении того, быть или не быть сайентологами. Лучшие мировые организации имели суровые порядки и посвящение. Ни одно стадо безмозглых дилетантов никогда ничего не достигло. Это

тяжелый мир. Социальная эмаль создает впечатление, что он мягкий и либеральный. Однако выживают только тигры: но и им не легко. Мы выживем, потому что мы тверды и деликатны. Если мы учим кого-то правильно, то он все более превращается в тигра. Каждый инструктор, надзиратель или руководитель должен с безумной дикостью противостоять случаям «плохого функционирования» [4].

В книге «Дианетика. Эволюция науки» Хаббард демонстрирует структуру своей теоретической конструкции [5]. Изучение техник медитации шаманов острова Борнео и индейцев племени сиу соединены с этнологией и эзотеризмом. Рядом с дилетантским анализом разных трудов значительное внимание уделено современной психологии («я исследовал много школ психологии: Юнга, Адлера, даже Фрейда»). Основатель Дианетики признает собственный синкретический подход, при помощи которого предлагает сделать синтез разных «традиционных наук».

По мнению исследователя Мирчи Елиаде, сайентология «объединяет теорию довольно амбициозного разума с некоторыми элементами оккультизма» [6]. Утверждение возможности излечивать все болезни дало основание двоим авторитетным американским социологам Старку и Бейнбриджу причислить сайентологию скорее всего к магическим культам. Согласно мнению этих ученых, различие между религией и магией состоит в том, что первая предлагает комплексные ответы на вечные вопросы человека. Вторая ограничивается предложением «специфических компенсаций», частичных ответов, которые сводятся только, например, к выздоровлению, захвату власти или завоеванию любимого человека. Сайентологию рассматривают как магическое движение потому, что она предлагает специфические способы лечения физических и психических болезней. Человек попадает внутрь магической перспективы [7].

Исходя из вышеизложенного, можно с уверенностью сказать, что сайентология – это один из современных деструктивных религиозных культов. Стремясь быть актуальными для своего времени, члены культа утверждают о своем научном характере. Деятельность этого культа законодательно запрещена в многих странах мира, но он активно развивается в Украине и стремится получить (возможно уже получил) юридический статус.

Чарльз Рассел – основатель одного из наиболее массовых

культов последнего времени «Свидетели Иеговы», также был масоном [8]. Первые собрания так называемых свидетелей Иеговы в США проходили в масонских храмах. Рассел не только принадлежал к одной из масонских лож, но в своих храмовых речах он проводил параллели между масонами и основанным культом. Высшее руководство свидетелей в Бруклине (США) также является закрытым обществом.

Из всех существующих переводов Библии, сделанных с языка оригинала, только издания Сторожевой Башни и Трэкт Сэйсайети отрицают то, что Иисус Христос есть Бог [9].

Основываясь на Библии, Х. Пассаг в своей брошюре «Краткий очерк о масонах» пишет следующее:

«Масонство имеет мистическую, оккультную и спиритическую подоплеку. Исходя из Священного Писания, я хочу предупредить всех последователей Иисуса Христа: если христианин становится масоном, он теряет основу Слова Божьего и Иисуса Христа, своего Господа, то есть оставляет источник живой воды, высекая себе «водоемы разбитые, которые не могут держать воды» (Иер. 2:13). Место последователя Иисуса Христа – Церковь Божия, а не покрытое мраком тайное общество» [10].

Сотни новоявленных лжемессий спонсируются масонами с одной целью: подготовить мировое сообщество к принятию новой религии антихриста. Одним из адептов этого движения является кореец Мун, лидер и основатель «Церкви унификации». Великий демагог, он в совершенстве владеет техникой промывания мозгов своих последователей, число которых, по некоторым данным, свыше трех миллионов.

В основе эклектического учения Муна смешаны догматы католицизма, восточной философии, пятидесятничества и иеговизма. Эта зловещая лжерелигия проникнута бесовским духом тоталитаризма [11].

«Я – мыслитель, отныне я ваш мозг... Настанет час, когда мои слова будут законом... если я чего-либо желаю, то достигну этого... Весь мир в моей власти. Я добьюсь победы и подчиню весь мир своей воле... Бог стремится освободиться от христианства и учредить новую религию, а именно религию унификации. Все христиане мира будут поглощены нашей теологией. В истории человечества были святые, пророки, многие религиозные лидеры... Учитель, выступающий перед вами (т.е. Мун! – П.П.), – самый

великий из них, он более велик, чем Сам Иисус» [12].

Джозеф Смит (1805-1844) – основатель церкви мормонов, был членом масонской ложи «Mount Moriah» в Палтмире, штат Нью-Йорк. Главный источник вероучения мормонов, «Книга Мормонов», содержит «тайные» сведения и учения, которые можно найти в масонских ритуалах [13]. Некоторые тайные обряды мормонов несут на себе влияние масонских ритуалов [14]. Как и «свободные каменщики», мормоны претендуют на обладание древнейшими ритуалами храма Соломона и утверждают, что все другие группы имеют извращенные и не столь древние учения. Эту связь подтвердил и д-р Рид Дурхам-младший, бывший президент мормонского исторического общества. В своей речи 20-го апреля 1974 года он подтвердил связь между мормонизмом и масонской религией [15]. Он подчеркнул шокирующее сходство между историей об открытии золотых плиток Джозефом Смитом и масонской легендой о Енохе.

Невооруженным глазом видно сходство масонских и мормонских храмовых церемоний, а также масонские знаки в мормонских храмах: квадрат, компас, угольник, астрологические символы, всевидящий глаз оккультистов, перевернутая пятиконечная звезда – символ сатанизма.

Бесспорным фактом является то, что Джозеф Смит получил первоначальное откровение о золотых плитках после того, как его брат Хайрум получил третью масонскую степень. Сам Джозеф Смит присоединился к масонам в 1842 году. В. В. Фелпс, Брайам Янг, Герберт Кимбалл и другие руководители мормонов также были масонами.

Так что же такое мормонизм? Представленные доказательства исключают возможность, что он имеет что-то общее с христианством. Лучше всего мормонизм квалифицировать как смесь культа с оккультизмом. Он является культом из-за нетрадиционных верований и фанатической преданности Джозефу Смицу. Он является и оккультизмом из-за своих языческих, эзотерических религиозных учений и таинств.

Очевидно, что в своем желании восстановить истину Джозеф Смит смешал христианство и масонство. Добавив собственные изменения, он получил так называемое «восстановленное христианство» (подобным образом поступил еще один культовый пророк, китаец Уитнесс Ли основатель всемирного движения

«Живой поток»). Это движение также хорошо представлено в Украине.

Разные ритуалы и церемонии в мормонском храме показывают связь с оккультизмом в такой деятельности, как крещение для мертвых, небесный брак, омовения, ношение магического белья с масонскими знаками, секретные знаки и пароли, песнопения, ношение люциферовых фартуков из листьев фигового дерева и т.д.

Сегодня мормонов, или как они себя называют, «святых последних дней» можно встретить во всех крупных городах Украины. Только в Киеве более десяти мормонских церквей. Обычно они стараются приобрести здания в центральных, элитных районах крупных городов. Они приобрели или арендуют старинное здание в центре Одессы и собираются строить свой храм.

В эпоху глобализации в нашей стране возрождается родное язычество, под прикрытием всемирной евангелизации проникают как деструктивные культы так и модифицированные христианские вероучения. Мормоны, масоны, всевозможные «свидетели бога», христианские науки, варианты «восстановленного христианства», культивируемое западными, а сейчас и своими миссионерами, психологизированное, так называемое попсовое* христианство и т.п. движения опасны тем, что прикрываются настоящим христианством. И не удивительно, ведь и предводитель их пытается принимать вид Ангела света (2 Кор. 11:14-15). Потому Писание предупреждает нас, что и служители его принимают вид служителей правды. Но конец их будет по их делам.

Во всех аспектах бытия перед человеком вновь и вновь возникают вопросы: что делать? кому верить? кому открыть свою душу? Творцу, дающему жизнь с избытком на земле и вечную радость в небесах, или дьяволу, действующему незаконным и обманным образом и спекулирующему на низменных человеческих качествах? Сегодня во всей остроте и неотвратимости перед каждым жителем планеты стоит выбор: открыты врата рая и ада – куда направить

□ В эту группу входят как евангельские церкви, в которых христианское учение психологизировано и выхолощено, так и полуоккультные, вышедшие из пятидесятничества харизматические церкви. Конструкции этих постмодернистских церквей вполне отвечают духу времени и привлекают молодых людей. Беда лишь в том, что здесь очень трудно познакомиться с настоящим Иисусом Христом. Из-за подмены понятий это христианство осталось вне креста и поклоняется удобному богу.

свои стопы, кому поклониться? Творец в лице Сына Своего Иисуса Христа призывает: *«Придите ко Мне все труждающиеся и обремененные, и Я успокою вас»* (Мтф. 11:28).

Можно писать о конце света или третьей мировой войне. Но что это изменит? Более того, такая позиция будет просто констатацией фактов. Влиять на этот мир можно только изменяя его активной проповедью Евангелия. Передавая другим людям правдивую информацию, истинные знания, мы исполняем Великое Поручение нашего Господа Иисуса Христа (Мтф. 28:19-20). В таком случае изменения делают не слабые люди, а Всесильный Бог. В идеале эффективное богословское образование должно просвещать христиан и делать их способными передавать полученные знания другим людям в форме, доступной для их понимания. Становясь служителями, они не боятся этого мира, но влияют на него через церковь, благотворительные, социальные и другие виды и формы служения.

В том числе это нужно делать и через активную социальную позицию христиан и их просветительскую работу. Только верный диагноз способствует исцелению болезни. Диагноз нам поставлен в Библии: *«Все согрешили и лишены славы Божьей»*. Только покаяние и обращение к милостивому Богу поможет нам исправить плачевное положение нашей страны. Мне кажется, что одним из эффективных путей духовно-нравственного оздоровления украинского общества является:

Развитие и государственная поддержка всеобщего духовно-светского образования на основании традиционных библейских ценностей.

1. Широкомасштабная просветительская работа.
2. Переориентация антинародной государственной политики на социально-ориентированную.
3. Запрет наиболее деструктивных культов и религий основанных на манипулятивных технологиях.

И *«если Бог за нас, кто против нас?»* (Рим. 8:31).

Литература

1. Даниил Маркем. Феномен культов. – Краснодар: «Северный Кавказ», 1993, с. 68.
2. Джон Грин. Слово истины и лжеучения. Журн. «Евангельская нива», 1998, № 3, с. 38-41.

3. Rothkranz Johannes. Wer steuert den Islam? Pro Fide Catholika. Germany, p. 25-26.
4. Фьоріно, Маріо ді. «Саєнтологія». – Львів: «Свічадо», 1998, с. 11,13-14.
5. Hubbard L.R. Dianetics, evoluzione di una scienza. New Era Publications ApS, Copenhagen, 1983.
6. Eliade M. L occulto e il mondo moderno, J of the PafP, 1,3, sept.1974. In Occultism, Witchcraft and Cultural Fashions, Chicago, 1976.
7. Stark R., Bainbridge W. The Future of Religion: Sekularization, Revival and Cult Formation. University of California Press, Berkeley–Los-Angeles–London, 1985.
8. Herman Neuer. Die freimaurer – Religion der Machtigen. Leben-Werk-Wirkung. Berneck, 1995, p. 35.
9. Френсис Анфьюзо и др. Христианство, культы и другие религии. – М.: «Крисчен Иквипперз Интернэшнл», 1993, с. 70.
10. Там же, с. 27.
11. Василевский Ю. Мун в России и СНГ. В альманахе «Богомыслие», вып. 4. Одесса: ОБС, 1994.
12. И. Р. Григулевич. Пророки «Новой истины». – М.: «Политиздат», 1983. с. 89.
13. Masonic Lodge & George A. Mather, Larry A. Nichols, Zondervan Publishing House.
14. Мудрость древних и тайные общества. – Смоленск: «Русич», 1995, с. 11.
15. Френсис Анфьюзо и др. Христианство, культы и другие религии. – М.: «Крисчен Иквипперз Интернэшнл», 1993, с. 82.

МАРТЫНЮК Э. И., НИКИТЧЕНКО Е. Э.

СЕКУЛЯРИЗАЦИЯ И ХРИСТИАНСТВО

Все, кто пишут о секуляризации, начинают, как правило, с определения содержания термина (от позднелат. *saceluaris* – мирской, светский), который имеет как минимум два связанных между собой значения 1) отчуждение, конфискация собственности религиозных организаций в пользу государства; 2) процесс освобождения различных сфер жизни общества, сознания и поведения личности из-под влияния религии и церкви, чтобы потом продемонстрировать, как далека их трактовка данного понятия от значений, фиксируемых словарями.

Даже накануне начала оживления религиозной жизни в СССР, за три года до исчезновения страны с политической карты мира, словарь атеиста называл этот процесс объективным и закономерным: «Падение влияния религии и ее вытеснение из жизни общества и индивида – закономерное следствие социального, духовного, научно-технического прогресса» [1, 213].

В этом утверждении отражена лишь одна тенденция восприятия секуляризации в обществе, до сих пор имеющая своих сторонников, запечатленная, например, в манифестах и декларации (1981 г.) секулярного гуманизма (а среди тех, кто подписывал данные документы, есть экзистенциалисты, марксисты, прагматики, бихевиористы и представители других течений общественной мысли). Как отмечает критик этой формы гуманизма Норманн Л. Гайслер – «кредо секулярного гуманиста: «человек есть мера всех вещей» – вместо того чтобы *сосредотачиваться* на человеческих существах, его философия *основывается* на человеческих ценностях» [2, 282].

Происхождение этого различия по поводу: «*сосредотачиваться на человеческих существах*» и «*основываться на человеческих ценностях*», вроде не нуждается в особых исторических экскурсах. Достаточно напомнить, как воспринимали «религиозное сосредоточение» и те, кто пал его жертвой и те, кто как раз именно исторические образы «сосредоточения» характеризовал с сильной степенью неприятия. Здесь приведем лишь одно суждение подобного рода, которое принадлежит перу великого поэта и художника Т. Г. Шевченко

В своем дневнике (журнале) 29 июня 1857 г., в день празднования Петра и Павла, он записал: «Сегодня празднуется память величайших двух провозвестников любви и мира. Великий в христианском мире праздник! А у нас – колоссальнейшее пьянство по случаю храмового праздника.

О, Святые, великие верховные апостолы, если бы вы знали, как мы запачкали, как изуродовали провозглашенную вами простую, прекрасную, светлую истину! Вы предрекли лжеучителей, и ваше предсказание сбылось. Во имя святое, имя ваше так называемые учителя вселенские подрались, как пьяные мужики, на Никейском вселенском соборе. Во имя ваше папы римские ворочали земным шаром и во имя ваше учредили инквизицию и ужасное аутодафе. Во имя же ваше мы поклоняемся безобразным суздальским идолам и совершаем в честь вашу безобразнейшую вакханалию.

Истина стара, и, следовательно, должна быть понятна, вразумительна, а вашей истине, которой вы были крестными отцами, минает уже 1857 годочек. Удивительно, как тупо человечество» [3, А 8].

Напоминание о таком негативном восприятии христианства понадобилось лишь для того, чтобы продемонстрировать, что в самой христианской истории коренится отрицание, порожденных им социальных явлений. Неудивительно потому и то, что отрицание подобных явлений, влекло за собой и отказ от христианства, а потом и от религии вообще.

Ныне, когда в самом христианстве сформировались силы, противостоящие воспроизводству негативных явлений прошлого, можно, конечно, сказать «Кто старое помянет, тому глаз вон». Но справедливость требует большего. Помимо осуждения преступлений против человечества в прошлом, необходимо определить более четко роль самого христианства в становлении современных ценностей, разделяемой значительной частью людей в развитых демократических странах.

Сразу следует отметить, что «Всякий, кто обращается к христианским источникам, стремясь обосновать религиозные права как основные права человека, должен быть готов пережить некоторое замешательство... Замешательство рождается из понимания того, что в основополагающих текстах христианской традиции прямо не говорится о религиозных правах или правах

человека. «В Библии нет каких-либо философских или правовых рассуждений, где естественным образом использовались бы понятие «права»» (подчеркнуто нами, Авт.) [4, 54].

Очевидно, что переход христианства от гонений на иноверцев и иных свободомыслящих на позиции свободы вероисповедания, а позже совести, следует искать не сколько в священных текстах этой религии, столько в изменившихся условиях существования самих христиан. Наиболее резко предпосылки этого перехода обозначились в период религиозных войн в Европе, когда каждая новообразовавшаяся религиозная организация требовала свободы для себя, но еще и в мыслях не имела, что в ней нуждаются и другие, как традиционные религии, так и религиозные новообразования.

На вопрос: «Против чего протестовали протестанты?», чаще всего услышишь ответ: «Против католицизма». Но это так и не так. Ибо в той или иной степени против католицизма всегда протестовали как все иные христианские вероисповедания (вспомним раскол 1054 года, вальденсов, альбигойцев и т.д.), да и межрелигиозные войны ушедших тысячелетий (крестовые походы против мусульман, иудеев, например) свидетельствуют о том же. Но ведь будучи протестными по отношению к католицизму или православию, ибо ереси и расколы сопровождали и эту конфессию, такие христианские организации вовсе не превращались в протестантские. Стоит, все-таки, лишний раз напомнить, что происхождение понятия «протестантизм», при всей нынешней его многозначности, связано, в первую очередь, с событием, которое последовало после отмены 2-м рейхстагом немецких князей в Шпейере (1529 г.) решения: «чья земля, того вера», носившего уже не столько собственно религиозный, сколько политический смысл. Поэтому протест (лат. protestatio) небольшого числа участников рейхстага против отмены их политической свободы, отразил и сущность перемен в христианской жизни Европы. Суть этих перемен можно напрямую связать с темой нашего разговора, ибо в ней исток начала процесса доминирования прав и свобод человека (политических, закрепленных юридически) в европейской истории.

Вывод, конечно, не столь однозначен, но достаточно очевиден: сами христиане инициировали секуляризацию права. Правда не все христиане, и не от хорошей жизни. Брайен Тьерни, характеризуя ту ситуацию, что сложилась в XVII веке, приводит

слова О. Кромвеля, сказанные им в минуту раздражения: «Каждый хочет свободы, но никто не хочет ее давать». А потом цитирует оценку этой ситуации Дж. Н. Фиджисем, писавшем о соперничавших в тот период религиозных организациях: «ни одна из них не могла уничтожить остальные, что, в конечном счете, и обеспечило свободу» [5, 39].

Е. Ключовский фиксирует мнение о том, что Вестфальский мирный договор (1648 г.), положивший конец Тридцатилетней войне, означал и окончательное разделение религии и политики и образование политической Европы суверенных государств. Этот богослов, рассуждая о христианских корнях Европы, совершенно справедливо напоминает нам о заслугах латинского христианства в деле становления секулярной ее истории, в первую очередь, сосредотачивая внимание на тех трансформациях, которые претерпевала католическая церковь в посткаролинговскую эпоху: создание университетов, распространение образования, содействие организациям местного самоуправления, состоявших из граждан, а не поданных [6, 17-41].

Со всем этим можно согласиться и добавить, ныне тоже уже общеизвестный факт, что католическая церковь, отстаивая свои особые права в государстве (для чего вообще-то и понадобились университеты, воспитывавшие богословов и юристов, способных грамотно обосновать притязания церкви), стала прообразом организаций будущего гражданского общества. Кроме того, следует, на наш взгляд, обратить внимание и на то обстоятельство, что как рецепция римского права, осуществляемая средневековыми юристами в интересах католической церкви, так и возрождение интереса к греческой философии в тех же целях, так же способствовали в дальнейшем секуляризации общественного сознания Европы. Римское право – в силу своей абстракции, ибо подразумевало всеобщее равенство граждан перед законом (из которого практически все исследователи первоначального христианства, выводят появление в нем «равенства всех верующих перед Богом») а философия эпохи эллинизма – абстракцией силы разума в познании мира.

Ныне, выпестованные или воспринятые католической

социальной доктриной идеи субсидиарности* и персонализма, продолжают ту давнюю традицию, а вот каноническое право в большинстве государств развитой демократии, стало уделом лишь самой католической общины, если не противоречит их законодательству. Последнее обстоятельство тоже вытекает из особенностей европейской истории: в период религиозных войн все религиозные образования стремились не просто к свободе, но и к обладанию теми правами, которыми пользовалась католическая церковь.

Как убедительно аргументирует Дональд Р. Келли: «Христианская церковь была «амфибным» телом – как *societas*, так и *corpus mysticum*, – и этот дуализм лежит в основе не только церковной реформы, но и социальной мотивации и концептуальных конструкций, оказавших безусловное влияние на европейское общество... Начиная с одиннадцатого столетия *jus canonicum*, приобретает статус международного общего права, чья юрисдикция распространилась как на моральные, так и политические дела, на «внутренний форум» сознания, и также на «внешний форум» законности» [7, 157].

Одним словом, теперь уже «равенство людей перед Богом», пробуждало требование «равенства перед законом», что и стало одной из идеологических основ правового секуляризма. Огромную роль в его становлении сыграла европейская философия, большинство представителей которой были христианами.

Еще в середине XIX века Джон Стюарт Милль, подобно Канту и Гегелю, считал секуляризм, осуществляемый в Англии, реализацией важнейших христианских принципов [8, 25]. Общеизвестно, что секуляризм, наряду с модернизацией,

□* Для страны, формирующейся на почве тысячелетнего авторитаризма и тоталитаризма, где в прошлом веке официально господствовал принцип демократического централизма (подчинение меньшинства большинству и нижестоящих организаций вышестоящим), будет полезным усвоить принцип субсидиарности, базирующийся на свободе и достоинстве человеческой личности, а также в структуре и своеобразии малых социальных групп, имеющих определенные права и задачи, которые нецелесообразно исполнять общественным образованиям больших масштабов, что позволяет с одной стороны, защищать отдельного человека и меньшинства, признавая их самостоятельность, а с другой – помогать «сверху до низу», если отдельные личности или малые группы не могут решить собственные задачи самостоятельно (Подробнее см.: Гюфнер Йозеф, Кардинал. Християнське супільне вчення. – Львів: Свічадо, 2002. – с. 61-64).

За пределами философского дискурса принцип субсидиарности распространяется у нас в виде расхожего суждения «Можно накормить голодного рыбой, а можно дать ему сеть».

демократизацией и глобализацией является важнейшим фактором образования Европейского Союза. Но отцы основатели ЕС (З. Шуман, А. де Гаспери и К. Аденауэр) были христианами. Поэтому совершенно справедливо утверждение, что на современные процессы европейской интеграции влияло и учение о «субсидиарности» Римско-католической церкви [9, 679-694].

Но все вышесказанное относится непосредственно к истории христианской Западной Европы, христиане которой, впервые, не поступившись принципами своей веры, обосновали необходимость секуляризма для более успешной реализации своих собственно религиозных устремлений.

Иудео-христианская цивилизация включает в себя и внутреннее размежевание. За межой находятся, в основном, православные (по истории и доминирующему числу верующих в настоящее время), государства. Это, конечно, черта разделяющая Европу не только по религиозному признаку – последнее, как раз бы, и противоречило господствующему правовому секуляризму на Западе (тому подтверждением служит принятие в ЕС Греции, и реальное ожидание вхождения в ЕС Болгарии и Румынии, и формальному секуляризму, провозглашаемому в Белоруссии, России и Украине), ибо: «Давно известно: средний ВВП на душу населения в христианских странах, исповедующих протестантство, составляет около 25 тысяч долларов, на несколько тысяч долларов он меньше у католиков, а у православных он на порядок меньше» [10].

В условиях «сверхсмертности» славянских мужчин вообще трудно говорить о каких-то успехах в процессе осуществления любых демократических процедур. Но то, что секулярность нашего государства, пронизывающая практически все юридические акты (от Конституции до подзаконных), пока еще не укоренена в ментальности многих наших сограждан, свидетельствуют не только данные культуролога проф. И. Яковенко, согласно которым «человеку с сознанием XV-XVI веков – прорвавшемуся к управлению государством, трудно справиться с реалиями постиндустриального общества», но и тот факт, что свобода религии в нашей стране осуществляется еще и потому, что ни одной из религиозных организаций, стремящихся осуществить желаемый союз с государственной властью, не удалось достичь цели, которую как мы помним, была преимущественной для религиозных новообразований в Западной Европе четыре века

назад. И дело, конечно, «не», или «не только» в христианстве. «Вымирание украинцев будет продолжаться до тех пор, пока в нашем обществе средневековая мистика, поднявшаяся из глубин общественного сознания, не займет положенного ей, как и всему маргинальному, положение, а нынешняя архаически ориентированная элита не освободит управленческие места образованной, реалистически мыслящей части общества [10].

Несмотря на многие действительные трудности переживаемые христианами в разных регионах мира (от репрессий и преследований, до очередей в германские налоговые организации, из граждан, желающих отказаться от христианской принадлежности, чтобы не платить соответствующий налог на содержание своей религии), христианство до сих пор является самым успешным социальным проектом, за всю историю, если, конечно, рассматривать его только как общественный феномен. По сообщению Ватиканского радио, со ссылкой на опросы американских социологов: «Около сорока процентов современного населения Земли – 2,5 миллиарда человек – считают себя верующими христианами той или иной конфессии. Для сравнения: 1,7 миллиардов жителей планеты исповедуют ислам, 900 миллионов – индуизм, 400 млн. – буддизм, 15 млн. – иудаизм» [11, 16].

Разумеется, существует еще множество приверженцев как архаических, традиционных, так и неорелигий, но в контексте нашей темы, суть еще одной проблемы стоящей перед современным христианством очевидна – найти ради общего блага на пути к единению человечества способы удержания его от антагонистических конфликтов. Вряд ли это удастся, если христианство предпочтет принципу секуляризма, предусматривающему равенство религий перед законом, идею своего верховенства над другими религиозными образованиями.

Тенденции панисламизма, имеющей поборников в современном исламе, вряд ли сможет противостоять, претендующая на исключительность своих прав христианская община, хотя среди фундаменталистов различных христианских конфессий, есть желание потягаться в превосходстве именно на этой почве.

И Украине, для которой сейчас важнейшей задачей является выжить, очевидно не следует втягиваться в критику идеологии

демократического либерализма, демонстрирующей наибольшие успехи в ментальном обеспечении исполнения заповеди «плодитесь и размножайтесь», тем более, что это никак не противоречит всем остальным религиозным предписаниям и не только христианским.

Однако при всем уважении к секуляризации, прежде всего секуляризации права, как к достижению иудео-христианской цивилизации, следует также помнить и о том, что не создало общество еще ни одного идеального социального института. Очевидно поэтому, до сих пор и остается актуальным упование людей на своих богов. Собственного говоря, именно поэтому, можно говорить о пределах секуляризации. И, наверняка, ее границей служит религия. Если сам процесс освобождения культуры от религиозного фанатизма превращается, по мнению некоторых исследователей в «агрессивную религию секуляризма», то это может свидетельствовать о том, что секуляризация в современном обществе уже достигла своих пределов. Впрочем, как и некоторые другие категории ментальности, актуализировавшиеся во второй половине XX века (например, «толерантность», «политкорректность»). Негласные запреты на использование христианских символов в дни рождественских праздников; запрещение ношения натальной религиозной символики в государственных школах; гейпарады; исключение из школьных хрестоматий сказки «Три поросенка» и т.д. и т.п., вплоть до насильственного насаждения «демократических ценностей» в различных регионах мира [12, 17], все это, направленно не только против религиозных традиций и ценностей, но и против самой сути секуляризации, нормальный процесс реализации которой, возможен только при четком следовании всех заинтересованных сторон принципам уважительного отношения к чувствам верующих, исключительно на правах взаимности и самоуважения.

Литература

1. Православие: Словарь атеиста. – М.: Политиздат, 1988.
2. Гайслер Норманн Л. Энциклопедия христианской апологетики. – СПб. – «Библия для всех», 2004.
3. Цит. по: Загоруй Я. Русскоязычный Кобзарь. // 2000, № 11, 16.03.07.

4. Джонсон Люк Тимоти. Религиозные права и христианские тексты. / Права человека и религия. – М.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2001.
5. Тьерни Б. Религиозные права: историческая перспектива / Права человека и религия. – М.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2001.
6. Kloczowski J. The Christian roots of European unity. Christianity and United Europe. – Lublin: Wydawnictwo KUL, 2006.
7. Келлі, Дональд Р. Людській вимір буття: Суспільна думка в західній правовій традиції. – Одеса: АО Бахва, 2002.
8. Devigne R. Reforming Reformed Religion: J.S. Mill's critique of the Enlightenment's Natural religion // American Political Science Review, vol.100, № 1, February 2006.
9. Katzenstein P. J., Byrnes I. A./ Transnational Religion in an Expanding Europe // Perspectives on Politics, vol. 4, № 4, December, 2006.
10. Рожен А. Ментальный крест – злоумышленник поневоле // Зеркало недели, № 10, 17.03.2007.
11. Цит. по: Всех верующих посчитали // Вечерние вести, № 40, 16-22 марта, 2007.
12. Щеткина. Е. Агрессивная религия секуляризма // «Зеркало недели», № 48, 16.12.2006.

КУЗЬМУК О. М.

ШАР ТЕХНОЛОГІЇ ЯК МЕТОД ПОЛІТИЧНОЇ БОРОТЬБИ

Динаміку розгортання політичного процесу можна розглядати в різних проблемних ситуаціях. Суб'єкт політики, діючи в конкретних умовах, реалізує свій ресурсний потенціал задля досягнення поставленої мети. Але для вибору адекватних засобів її досягнення, оптимального застосування ресурсів необхідно проаналізувати становище, в якому суб'єкт політики повинен діяти. Звідси постає необхідність розгляду питання базових засад розгляду аналізу політичної ситуації.

Слід зазначити, що в процесі детермінації політичної діяльності діють не абстрактні закони, інтереси, обставини та позиції, а конкретні, обумовлені часом, місцем модифікації фактори як постійної та довгострокової дії, так і динамічно змінні. Їх сукупність і породжує «політичну ситуацію», властиву даному часу, місцю взаємодії обставин, що безпосередньо визначають можливості і завдання політичної діяльності, яка слугує причиною політичної події. Стрижень політичної ситуації – відносини між задіяними в соціальному процесі соціальними групами, і формуються ці відносини широким колом факторів економічного, соціального і політичного значення. Зміст її правової оцінки – у визначенні зв'язку об'єктивних обставин з діями політичних сил. Усі елементи політичної ситуації взаємопов'язані й вимагають від суб'єктів політики певних дій.

Сенс адекватного аналізу політичної ситуації – у визначенні взаємозв'язку об'єктивних обставин з діями політичних сил. Кожна складова політичної ситуації містить у собі цілий комплекс можливостей, здійсненість яких залежить від активності, спрямованості зусиль задіяних у політиці сил.

Розкриття ж проблеми маркетингового підходу до політики варто починати з узгодження поняття «політичний ринок» (або ринок «влади»). Ринок – це один із найважливіших соціальних інститутів демократичного суспільства, своєрідний механізм, що збирає до купи покупців (пред'явників попиту) і продавців (постачальників) окремих товарів та послуг. Чи існує у такому розумінні політичний ринок? Коли йдеться про демократичне суспільство, – безумовно! Адже будь-яка політична діяльність, за будь-яких умов неодмінно спрямована на завоювання й утримання контролю за ринком влади. При цьому як справедливо зазначає В. Бебик, за умов тоталітарних і диктаторських режимів боротьба на цьому ринку точиться переважно силовими методами, аж до фізичного знищення опонентів; натомість за умов демократичного суспільства – як змагання за суворо визначеними правилами заради контролю за ринком влади.

Для створення, формування такого політичного ринку, як і ринку взагалі потрібні певні умови, певний час. Проте особливостями формування політичного ринку в Україні є те, що він формується навіть дещо швидше, ніж ринок товарів і послуг, зумовлюючи низку доволі негативних тенденцій. Стосовно

сучасних російських умов метафора ринку видається сумнівною, принаймні з точки зору класичної інтерпретації ринкових відносин. Через надмірну розмитість ідеології та програми більшості учасників електоральних пергонів: блоків, партій, індивідуальних кандидатів, подібності їхнього передвиборчого дискурсу, в якому повторюється приблизно один і той самий «джентельменський набір» гасел-обіцянок, – виборець найчастіше не дізнається про їхні справжні «споживчі вартості».

У чому полягає специфіка політичного ринку та «умов гри» на ньому, поведінки «виробників» і «споживачів» політичного товару у процесі функціонування такого ринку? Французький соціолог П. Шампань стверджує, що всі політичні демократичні режими «аж до сьогодні вагаються між двома логіками, котрі, попри їхню суперечливість, впливають із тих самих засадових принципів: з одного боку, представницька логіка (або примат пропозиції), згідно з якою народ (особливо середні та нижчі класи) виступає лише як проста інстанція, необхідна для регулювання політичної гри, а з іншого – пряма логіка (або пріоритет попиту), ґрунтована на тому, що провідну роль відіграє «народ», воля якого за своєю йоо сутністю визнається явно законною. Ці дві логіки у крайніх своїх проявах відштовхуються одна від одної і притягуються одна до одної. Демократія, надміру зорієнтована на „представництво”, містить у собі загрозу радикального розриву із народними масами... І навпаки, пряма демократія... може занадто широко прочинити двері для для демагогії, або, як сьогодні любляють говорити, «популізму»» [4].

Одне слово, можна стверджувати, що на політичному ринку можливими є два варіанти політичної гри: а) демократичні вибори, в процесі яких населення внаслідок тих чи інших причин, під впливом тих чи інших чинників делегує свої повноваження обраним особам, котрі уже потім діють відносно автономно (подібні теорії зараз нерідко називають «нормативними», вважаючи, що саме вони відбивають сутність політичної демократії), і б) ситуація, коли владні зв'язки виступають як сукупність конкретних проблем, що потребують розв'язання з боку політичних структур, вжиття ними цілеспрямованих заходів, застосування конкретних засобів і ресурсів.

Інакше кажучи йдеться про технологізацію процесу політики (й у цьому плані вибори також можна розглядати як процес

формування й «нав'язування» виборцям певного іміджу), постійного контролю діяльності політика та партії.

За маркетингового підходу до політики принципово змінюється взаємовідносини між агентами політичного процесу, і це потребує осмислення у куди ширшому теоретичному контексті. Дискусія, що точиться останніми роками як серед самих західних фахівців із політичних технологій, так і серед тих, хто намагається усвідомити їхнє місце і роль у процесі функціонування сучасних політичних інститутів, свідчить про принциповий зсув у масових уявленнях про демократію як систему представництва інтересів. Із сукупного «суверена», володаря «загальної волі», що виявляється через інститути представництва, «народ» перетворюється на сукупність індивідуальних групових суб'єктів-споживачів на ринку політичних товарів. До того ж за допомогою маркетингу відбувається не тільки виявлення політичного попиту. Він свідомо формується [1].

Активне впровадження маркетингового підходу в політику висуває цілий шерех непростих проблем, зумовлених коректністю організації політичної діяльності за таких умов, її легітимністю. Йдеться про спроби за умов звичайної політичної конкуренції (або в межах авторитарних режимів) нав'язати населенню певний імідж, використати певні технології. Усе це, безумовно, потребує вдосконалення відповідного законодавства, інших заходів, пов'язаних із розвитком описуваного підходу. Разом із тим цілком безперечним видається той факт, що маркетинговий підхід у політиці – реальність. Як і той, згідно з яким політичний маркетинг – нова, комплексна (що виникла на «перетині» політології, соціології, економіки, психології й низки інших наук) теорія, яка активно розвивається і водночас є практикою організації політичних публік релейшнз.

Дуже жорстоке і по-американськи прагматичне визначення ПР знаходимо в книзі «Комунікаційний менеджмент»: «ПР – це діяльність по оформленню прагматичних цілей організації в прийнятну для суспільства практику» [2]. У більш широких розгорнутих визначеннях публік релейшнз – наука про комунікації, що має на меті створення атмосфери довіри між індивідом і групою, групою і суспільством в цілому і що здійснює інформаційний вплив на громадську думку.

Паблік рілейшнз – це інструмент менеджменту, його основна стратегія – створення довіри; його аудиторія не має виражених меж. Звичайно, заклики до довірчого спілкування на основі об'єктивної правдивої інформації по своїй реальності можуть бути порівняні з ідеями загальної рівності і братерства, але збільшений контроль суспільства, прагнення до стабілізації і бажання відповідати своєму іміджем соціальним еталонам, все ж таки роблять ці завдання не такими безнадійними.

Основні завдання ПР лежать в області вдосконалення зовнішніх і внутрішніх комунікацій. Зовнішні комунікації, що займають до 80% часу, лежать в області комунікацій із засобами масової комунікації – ЗМІ. Це постійне відстежування всіх публікацій в різних комунікаційних каналах і своєчасне реагування на них у разі появи небажаних відомостей, підготовка власних матеріалів для публікації, участь у брифінгах і прес-конференціях, виступи від імені адміністрації з оцінкою і коментарями різних екстремальних ситуацій і ін.

Формально на організаційному рівні зовнішні комунікації прес-служба (або прес-секретар), які повинні мати достатньо хороші неформальні зв'язки, відчувати себе „своїми” серед професіоналів і, природно, бути компетентними.

Велике місце в практиці роботи ПР-служб займають питання спонсорства і меценатства, оскільки значущість таких акцій багато в чому сприяє створенню позитивної громадської думки. Спрямованість, систематичність, масштабність, соціальна значущість акцій формують імідж організації, включають її в ширший соціальний контекст, створюють атмосферу відвертості і соціальної прийнятності. Природно, всі акції знаходять своє місце в пресі, навіть неодноразово, і це комунікативний ефект.

Рекламні комунікації в порівнянні з акціями ПР – це знаряддя маркетингу. У основі ефективності рекламних комунікацій лежить ідея прискорення руху товару на ринку. Основна стратегія реклами – стратегія знаходження, задоволення і формування бажання споживача в потрібному напрямку.

Безумовно, в якихось питаннях ідеї ПР і реклами опиняються дуже близько один до одного, що чітко розвести їх просто неможливо. Наприклад, престижна реклама сприяє створенню позитивного іміджу фірми, товару, персонально її працівників. Одночасно з цим ПР приховано готують споживачів до позитивної

оцінки товару і якнайшвидшого його придбання. Престижна функція реклами переходить в провідну – товарну. В головних свої напрямках ПР і реклама розрізняються один від одного цілями, стратегіями і способами перш за все в ЗМІ. ПР – це система заходів дії на дуже широку аудиторію, по ідеї – на все суспільство в цілому. Реклама завжди працює з вузькими сегментами аудиторії, має чітку адресну спрямованість.

Агітація і пропаганда як засоби дії на аудиторію належать до політичних. У тоталітарних державах вони виражаються в управлінні суспільством, забезпечуючи безальтернативне панування на економічному і політичному фронтах. У розвинених демократичних країнах вони набувають характеру, відповідного вартим за ними політичним і економічним угрупованням. Агітація і пропаганда, на відміну від заходів ПР, носять жорсткий цілеспрямований характер. Якщо стратегії ПР ведуть до встановлення довіри з добровільною орієнтацією на пропоновані цінності, то агітація і пропаганда діють як система примусових заходів, що дозволяють маніпулювати людьми і цілими групами.

На злитті економічних і управлінських структур виникає дуже мало досліджене, проте дуже важливе соціально-політичне явище лобізму, що є механізмом дії на владні структури з метою зміни суспільно-економічної панорами на користь тих або інших підприємств, наприклад, зміни податкової системи.

Експерти виділяють в лобізмі два етапи. Перший, який є цілком нормальним явищем для демократичного відкритого суспільства, зводиться до інформування владних структур і клієнтів про проекти законів і регламентуючих документів. Це – природний комунікаційний моніторинг, і він вписується в практику ПР-заходів. На другому етапі виникає небезпека використання тих же комунікаційних структур для створення більш привілейованого положення яким-небудь певним підприємствам. Зловживання привілейованими відносинами завдяки відносинам створює корумпований капітал, що є різновидом мафіозної поведінки. На сучасному етапі лобізм переступив національні рамки і став засобом досягнень в міжнародному масштабі. Експерти пропонують виділити два напрямки лобіювання – вертикальне і горизонтальне. Вертикальне звернення до найвищих посадових рівнів аж до президента. Горизонтальне лобіювання розраховане на

широкий круг лідерів громадської думки. Для нього характерне використання петицій, листів і інших форм дії.

Відносини між владою і капіталом носять замкнутий, але рухомий характер. Змінюється економічна ситуація, змінюються верхні ешалони влади і виникають нові і нові претенденти на домінування в комунікаційному просторі.

По відношенню до ЗМІ правомірно об'єднання двох підходів: медіаорієнтованого і медіацентристського. У першому випадку людина є об'єктом для додатку до нього сил дії масових комунікацій, внаслідок чого відбувається зміна його поведінки, поглядів, цінностей. Історична реальність показала дієвість цього підходу, коли люди під впливом одержаної інформації змінює свій спосіб життя. Медіацентристський підхід підходить, навпаки, до того, що люди самі вибирають потрібні їм ЗМІ, орієнтуючись на свої потреби, і самостійно інтерпритують інформацію. Питання про співвідношення медіаорієнтованого і медіацентристського підходів достатньо дискусійні, і, очевидно, необхідно враховувати раціональні зерна в кожному з них.

Відповідно до цього підходу ЗМІ намагаються вгадати потреби і бажання аудиторії, щоб задовільнити їх і тим самим забезпечити своє існування. Тут є логіка, оскільки матеріальна підтримка ЗМІ під час проведення підписки, телевізійного або радіоефіру, придбання акцій, дають можливість здійснювати організований збір інформації, скеровувати кампанію у правильному руслі.

Література

1. Блек С. Паблік рилейшнз. Что это такое?– М., 1990.
2. Звегинцев Р. С. Комуникационный менеджмент.– М., 1998.
3. Котлер Ф. Маркетинг. Менеджмент.– СПб., 1999.
4. Психологія менеджменту / Під ред. Г. С. Никіфорова.– Х., 2002.
5. Шипшина М. А. Паблік рилейшнз в системі соціального управління.– СПб., 1999. – 444 с.

ШАРАПАТЮК Д. А.

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДОЛОГИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ ИНВЕСТИЦИЙ В ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Христианская демократия предполагает разработку мер и противовесов чиновничьему беспределу особенно в сфере государственных инвестиций.

К сожалению, большинство современных инвестиционных проектов, особенно некоммерческих в сфере образования, не находят государственной поддержки в силу отсутствия надежной и объективной системы ее оценки. Разработка и, главное, внедрение такой системы оценки сознательно сдерживается:

- государственными чиновниками ввиду их категорического нежелания упорядочения работы в этой сфере с многомиллионными оборотами;
- руководством государственных школ, техникумов и ВУЗов ввиду их желания «перетянуть на себя» весь объем государственной поддержки, а заодно и избавиться от своих негосударственных (коммерческих и некоммерческих) конкурентов.

Логика этих мужей, не желающих разрушать великолепную кормушку, примитивна и понятна.

В условиях процветания коррупции отсутствие методологии комплексной оценки государственной поддержки инвестиционных образовательных проектов позволяет аппаратным работникам Кабмина Украины и регионов манипулировать государственными средствами в собственных интересах и интересах третьих лиц, тормозить (а иногда и полностью предотвращать) реализацию государственно-важных, но не подконтрольных им проектов. Примеров тому бесчисленное множество – достаточно вспомнить историю нашего Христианского гуманитарно-экономического открытого университета или Одесских филиалов МГУ или Венского международного университета.

В последнее время отечественные ученые [3, 4, 5] обосновали целесообразность введения комплексного показателя

эффективности государственной поддержки реализации природоохранных проектов в виде:

$$z_{уд.н}^{\Gamma} = Z_{пр.пр.н}^{\Gamma} / Y_{пред.н}, \quad (1)$$

где $z_{уд.н}^{\Gamma}$ – удельные затраты государства на предотвращение эколого-экономического ущерба (плановые – $z_{уд.н}^{\Gammaп}$ и фактические – $z_{уд.н}^{\Gammaф}$);

$Z_{пр.пр.н}^{\Gamma}$ – приведенные затраты государства на предотвращение эколого-экономического ущерба (плановые – $Z_{пр.пр.н}^{\Gammaп}$ и фактические – $Z_{пр.пр.н}^{\Gammaф}$);

$Y_{пред.н}$ – предотвращенный эколого-экономический ущерб (фактический – $Y_{пред.н}^{\Phi}$ и плановый – $Y_{пред.н}^п$);

n – индекс, показывающий по отношению к какому периоду (скольким годам) рассчитываются приведенные показатели; в идеальном случае данный индекс должен быть равен периоду реализации проекта.

При этом данные авторы предложили и успешно апробировали следующую формулу расчета $Z_{пр.пр.н}^{\Gamma}$:

$$Z_{пр.пр.н}^{\Gamma} = \sum_{t=1}^n \left[\sum_{i=1}^l \Delta K_{ti}^{\Gamma} / (1 + E_{пр.ти})^t + \sum_{j=1}^m \Delta C_{tj}^{\Gamma} / (1 + E_{пр.тj})^t \right], \quad (2)$$

где ΔK_{ti}^{Γ} – государственная поддержка инвестиций по созданию и модернизации природоохранных объектов в t -м году по i -му наименованию инвестиций;

ΔC_{tj}^{Γ} – государственная поддержка эксплуатации природоохранных объектов в t -м году по j -му наименованию текущих расходов;

$E_{пр.ти}$ и $E_{пр.тj}$ – коэффициент приведения, соответственно, i -х инвестиций и j -х текущих затрат t -го года по отношению к базисному году.

l – вся совокупность инвестиционных преимуществ (в т.ч. льгот) природоохранного объекта, предоставляемых государством;

m – полный перечень текущих расходов, по которым возможно предоставление природоохранному объекту государственной поддержки (в т.ч. льгот).

При отсутствии нормативных показателей, в качестве $E_{пр.ти}$ и $E_{пр.тj}$ авторы обосновано предлагают использовать соответствующие

среднегодовые кредитные ставки Национального банка Украины (НБУ).

При равенстве $E_{пр.ти}$ и $E_{пр.тj}$ (особенно при обосновании их прогнозных значений) формула 2 упрощается до вида:

$$Z_{пр.пр.n}^r = \sum_{t=1}^n [(\sum_{i=1}^l \Delta K_{ti}^r + \sum_{j=1}^m \Delta C_{tj}^r) / (1 + E_{пр.})t], \quad (3)$$

Авторы данной методики надеялись, что расчет и ведение соответствующей статистики по показателю удельных приведенных затрат государства на предотвращение эколого-экономического ущерба позволит упорядочить и скоординировать мероприятия государственной поддержки создания и эксплуатации всего комплекса экологозащитных мероприятий, проводимых в Украине. Однако заставить украинского чиновника «раньше думать о Родине, а потом о себе» можно только полностью исключив возможности манипулирования действующей системой показателей. К сожалению, представленная выше система (формулы 1-3) обладает рядом существенных недостатков:

1. Государственная поддержка в большинстве случаев выделяется на инвестиционный проект в целом, а не отдельно на конкретные его функции: экологозащитную, ресурсосберегающую, инновационную, социальную, макро-экономическую (отражающую экономическую эффективность данного проекта с позиций государства).

2. Дифференциация господдержки проекта по функциям не производится вообще или производится по усмотрению того же госчиновника и не имеет утвержденного методического обеспечения.

3. Анализ и использование отечественной и международной статистики по показателю приведенных затрат государства на предотвращение эколого-экономического ущерба (особенно, для обеспечения конкурентоспособности отечественных природоохранных объектов на мировом рынке и, как следствие, привлечения иностранных инвестиций для развития их системы в Украине) затруднен ввиду отсутствия учета изменения покупательной способности денег во времени и согласования данного учета с динамикой оценки предотвращенного эколого-экономического ущерба.

Вышеизложенное позволяет утверждать, что коренное улучшение государственной поддержки реализации инвестиционных проектов возможно не только при условии изменения системы и методики расчета отдельных показателей соответствующей государственной поддержки, а и в первую очередь, изменении общей схемы комплексного анализа инвестиционного проекта, представленной на рис. 1.

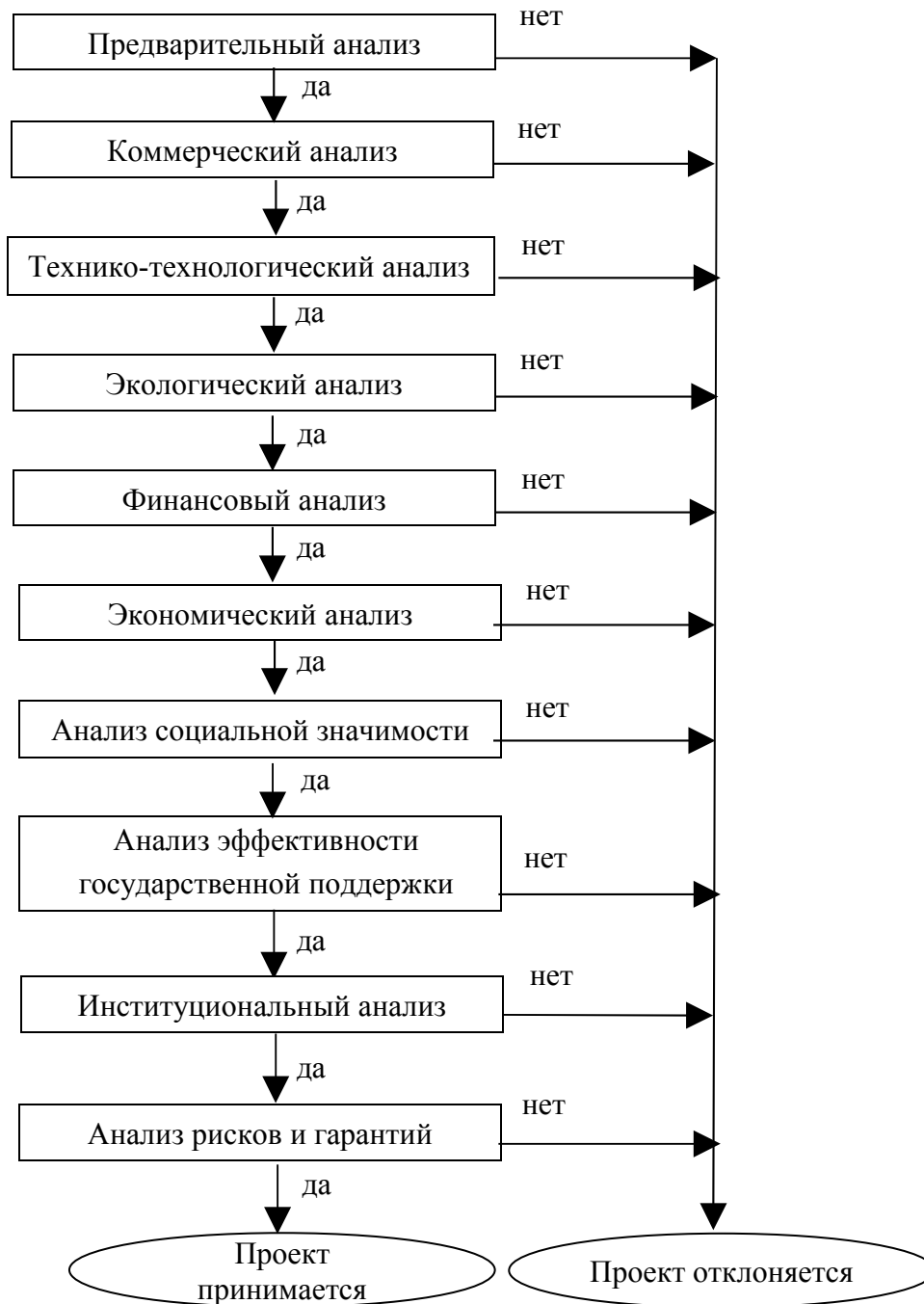


Рис. 1. Последовательность комплексного анализа инвестиционного проекта

Введение в структуру комплексного анализа проекта «Анализа эффективности государственной поддержки» предложено автором впервые [7]. Только такая трактовка позволяет избежать вышеизложенных, существующих по сей день серьезных недостатков в соответствующем методологическом обеспечении. При этом следует отметить, что используемая на схеме резолюция «Проект отклоняется» носит условный характер. Проект действительно должен быть отклонен в своем исходном виде. В то же время проект может быть видоизменен вследствие, например, его технической невыполнимости, и анализ модифицированного проекта должен начаться с самого начала.

Реализация предложенной схемы комплексного анализа инвестиционного проекта (см. рис. 1) требует существенной доработки методики расчета отдельных показателей. На наш взгляд, целесообразно по аналогии с вышеприведенным комплексным показателем эффективности государственной поддержки реализации природоохранных проектов ввести показатели эффективности государственной поддержки реализации социальных и образовательных проектов и проектов, решающих глобальные макроэкономические задачи (не входящие в систему природоохранных, социальных и образовательных).

Удельные затраты государства на решение актуальных социальных задач (не считающихся обязательными для коммерческих не государственных предприятий) определяются по формуле:

$$z_{уд.с.п}^Г = Z_{пр.с.п}^Г / C_{доп.с.п} , \quad (4)$$

где $z_{уд.с.п}^Г$ – удельные затраты государства на решение актуальных социальных задач (плановые – $z_{пуд.с.п}^Г$ и фактические – $z_{фуд.с.п}^Г$);

$Z_{пр.с.п}^Г$ – приведенные затраты государства на решение актуальных социальных задач (плановые – $Z_{ппр.с.п}^Г$ и фактические – $Z_{фпр.с.п}^Г$);

$C_{доп.с.п}$ – реальная стоимость актуальных дополнительных социальных благ, реализуемых данным проектом (фактических – $C_{доп.с.п}^Ф$ и плановых – $C_{доп.с.п}^П$); при этом акцент делается на двух ключевых словах данного термина: «актуальных» – действительно необходимых для государства и «дополнительных» – не

считающихся обязательными для коммерческих не государственных предприятий такими как оплата труда персонала, налоги и начисления на ФЗП, создание новых рабочих мест и т.д.;

При этом авторы предложили новое содержание формулы 2 и успешно ее апробировали для расчета $Z_{\text{пр.с.н}}^r$:

$$Z_{\text{пр.с.н}}^r = \sum_{t=1}^n \left[\sum_{i=1}^k \Delta K_{ti}^r / (1 + E_{\text{пр.ти}})^t + \sum_{j=1}^p \Delta C_{tj}^r / (1 + E_{\text{пр.тj}})^t \right], \quad (5)$$

где ΔK_{ti} – государственная поддержка актуальных инвестиций в социальную инфраструктуру в t-м году по i-му наименованию инвестиций;

ΔC_{tj}^r – государственная поддержка эксплуатации актуальной социальной инфраструктуры и реализации текущих социальных и обучающих программ в t-м году по j-му наименованию текущих расходов;

k – вся совокупность инвестиционных преимуществ (в т.ч. льгот) социального проекта, предоставляемых государством;

p – полный перечень текущих расходов, по которым возможно предоставление государственной поддержки данному социальному проекту (в т.ч. льгот).

При равенстве $E_{\text{пр.ти}}$ и $E_{\text{пр.тj}}$ (особенно при обосновании их прогнозных значений) формула 5 упрощается до вида:

$$Z_{\text{пр.с.н}}^r = \sum_{t=1}^n \left[\left(\sum_{i=1}^k \Delta K_{ti}^r + \sum_{j=1}^p \Delta C_{tj}^r \right) / (1 + E_{\text{пр.}})^t \right], \quad (6)$$

Если в показателе «реальная стоимость актуальных дополнительных социальных благ», после приведенных выше пояснений, по акценту на «дополнительных» у квалифицированных специалистов не возникает вопросов, то необходимость обязательного акцента на «актуальности» социальных инвестиций требует не только пояснений, а и официальной трактовки адресованной к широкому кругу участников данного проекта (включая госчиновников всех уровней). Под социальной актуальностью проекта (либо его части) понимается его (ее) нацеленность на эффективное создание социальных благ для максимального числа их потребителей. Признание актуальности социальной составляющей инвестиционного проекта (при условии ее государственной поддержки) в обязательном порядке должно подтверждаться соответствующим обоснованием и

Государственным сертификатом. Соответствие реализации инвестиционного проекта полученному Государственному сертификату должно жестко контролироваться государством. Такой контроль должен предполагать жесткую материальную (а в случае злоупотреблений и уголовную) ответственность всех участников проекта. Только таким образом можно поставить дополнительные барьеры на пути повсеместных злоупотреблений, процветающих по всей стране (от выделения участков частным лицам и коммерческим структурам в санаториях на престижном побережье Черного моря до строительства социального учреждения для работников Львовской железной дороги с последующей передачей в пожизненное пользование или собственность уходящего Президента Украины).

Удельные затраты государства на решение актуальных государственных макроэкономических задач, определяемых в Экономическом анализе (см. рис.1) по соответствующим методикам, рассчитывается по формуле:

$$Z_{уд.э.п}^Г = Z_{пр.э.п}^Г / Э_{доп.п}, \quad (7)$$

где $Z_{уд.э.п}^Г$ – удельные затраты государства на решение актуальных макроэкономических задач (плановые – $Z_{пуд.э.п}^Г$ и фактические – $Z_{фуд.э.п}^Г$);

$Z_{пр.э.п}^Г$ – приведенные затраты государства на решение актуальных макроэкономических задач (плановые – $Z_{ппр.э.п}^Г$ и фактические – $Z_{фпр.э.п}^Г$);

$Э_{доп.п}$ – реальный макроэкономический эффект дополнительно получаемый государством в результате, реализации данного проекта (фактический – $Э_{доп.п}^Ф$ и планируемый – $С_{доп.п}^П$);

Однако крайне редко в крупномасштабных проектах (тем более в мульти- и мегапроектах, в которых чаще всего идет речь о государственной поддержке) отдельный учет по обоснованным выше трем комплексным критериям затруднен, часто попросту невозможен и всегда дает возможности к искажению данных, в первую очередь, за счет произвольного отнесения доли государственной поддержки к одной из трех вышеназванных сфер эффективности проекта (природоохранной, социальной, макроэкономической).

В таких случаях авторы предлагают использовать нижеописанную методику определения комплексного показателя эффективности государственной поддержки эдентичную, принятой в коммерческом (маркетинговом) анализе при определении преимуществ товара на основе ключевых факторов успеха или в технико-технологическом анализе при определении наиболее приемлемого технико-технологического обеспечения проекта по ключевым факторам выбора.

Для данного расчета не нужно детализировать приведенные затраты государства на реализацию проекта по каждому из объектов учета (обучение, природоохрана, социальные программы, экономический макроэффект и т.д.), достаточно рассчитать этот показатель ($Z_{пр.н}^r$) по аналогии с формулами 2, 5 или по упрощенной схеме – аналогично с формулами 3, 6.

Автор предлагает ввести комплексный безразмерный показатель эффективности государственной поддержки реализации инвестиционного проекта – коэффициент шары (k_{sh}) – показывающий удельные приведенные затраты государства на получение существенных с позиции государства дополнительных выгод в результате реализации конкретного проекта.

Очевидно, меньшее значение коэффициента шары свидетельствует о предпочтительной привлекательности данного проекта для государства и региона.

Очевидно, что диапазон возможных изменений k_{sh} лежит в пределах от 0 до 1. Отрицательные значения k_{sh} свидетельствуют о нанесении в результате реализации проекта конкретного вреда государству, причем в условиях получения определенной государственной поддержки. Значения k_{sh} превышающие единицу свидетельствуют о явной нерациональности расходования государственных средств (явной необоснованности господдержки, льгот и т.д.).

$$k_{sh} = Z_{пр.н}^r / (Y_{пред.н} + C_{доп.с.н} + Э_{доп.н}) \quad (10)$$

Однако в расчетах значения k_{sh} учитывается фактор значимости каждой из государственных выгод (природоохранной, социальной и макроэкономической) для государства. В этой связи авторы предлагают ввести еще один комплексный показатель – индекс шары (I_{sh}) – показывающий суммарные дополнительные

выгоды государства и региона (в денежном выражении), получаемые в результате реализации данного проекта с учетом государственной значимости конкретных выгод (конкретного фактора).

$$I_{sh} = w_1 Y_{пред.н} + w_2 C_{доп.с.н} + w_3 Э_{доп.н} ; \quad (11)$$

где w_1, w_2, w_3 – вес, соответственно факторов 1, 2 и 3, измеряемый от 0 до 1 методом экспертной оценки в соответствии с методикой, изложенной в [5].

В большинстве случаев государственная значимость получаемых выгод меньше реальных затрат предприятия с ними связанных (например, обучение, оздоровление или строительство квартир для собственного персонала предприятия). С целью учета данного обстоятельства целесообразно рассчитывать еще один показатель – индексированный (или приведенный) коэффициент шары (k_{ish}).

$$k_{ish} = Z_{пр.н}^r / (w_1 Y_{пред.н} + w_2 C_{доп.с.н} + w_3 Э_{доп.н}) = Z_{пр.н}^r / I_{sh} \quad (12)$$

В табл. 1 приведена обстрактная пример-схема такого многоальтернативного выбора.

Таблица 1

Оценка эффективности государственной поддержки инвестиционного проекта

	Ключевые факторы государственной поддержки	Вес фактора	Конкуренты		
			А	В	и т.д.
	Приведенные затраты государства на реализацию проекта (всего)		$Z_{пр.н}^A$	$Z_{пр.н}^B$	$Z_{пр.н}^{г...}$
1.	1. Предотвращенный эколого-экономический ущерб	w_1	$Y_{пред.н}^A$	$Y_{пред.н}^B$	$Y_{пред.н}^{г...}$
2.	2. Стоимость актуальных дополнительных социальных благ	w_2	$C_{доп.с.н}^A$	$C_{доп.с.н}^B$	$C_{доп.с.н}^{г...}$
3.	3. Макроэкономический эффект дополнительно получаемый государством	w_3	$E_{доп.н}^A$	$E_{доп.н}^B$	$E_{доп.н}^{г...}$

Индекс шары	I_{sh}^A	I_{sh}^B	I_{sh}^{\dots}
Индексированный коэффициент шары	ki_{sh}^A	ki_{sh}^B	ki_{sh}^{\dots}
Коэффициент шары	k_{sh}^A	k_{sh}^B	K_{sh}^{\dots}

В случае затруднения экспертной оценки веса фактора для выбранных укрупненных наименований, получаемых государством выгод, возможна их детализация, вплоть до конкретных наименований (например, из социальных факторов можно выделять и отдельно оценивать обучение, оздоровление, организация досуга персонала, строительство дороги, строительство квартир и т.д.). В свою очередь, статья обучение может (и должна) детализироваться по специализации и уровню обучения с присвоением каждому виду затрат (выгод) собственного веса фактора (w_z). И это понятно – ведь разные специальности имеют различную значимость для региона и государства. Тем более различную значимость для предприятия, региона и государства имеет качество и уровень подготовки и переподготовки специалиста (среднее или высшее образование, ученая степень кандидата или доктора наук, подготовка рабочих специальностей, технического персонала или руководителей низшего, среднего или высшего звеньев для предприятий (в свою очередь детализированных по уровню значимости для государства)).

Наилучшим с позиций государства является проект с минимальным коэффициентом шары при возможной максимизации индекса шары.

С точки зрения комплексной оценки государственной поддержки проекта может иметь еще один показатель – интегральный (средневзвешенный) вес затрат предприятия (или проекта) на реализацию государственных функций и/или программ (w_i).

$$w_i = ki_{sh} / k_{sh} \quad (13)$$

В результате внедрения данных предложений появляется реальная возможность не только сравнения эффективности государственной поддержки по отношению к различным проектам, работающим в различных отраслях народного хозяйства, но и выявления соответствующих злоупотреблений госчиновников в данной сфере. Это позволит (точнее, даст шанс), наряду с

совершенствованием системы проектирования и улучшения его качества, поставить эффективные барьеры чиновничьему беспределу и авантюризму, господствующему в сфере реализации инвестиционных проектов.

Конечно, в случае сравнения между собой исключительно образовательных проектов методика оценки их государственной поддержки значительно упрощается т.к. большинство факторов фактически не имеют места или могут считаться пренебрежительно малыми и не учитываться (в целях упрощения расчетов). Однако, все изложенные принципы и подходы (методология) остаются и в этом случае неизменными.

Литература

1. Савчук В. П. Оценка эффективности инвестиций: Учебн. пособие. – Днепропетровск: ГМетАУ, 1998. – 286 с.
2. Савчук В. П., Прилипко С. И., Величко Е. Г. Анализ и разработка инвестиционных проектов. – Уч. пособие. – К: Абсолют-В, Эльга, 1999. – 304 с.
3. Семенцова М. М. Теоретико-экологические основы создания и эксплуатации многоцелевых экологических комплексов на акваториях мирового океана. – Одесса: ХГЭУ, 2001. – 64 с.
4. Семенцова М. М. Экономический аспект обоснования многоцелевых экологических комплексов на акваториях мирового океана. – Одесса: ХГЭУ, 2000. – 105 с.
5. Шарпатюк А. В. Искусство инвестиционного проектирования. Изд. 2 доп. и перераб. – Одесса: ХГЭУ, 2003. – 174 с.
6. Шарпатюк Д. А. Пути совершенствования комплексной оценки государственной поддержки инвестиционных технико-технологических проектов. / Сб. научн. Трудов. Судоремонт. – Одесса: ОНМУ, 2007. – 6 с.
7. А. В. Шарпатюк, Д. А. Шарпатюк. Пути совершенствования методологического обеспечения государственной поддержки крупномасштабных инвестиционных проектов. – К.: УАОІ, Сб. научн. работ «Ідея», № 1, 2008. – с. 34-49.
8. Шарпатюк Д. А. Методика комплексного оцінювання державної підтримки крупномасштабних інвестиційних

проектів. / Свідоцтво про «ноу-хау» НХ № 27 від 28 березня 2005 р. – Київ: УАОИ, 2005. – 11 с.

9. Шарапатюк Д. А. Інформаційно-технологічне забезпечення розрахунків коефіцієнта шари (k_{sh}); індексу шари (I_{sh}); індексованого (або приведенного) коефіцієнта шари (k_{ish}) та інтегральної ваги витрат підприємства (або проекту) на реалізацію державних функцій або програм (w_i) при комплексному оцінюванні державної підтримки крупномасштабних інвестиційних проектів. / Авторське свідоцтво про наукову розробку АС № 27 від 28 березня 2005 р. – Київ: УАОИ, 2005. – 7 с.

КРАВЧИК А. С.

СИСТЕМНАЯ ФОРМАЛИЗАЦИЯ ПРИНЦИПА «ВСЕ ВО ВСЕМ»

В статье предлагается формализация принципа «все во всем» средствами Параметрической Общей Теории Систем А. И. Умова (см. 1, 2, 3). Этот принцип играет большую роль в методологии внеучного знания. Принцип «все во всем» встречается повсюду: в Новом Завете (1 Кор. 15:28, Еф.1:23, 1 Кор 12:4-6): «**τα παντα εν πασι**» («Все во всем»), в алхимии: «**Alles in allem**» (Сен Жермен), у Николая Кузанского и Дж. Бруно: «**quodlibet est quolibet**» («каждое повсюду, все повсюду или во всем»), Упанишадах: «**tat tvam asi**» («ты есть то»). Отголоски этого мировоззрения мы находим во многих философских и философско-религиозных течениях мира, например, в буддизме Махаяны, в дзен-буддизме, в философии Анаксагора, неоплатоников (Плотин, Псевдо-Дионисий Ареопагит, Ф. Патрици), Г. Лейбница, Г. В. Ф. Гегеля, Вл. Соловьева, Н. О. Лосского, у немецких мистиков (Й. Флорского, Я. Беме, М. Экхарта) и др. Но еще не было попыток проанализировать этот принцип с единых позиций, выяснить его онтологический, методологический и т.д. статус. Экспликация принципа «все во всем» назовем голографизмом*. Выделим 7 их типов:

□ Д. Габор открыл в 1947р. эффект оптической голографии, главной чертой которой является отождествление части и целого: если пропускать свет через часть голографической фотопластины, то получим все объемное изображение в целом (но более размыто).(4,120)

1. Бутстрапный голографизм Д. Бома.

Основной источник учения буддийской махаянистической школы Аватамсака «Аватамсака-сутра» дает нам пример бутстрапного голографизма, где «все сошнуровано со всем: все башни содержатся в одной и каждая башня вмещает в себе все остальные». Это переживание «всего в каждом и каждого во всем» (цит. по 5, 79). Такой тип голографизма исследовался Д. Бомом, поэтому назовем его в его честь.

2. Символический голографизм Й. Хейзинги.

Й. Хейзинга в своей книге «Осень средневековья» писал, что «в символическом мышлении есть пространство для неисчислимого разнообразия отношений между вещами» [6, 206]. Символическое мышление, присущее средневековью, является еще одним воплощением принципа «все во всем», еще одним аспектом голографической реальности, где «все является символом (т.е. моделью отношений) для всего». «Для символического мышления произвольная вещь была бы бессмыслицей, если бы ее значение исчерпывалось ее непосредственной функцией или ее внешней формой. Напротив, за ее внешней формой, односторонней и рутиннобытовой, средневековье умело увидеть бесконечное разнообразие символического мира, который содержится во всех вещах. Весь мир содержится в двух-трех вещах, около монаха в его скудном обиходе, за которыми он видел всегда что-то новое, что поворачивалось к нему каждый раз другой из своих бесконечных граней» [6, 207]. Индийская богиня Индра имела жемчужное ожерелье, в каждой бусинке которого отражались все остальные [7, 93].

3. Голографизм Плотина-Прокла-Н. О. Лосского.

Плотин в трактате «О красоте» писал: «...свет там повсюду встречается со светом; каждая вещь вмещает в себе все и видит все в других. Поэтому все есть повсюду, и **все есть все**. И каждая вещь есть все... И солнце, которое светит там, включает в себе все звезды, и каждая звезда есть солнце вместе с всеми звездами... все вещи видимы в каждой» (цит. по 8, 199). В §103 трактата «Первоосновы теологии» Прокл также упоминает этот голографизм: «Все во всем. Однако в каждом – особым образом. В самом деле, в сущем и жизнь и ум; в жизни – и бытие, и мышление; но все существует в одном случае умственно, в другом жизненно и в третьем сущностно» [9, 534]. Дионисий Ареопагит,

которого также называют Псевдо-Дионисием, в одном из дошедших до нас четырех трактатов, а именно в «О Божественных именах» писал: «Другим Бог называется потому, что Он промыслительно соприсутствует всему и ради спасения всех становится «Всем во всем», пребывая в Себе неотлучным от своего тождества, одним непрерывным действием и пребывая, и с непреклонной силой подавая Себя для обожения обращенных» [10, 501] Русский философ-интуитивист Н. О. Лосский писал: «Все мои книги и статьи по гносеологии, метафизике и аксиологии содержат в себе позитивное решение проблемы «все имманентно всему» [11, 55].

Известный советский исследователь мифологии и истории философии Ф. Х. Кессиди в своей работе «От мифа к логосу» писал: «Основой приобщенности первобытного человека к силам природы является его приобщенность к своему коллективу. Чувство слитности с коллективом и позволяло первобытному человеку мыслить себя и каждого отдельного индивида носителем сил, способностей и возможностей не только другого индивида, но и всего коллектива. Всеобщее «оборотничество» – существенная черта мифосознания. В мифосознании, по которому «все есть все» или «все во всем», нет ничего определенного, устойчивого, ограниченного и оформленного – того, что служит основой логической мысли. Миф основан не столько на логике, сколько на воображении и фантазии» [12, 47]. А. Ф. Лосев в книге «Мифология греков и римлян» также писал, что мифосознанию присуще всеобщее оборотничество, согласно которому все может стать всем. «...Зевс оказывается и небом и землей, и воздухом и морем, и подземным миром, и быком, и волком, и бараном, и орлом, и человеком, а иной раз просто жуком или каким-нибудь геометрическим телом. Аполлон – и свет, и тьма, и жизнь, и смерть, и небо, и земля, и баран, и волк, и мысль, и еще сотни всяческих предметов и явлений. Здесь господствует принцип «все есть все» или «все во всем». Это естественно для так называемого стихийного коллективизма, т.е. первобытной нерасчлененности индивидуума и общества, или индивидуума и природы, перенесенной во всю природу. Отдельный индивид мыслит себя носителем каких угодно сил, т.е. мыслит себя и все прочее магически» [13, 18].

Этот вид голографизма назовем в честь Плотина, Прокла и Н.О.Лосского. «Tat twam asi» – основной принцип брахманизма – тоже подходит под эту категорию.

4. Голографизм Г. В. Ф. Гегеля.

В §15 «Энциклопедии философских наук» есть образ целого, который Гегель описывает как круг, составленный из кругов: целое отождествляется с частью: «Отдельный круг именно потому, что он есть в самом себе тотальность, прорывает границу своей определенности и служит основанием более обширной сферы; целое есть поэтому круг, состоящий из кругов, каждый из которых есть необходимый момент, так что их система составляет целостную идею, которая вместе с тем проявляется также в каждом из них в отдельности» [14, 100]. У Г. С. Сковороды универсум «вінок, який є сплетений з віночків, «все-на-все»» [15, 110].

5. Голографизм Г.Лейбница.

В «Монадологии» §62 Г. Лейбниц дал формулировку голографизма типа «Все связано со всем», который назовем в его честь:

«Таким образом, хотя каждая сотворенная монада представляет весь универсум, но отчетливее представляет она то тело, которое собственно с ней связано и энтелехию которой она составляет; и, как это тело вследствие *связности* всей материи в наполненном пространстве выражает весь универсум, так и душа представляет весь универсум, представляя то тело, какое ей, в частности, принадлежит» [16, 424]. Философия Лейбница базируется на принципе «все во всем». В «Новых опытах о человеческом разумении автора системы предустановленной гармонии» Г. Лейбниц формулирует голографический принцип: «Я вижу ...во всех вещах порядок и гармонию, превосходящие все то, что представляли себе до сих пор: материя везде органическая, нет никакой пустоты, ничего бесплодного заброшенного, ничего слишком однообразного, все изменчиво в порядке, но – и это превосходит наше воображение – **ВСЯ ВСЕЛЕННАЯ В МИНИАТЮРЕ, НО С РАЗЛИЧНОЙ ПЕРСПЕКТИВОЙ, ПРЕДСТАВЛЕНА В КАЖДОЙ ИЗ ЕЕ ЧАСТЕЙ И, ДАЖЕ, В КАЖДОЙ ИЗ ЕЕ СУБСТАНЦИАЛЬНЫХ ЕДИНИЦ**» [17, 73].

В «Монадологии» Г. Лейбниц дополняет формулировку голографического принципа рядом сравнений и метафор. В §67 читаем: «Всякую часть материи можно представить наподобие

сада, полного растений, или пруда, полного рыбы. Однако каждая ветвь растения, каждый член животного, каждая капля его соков тоже представляет собой точно такой же сад и точно такой же пруд» [16, 425]. В §61: «..всякое тело чувствует все, что совершается в универсуме, так что тот, кто видит, мог бы в каждом теле прочесть, что совершается повсюду, и даже то, совершилось или еще совершится, замечая в настоящем то, что удалено по времени и месту; все дышит взаимным согласием, как говорил Гиппократ. Но душа может в себе самой читать лишь то, что в ней представлено отчетливо; она не может с одного раза раскрыть в себе все свои тайны, ибо они идут в бесконечность» [16, 423-424]. В §56: «А вследствие такой связи, или приспособленности, всех сотворенных вещей к каждой из них и каждой ко всем прочим любая субстанция имеет отношения, которыми выражаются все прочие субстанции, и, следовательно, монада является постоянным живым зеркалом универсума» [16, 422]. В §59 Лейбниц говорит об общей гармонии, «в силу которой всякая субстанция точно выражает все остальные субстанции путем отношений, какие она имеет к ним» [16, 423]. В §§65-66: «...каждая часть материи не только способна к бесконечной делимости, как полагали древние, но, кроме того, и действительно подразделена без конца, каждая часть на части, из которых каждая имеет свое собственное движение; иначе не было бы возможно, чтобы всякая часть материи была в состоянии выражать весь универсум. Отсюда мы видим, что в наималейшей части материи существует целый мир творений, живых существ, животных, энтелехий, душ» [16, 425]. В «Началах природы и благодати, основанных на разуме» Лейбниц писал: «И так как вследствие полноты универсума все находится друг с другом в связи» [16, 404].

б. Анаксагорский голографизм.

Анаксагор говорил: «Во всем заключается часть всего» [18, 132]. Он является основателем голографической парадигмы (т.е. был первым, кто говорил о принципе «все во всем» в Европе). Поэт Уильям Блейк писал:

«В песчинке целый мир найти,
И небеса – в цветке лесном,
В ладони космос уместить
И век – в мгновении одном» [19, 581].

Анаксагор решал проблему генезиса бытия, поэтому его вариант решения может быть выражен как «все возникает из всего» (генетический голографизм).

7. Голографизм Н. Кузанского-Ф. Патрици-С. Л. Франка.

В «*Tertium organum*» П. Д. Успенский описывает логический органон донаучного знания: «Все есть целое. И каждая отдельная пылинка, не говоря уже о каждой отдельной жизни и о каждом человеческом сознании, – живет одной жизнью с целым и вмещает в себя все целое» [8, 189]. Н.Кузанский писал в трактате «Об уме»: «..Бог – во всех вещах, как все они в Нем, и так как Он во всех вещах существует как бы через посредство Вселенной, то ясно, что все во всем и произвольное в произвольном»: «*quodlibet est quolibet*» («каждое повсюду, все повсюду или во всем») [20, 64]. Ф. Патрици писал: «Единое ... находится во всем. А если оно во всем, то и повсюду... И повсюду, где оно есть, оно будет в себе самом, и все – в нем. Поэтому, единое и само находится во всех вещах, и не в чем не содержится. Но само содержит в себе все. И все находится в едином, но единым образом. И единое есть все, объединенное в единое. И единое есть... всеединое» [20, 150]. Вл. Соловьев писал в «Философских началах цельного знания», что «Всякое познание держится непознаваемым, всякие слова относятся к несказанному и всякая действительность сводится к той, которую мы имеем в себе самих в непосредственном чувстве. Этим непосредственным чувством нам дается единое во всем, но должно также познать и все в едином». Логику, основанную на принципе «все во всем» Вл. Соловьев называл абсолютной логикой» [21, 348]. Абсолютное первоначало не есть только *εν* – оно есть *εν και παν*... Определенное нами сущее или сверхсущее как абсолютное начало всякого бытия есть первый верховный принцип органической логики, а так как эта логика есть первая основоположная часть в философской системе цельного знания, то это начало является, безусловно, первым принципом всей нашей философии» [21, 337]. Эта же точка зрения подтверждается биографом В. С. Соловьева, А. Ф. Лосевым книге «Вл. Соловьев»: «Это единое не есть какая-нибудь отдельная вещь, будучи вне всех вещей. Но это единое, являясь принципа всего организма, только и может осмыслить всякую отдельную вещь. Другими словами, все существует во всем. И этот принцип всеединства как раз и является основным принципом Вл. Соловьева» [22, 121]. Панентеизм

С. Л. Франка также дает нам партикулярно-мереологический голографизм: «кто не чувствовал инородности и трансцендентности Божества всему остальному, тот вообще Его не имеет; но и тот, кто не ощущает Его присутствия во всем, таинственного сходства с Ним всего, – Его также не имеет» [23, 463]. Новый Завет приписывает словосочетание «все во всем (всех)» («*τα παντα εν πασι*»): а) Богу – Отцу: «... да будет Бог **все во всем**» (1 Кор. 15:28) и б) Богу-Сыну, Христу: «...Его Церкви, которое есть Тело Его, полнота, наполняющая **все во всем**» (Еф. 1:23), в) Богу-Святому Духу: «Дары различны, но Дух один тот же..., производящий **все во всех**» (1 Кор. 12:4-6). Таким образом, этот принцип относится ко всем трем ипостасям Святой Троицы. «Представьте себе круг, средину его – центр – и из центра исходящие радиусы, лучи. Эти радиусы, чем дальше идут от центра, тем больше расходятся и удаляются друг от друга, напротив, чем ближе подходят к центру, тем больше сближаются между собою. Положите теперь, что круг сей есть мир; самая середина круга – Бог, а прямые линии (радиусы), идущие от центра к окружности или от окружности к центру, суть пути жизни людей. И тут тоже – насколько святые входят внутрь круга к середине оною, желая приблизиться к Богу, настолько по мере вхождения они становятся ближе к Богу и друг другу... Так разумейте и об удалении. – Когда удаляются от Бога... в той же мере удаляются друг от друга, и сколько удаляются друг от друга, столько удаляются и от Бога. Таково и свойство любви: насколько мы находимся вне и не любим Бога, настолько каждый удален и от ближнего. Если же возлюбим Бога, то сколько приближаемся к Богу любовью к нему, столько соединяемся любовью и с ближними, и сколько соединяемся с ближними, столько соединяемся и с Богом» (Цит. по: 8, с. 204). Замечательный пример этого привел в «Исповеди» бл.Августин: «Но как воззову я к Богу моему, Богу и Господу моему? Когда я воззову к Нему, я призову **Его в самого себя**. Где же есть во мне место, куда пришел бы Господь мой? Куда придет в меня Господь, Господь, Который создал небо и землю? Господи, Боже мой! Ужели есть во мне нечто, что может вместить Тебя? Разве небо и земля, которые Ты создал и на которой создал и меня, вмещают Тебя? Но без Тебя не было бы ничего, что существует – значит, все, что существует, вмещает Тебя? Но ведь и я существую; зачем прошу я Тебя прийти ко мне: меня бы не было, если бы Ты не был во мне. Я ведь еще не в

преисподней, хотя Ты и там. И если я сойду в ад, Ты там. Меня не было бы, Боже мой, вообще меня не было бы, если бы Ты не был во мне. Нет, вернее: меня не было бы, не будь я в Тебе, от Которого все, через Которого все, в Котором все. Воистину так, Господи, воистину так. Куда звать мне Тебя, если я в Тебе? И откуда придешь Ты ко мне? Куда, за пределы земли и неба, уйти мне, чтобы оттуда пришел ко мне Господь мой, который сказал: «Небо и земля полны мною?» [24, 8-9].

В статье осуществлена формализация принципа «все во всем» средствами Параметрической Общей Теории Систем А. И. Уемова. Этот принцип играет большую роль в методологии вненаучного знания.

Литература

1. Avenir I. Uyomov. The ternary description language as a formalism of the Parametric General System Theory // International Journal of General System. Part 1:Vol. 28(4-5), pp. 351-366, 1999.

2. Avenir I. Uyomov. The ternary description language as a formalism of the Parametric General System Theory // International Journal of General System. Part 2:Vol. 31 (2), pp. 131-151, 2002.

3. Уемов А. И. Основы практической логики. – Одесса, 1997.

4. Чолаков В. Нобелевские премии. Ученые и открытия. – М., 1986.

5. Капра Ф. Дао физики. – Спб.: Орис, 1994.

6. Хейзинга Й. «Осень средневековья». – М., 1988.

7. Харьков В. А. «Нью Эйдж» – Религия антихриста. // Богомыслие. Альманах. Одесская Богословская Семинария. Выпуск № 4, – Одесса, 1993, с. 44-103.

8. Успенский П. Д. Tertium organum. Ключ к загадкам мира. – СПб., 1992.

9. Прокл. Первоосновы теологии. // Лосев А. Ф. История античной эстетики, т. 3: Высокая классика. – М., 2000.

10. Дионисий Ареопагит. Сочинения. Максим Исповедник. Толкования. – СПб., 2002.

11. Лосский Н. О. Условия абсолютного добра. – М., 1991.

12. Кессиди Ф. Х. От мифа к логосу. – М., «Мысль», 1975.

13. Лосев А. Ф. Мифология греков и римлян. – М., «Мысль», 1986.

14. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. В 3-х тт. т. 1, – М., 1975.

15. Горський В. С. Історія української філософії. Навчальний посібник. – К., 2001.

16. Лейбниц Г. Сочинения в 4-х тт., – т. 1, – М., 1982.

17. Лейбниц Г. Сочинения в 4-х тт., – т. 2, – М., 1983.

18. Рожанский И. Д. Анаксагор. – М., 1983.

19. Маршак С. Я. Стихотворения и поэмы. Ленинград, 1973.

20. Антология мировой философии. В 4-х тт. т. 2, – М., 1972.

21. Соловьев В. С. Собрание сочинений в 10-ти тт. Под ред. Соловьева С. М. и Радлова Э. Л. Фототипическое издание, Брюссель, 1966, т. 1.

22. Лосев А. Ф. «Вл. Соловьев». – М., «Мысль», 1994, серия «Мыслители прошлого».

23. Франк С. Л. Сочинения. – М., 1990.

24. Августин Аврелий. Исповедь // Августин Аврелий. Исповедь: Петр Абеляр. История моих бедствий. Пер. с лат. – М.: Республика, 1992.

СКАРАЕВ В. И.

ХРИСТИАНСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ДЕТЯМ

Бог обращается к молодым с призывом: «Помни Создателя твоего в дни юности твоей». В свою очередь, христиане должны иметь широкое сердце, открытое к юным не только из своих семей, но также к огромному числу детей и подростков из окружающего мира, которые растут без света Евангелия и без надежды. Проповедь Евангелия среди детей должна быть нашим приоритетом.

То, что дети являются важной движущей силой любой культуры – это очевидный исторический факт. Сам Христос неоднократно проявлял любовь и заботу о детях и на их примере учил великим истинам о Царстве Божьем.

Ни один народ, ни одна нация не сможет долго просуществовать, если будет пренебрегать драгоценным запасом традиций, который она хранит больше жизни. Вся история

человечества – это, по существу, большая история семей, жизни племен и народов, которые с терпением и любовью растили и оберегали свое потомство. Детям нужны нежность, близость и наставления, которые могут дать только взрослые. Этим вызвана необходимость детских служений и христианского образования детей.

В плане христианского образования детей есть некоторые истины, которые дают нам понимание Божьего замысла относительно детей. Поэтому Писание становится учебником, помогающим разобраться в этих истинах.

Основой церковного общения является вера, поэтому в ней возможно соединение людей разных и непохожих по натуре, но близких духовно. Мы созданы для общения и совместного возрастания, а не для одиночества и обособленности. Детям необходимо участвовать в семейных отношениях местной церкви, чтобы она могла воспитывать их, проявляя всевозможную поддержку, заботу, внимание и занимаясь их обучением. У Бога нет внуков. У него есть только дети, которые лично исповедовали веру и отдали свою жизнь Христу. Этот факт должен стать главным побуждением, чтобы продолжать служить детям.

Дети учатся жить и затем живут тем, чему научились. Писание совершенно определенно говорит, что мы должны наставить детей в начале пути, чтобы они могли следовать этим путем и, став взрослыми, не уклонились от него. Ценности, которые дети видят в жизни своих родителей, сверстников, руководителей церкви и других людей, имеющих влияние на их образ мыслей, будут сопровождать детей на протяжении всей их последующей жизни. Божьи ценности, восприняты в детстве, будут использованы Духом Святым. Чтобы направлять и руководить ребенком, когда рядом с ним уже не будет родителей. Подобно тому, как дети знакомятся с фактами из области математики или другой какой-либо науки, точно также они знакомятся и познают нравственные ценности. Ложь и обман, воровство, непочтительность, эгоизм – это то поведение, которого ребенок должен научиться избегать как нравственно порочного.

Обучение этому должно происходить как на жизненных примерах, так и на основании Слова Божия. С раннего детства должны понимать, что Бог является абсолютным авторитетом и что действие учителей как носителей Божьего авторитета и налагаемые

ими ограничения нравственно справедливы, а послушание будет вознаграждено.

Постоянное с раннего детства пребывание в теплой атмосфере христианства приводит всесторонне осознавать важность личных отношений с Богом. Понимание греха и Божьей милости, и прощения приведет их к осознанию и принятию Христа как своего Господа и Спасителя, и с этого момента их ученичество станет укореняться и возрастать.

У детей есть определенные духовные потребности, и преобразующая сила Святого Духа играет здесь решающую роль. 2 Кор. 5:17 учит об этой преобразующей личностной силе, которая может очень сильно изменить внутреннюю жизнь и внешнее поведение любого ребенка. Нежное сердце ребенка может быть направлено к Троице Богу с помощью родителей и всех тех, кто учит его любить Бога, Иисуса, Библию, Церковь и ближних. Понятие о грехе и необходимости спасения должны преподаваться с раннего детства. На учителях лежит ответственность молиться за каждого вверенного им ребенка, изучать и верно преподавать слово Божие, применяя библейские истины в жизни.

Отделение школы от церкви в наше время все настоятельнее требует значительных коррективов в области христианского воспитания (обучения) и евангелизационных служений.

Тот факт, что сегодняшнее общество прикладывает все усилия, чтобы лишить христианские нравственные ценности их господствующего положения в сознании людей, требует ответных действий христиан. Эти ответные действия должны осуществляться через семью и Церковь.

Жизнь и будущее наших детей находятся в критическом состоянии, и общество ничего так не хотело бы, как совершенно уничтожить все ценности, противоречащие мирскому гуманизму. Система светского образования достаточно потрудились над осуществлением этого замысла, и теперь Церкви нужно сделать еще больше. Церковь и семья могут повлиять на молодых через христианское образование. Показывая жизнь Христа и христианские ценности.

Из учения Иисуса Христа о Царстве Божьем можно заключить, насколько велико значение детей. Простая вера детей была приведена как пример для взрослых. Ребенок по существу, стал прообразом будущего гражданина Небес. Дети – человеческие

существа, сотворенные Богом и наделенные бессмертной душой, и поэтому они должны быть обращены к Богу. Обращение можно определить как поворот или перемену мышления. Обращение было описано как «постепенное или внезапное откровение о реальности Бога и осознание, что этот реальный Бог любит каждого из нас лично и поступает по отношению к нам милостиво и справедливо». Это и есть сама (непосредственно) спасающая сила Божия для христианина. Бог принимает во внимание различия людей в области опыта, знания, понимания и верования, но общим для всех является грех. Иисус определил грех как неверие (Ин. 16). И именно это неверие заставляет людей совершать множество других грехов. Обращение детей необходимо по причине врожденной греховности человека. Дети должны быть подведены к тому моменту своей жизни, когда они поверят в то, что говорит Библия об Иисусе Христе, о Боге, о Святом Духе и других истинах Писания. Осознание того, что они грешники, нуждающиеся в Божьей милости и им нужно принять крестную смерть Христа как искупление за их грехи, позволит им пережить обращение и тем самым приведет к вечности с Господом. Это переживание нельзя вызывать искусственно или насильно. Детям следует дать время, чтобы они могли осознать и свободно сделать свой выбор, чтобы остаться верными ему на всю жизнь. Обращение (или поворот) – единственное условие для вхождения в Небесное Царство. Необходимость уподобиться малому ребенку естественным образом приводит нас к двум выводам:

1. Дети важны для Царства.

2. Вера взрослых должна носить печать детской простоты. Хотя в Слове Евангелия не указано, как благовествовать детям, в нем подчеркивается ценность каждой личности. Необходимость евангелизации очевидна. Дети представляют большую ценность, и им необходимо спасение, потому что, как написано: «Нет воли Отца вашего Небесного, чтобы погиб один из малых сих». (Мтф. 18:14).

В Новом Завете нет какой-либо программы или курса обучения детей. Новый Завет не говорит ничего о религиозном воспитании или воскресных школах, но в нем сказано очень определенно, что главным воспитанием является то, которое дается в семье, и нет учителей лучше, чем родители, чье влияние может быть добрым или злым. Данное утверждение призывает тех, кто

причастен к христианскому обучению оценить достигнутое в области христианского образования. Решением этой проблемы может быть соответствующая подготовка родителей к более успешному воспитанию детей. Христианские педагоги должны откликнуться на призыв и помочь родителям этой великой задачи.

Ответственность за помощь возрожденному ребенку, для его нормального здорового духовного роста и развития, лежит, прежде всего, на родителях, церкви и воскресной школе. Если родители не знают, как это сделать или сами не обращены, эта задача ложится на церковь и преподавателей воскресной школы. Ребенок из необращенной семьи нуждается в особом внимании.

Следующие моменты могут помочь:

1. Объяснить родителям суть сделанного ребенком шага и к созданию такой обстановки дома, которая позволила бы регулярно посещать церковь, молиться и читать Библию.

2. Надо убедиться, что у ребенка есть Библия или доступ к ней и что он сам умеет находить простые стихи.

3. Организовать регулярное посещение воскресной школы, в класс соответствующий его возрасту, для учебы двигаться вперед, давая возможность ребенку возражать в познании и понимании Господа.

В воскресных школах и христианских дневных школах христианское образование должно, прежде всего, быть **БИБЛЕЙСКИМ**. Я говорю о таком образовании, которое имеет корни в Святом Писании и в отношении Бога с Израилем, начиная с 18-й главы Бытия. Это образование должно основываться на личности Христа и его Нагорной Проповеди (Мтф. 5, 6, 7), а также на внимании, которое Павел уделяет обучению в Деян. 18. Таким образом, в Библии мы ищем источник и соотносим с ней все, что касается нашего подхода к образованию. Господь и Его Слово – наше основание для действий в сфере образования.

Во-вторых, христианское образование должно быть **ОБРАЗОВАНИЕМ**. Это несомненно – процесс обучения/восприятия с определенной целью и измеримыми (конкретными) результатами. Втор. 4:9-10, 2 Тим. 3:10-15, Кол. 1:28; 2:7, 1 Пет. 2:2 и Лук. 2:40 – все эти места Писания дают представление о том, что возрастание, учение и зрелость – это то, к чему стремились дети Божьи. Образование, являющееся христианским – это особое образование, так как оно стремится к

особенным результатам, а именно – чтобы учащиеся становились действительно похожими на Христа.

В-третьих, христианское образование должно быть ХРИСТИАНСКИМ. Что делает обучение христианским? Определенно, первый фактор – это то, что Христос должен быть центром и главной темой учебного процесса. Следующий фактор – это то, что процесс обучения/восприятия полностью сосредоточен на раскрытии Слова Божия. Оно становится безусловным и окончательным источником всякой истины и вне Слова Божия жизнь представляется немыслимой. Последний фактор, делающий наше обучение христианским – облечение силой Святого Духа. Он наставит нас на всякую истину и выполнит эту задачу через Свое постоянное присутствие в жизни каждого верующего.

Христианское образование может быть определено следующим образом: «Основанный на Библии, облеченный силой Святого Духа (основанный на личности Христа) учебный процесс, целью которого является направлять людей всех возрастов (с помощью современных средств обучения) к познанию и переживанию во Христе Божьей воли и планов во всех аспектах жизни, а также готовить их к успешному служению, всецело ориентируясь на Христа, как на пример Великого Учителя, и на Его повеление подготовить зрелых последователей Его учения («пойдите и научите...»)).»

Приведу семь важных положений, которыми необходимо поделиться, чтобы полностью понять то воздействие христианского образования, благодаря которому оно так важно в жизни каждого чада Божия.

1. Обучение представляет возможность получения необходимой информации для каждого возрастного уровня.

2. Обучение представляет средства для передачи и содержания, и значения нашей веры и наследия будущим поколениям.

3. Обучение обеспечивает непосредственное взаимодействие между членами группы и задает здоровые побуждения к групповой активности.

4. Обучение представляет широкий круг средств информации, чтобы как можно лучше преподнести слушающим вечное Слово Божие.

5. Обучение дает возможность поделиться опытом, показать различные формы христианского обучения (например, летние библейские лагеря, воскресные школы, детские богослужения, христианские дневные школы).

6. Обучение дает возможности для подготовки к служению и для профессиональной подготовки к будущей работе.

7. Обучение предоставляет средства для истинного ученичества через близкие отношения и взаимную ответственность учителя и учащегося.

И в заключении хочу сказать, что воплощение является непосредственной целью нашего обучения. Помогать ученику воплотить полученное на уроке в повседневную жизнь (Иак. 1:22-25). После того, как истиной овладели, оценили ее по достоинству и приняли к действию, это должно быть выражено в жизни. Таким образом, процесс обучения заканчивается только тогда, когда объективная истина становится конкретным опытом учащегося. Различие настолько заметно, как разница между шаром на Рождественской елке и сочным блестящим апельсином, являющим жизнь породившего его дерева. Если учитель ставит этот принцип своей целью, он оценивает успех не тем, как он способен преподнести факты, но тем, насколько он способен помочь учащемуся формировать характер. Целью является развитие личности. Такой преподаватель хочет, чтобы его учащиеся стали истинными учениками, последователями Христа, признающими Его господство, преображающимися в Его образ. Надо уяснить еще такую истину, что невозможно изменить жизнь с помощью одних лишь учителей, методов или учебных пособий. Хороший учитель, применяя творческие методы обучения, является соработником Бога, а учебное пособие – это инструмент, при помощи которого Святой Дух может совершать свою работу, изменяя сознание учащихся.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Андрушко В. Т. – кандидат исторических наук, доцент, проректор по научно-педагогической работе, Львовская национальная академия ветеринарной медицины им. С. З. Гжицкого, г. Львов, Украина

Бодак В. А. – доктор философских наук, профессор, Дроговицкий педагогический университет им. И. Франка, г. Дрогобич, Украина

Вовк Г. П. – магистр теологии, Гуманитарно-теологический институт при Христианском гуманитарно-экономическом открытом университете, г. Одесса, Украина

Зинько В. М. – магистр канонического права, священнослужитель, Львовский монастырь св. Онуфрия, г. Львов, Украина

Климишин О. И. – кандидат психологических наук, доцент кафедры общей и экспериментальной психологии Прикарпатского национального университета им. В. Стефаника, г. Ивано-Франковск, Украина

Кравчик А. С. – ассистент кафедры философии естественных факультетов Одесского национального университета им. И. И. Мечникова, г. Одесса, Украина

Кравчик М. А. – аспирант кафедры культурологии философского факультета Одесского национального университета им. И. И. Мечникова, г. Одесса, Украина

Крыжановский Р. А. – доктор экономических наук, профессор, главный научный сотрудник Института проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, ректор Христианского гуманитарно-экономического открытого университета, г. Одесса, Украина

Кузьмук О. Н. – магистр социологии, ассистент кафедры социологии Института социальных наук Волынского государственного университета им. Леси Украинки, г. Луцк, Украина

Любчук В. В. – магистр социологии, аспирант кафедры социологии Института социальных наук Волынского государственного университета им. Леси Украинки, г. Луцк, Украина

Мартынюк Э. И. – кандидат философских наук, доцент кафедры философии естественнонаучных факультетов Одесского

национального университета им. И. И. Мечникова, г. Одесса, Украина

Мартьянов П. К. – магистр теологии, священнослужитель Церкви «Святой Путь», г. Одесса, Украина

Марущенко В. С. – депутат Верховной Рады Украины, заместитель председателя партии Христианско-Демократический союз, г. Киев, Украина

Никитченко Е. Э. – старший преподаватель кафедры философии Одесской национальной юридической академии, г. Одесса, Украина

Огирко О. В. – кандидат физико-математических наук, адъюнкт-профессор, доцент, Львовская национальная академия ветеринарной медицины им. С. З. Гжицкого, г. Львов, Украина

Павлюк П. А. – магистр психологии, магистр теологии, доктор служения, профессор ХГЭУ, ректор Гуманитарно-теологического института при Христианском гуманитарно-экономическом открытом университете, г. Одесса, Украина

Решетников Ю. Е. – кандидат философских наук, помощник депутата Верховной Рады Украины, г. Киев, Украина

Рик Дейтон – бакалавр гуманитарных наук, г. Нампа, США

Скараев В. И. – магистр теологии, Гуманитарно-теологический институт при Христианском гуманитарно-экономическом открытом университете, г. Одесса, Украина

Сорокин А. А. – магистр теологии, Гуманитарно-теологический институт при Христианском гуманитарно-экономическом открытом университете, г. Одесса, Украина

Усов Д. В. – кандидат философских наук, доцент, Институт пожарной безопасности имени Героев Чернобиля МЧС Украины, г. Черкассы, Украина

Фесенко О. А. – кандидат экономических наук, старший научный сотрудник Института проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, профессор Христианского гуманитарно-экономического открытого университета, исполнительный директор Института международного бизнеса Христианского гуманитарно-экономического открытого университета, г. Одесса, Украина

Хачатурян Р. Г. – магистр теологии, докторант Гуманитарно-теологического института при Христианском гуманитарно-экономическом открытом университете, г. Одесса, Украина

Хлевов А. А. – доктор философских наук, кандидат исторических наук, профессор, Русская Христианская гуманитарная академия, г. Санкт-Петербург, Россия

Чаус Ю. А. – магистр социологии, старший лаборант лаборатории социологических исследований, Волынский государственный университет им. Леси Украинки, г. Луцк, Украина

Шарапатюк Д. А. – старший инженер АБ «Пивденний», г. Одесса, Украина

- Сборник докладов международной научной конференции.
- Редакция принимает материалы от авторов в печатном виде с обязательным электронным вариантом в формате MS-Word.
- Ответственность за точность представленных фактов, цитат, цифр и фамилий несут авторы материалов.
- Рабочие языки сборника: украинский, русский, английский.
- Редакция материалы не рецензирует и не возвращает. Статьи в печать подписываются по рекомендации ученого совета университета, ответственного за выпуск.
- В случае перепечатывания ссылка на «Христианская демократия и образования в современном украинском обществе» обязательна.

Рабочие языки сборника – украинский, русский.

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Марущенко В. С., Решетников Ю. С.</i> Питання розвитку системи освіти в Україні: бачення Християнсько-Демократичного союзу.....	3
<i>Крыжановский Р. А.</i> Правовые основы высшего духовно-светского образования в Украине	16
<i>Хлезов А. А.</i> Образовательная концепция Русской Христианской гуманитарной академии и преподавание религиоведения в межконфессиональном пространстве.....	22
<i>Рик Дейтон</i> Что же является источником христианской свободы?	26
<i>Фесенко О. А.</i> Реформирование и адаптация высшего образования Украины в контексте процессов Евроинтеграции.....	33
<i>Бодак В. А.</i> Особливості співіснування світської та релігійної освітніх систем в західному регіоні України.....	39
<i>Вовк Г. П.</i> Актуализация духовно-светского образования в современном обществе.....	47
<i>Сорокин А. А.</i> Богословский путь духовного образования.....	55
<i>Зінько В. М., Огірко О. В., Андрушко В. Т.</i> Християнська освіта: історія та розвиток	66
<i>Усов Д. В.</i> Досвід християнського виховання Черкаського інституту пожежної безпеки імені героїв Чорнобиля МНС України.....	77
<i>Огірко О. В.</i> Християнська педагогіка в системі вищої освіти України.....	80
<i>Чаус Ю. А.</i> Християнська освіта в сучасній українській школі.....	88
<i>Климишин О. І.</i> До проблеми організації освітнього процесу: християнсько- психологічний підхід	96
<i>Кравчик М. А.</i> Проблема типа в гуманитарном образовании.....	102
<i>Мартьянов П. К., Кравчик А. С.</i> Философия Сократа и христианское образование.....	111

<i>Хачатурян Р. Г.</i>	
Роль христианских конфессий в умиротворении политических страстей.....	120
<i>Любчук В. В.</i>	
Греко-католицька церква і політика: проблема взаємодії в умовах формування громадянського суспільства.....	124
<i>Павлюк П. А.</i>	
Некоторые деструктивные культы в Украине.....	129
<i>Мартынюк Э. И., Никитченко Е. Э.</i>	
Секуляризация и христианство.....	140
<i>Кузьмук О. М.</i>	
Піар технології як метод політичної боротьби.....	148
<i>Шаранатюк Д. А.</i>	
Пути совершенствования методологического обеспечения государственной поддержки крупномасштабных инвестиционных проектов.....	155
<i>Кравчик А. С.</i>	
Системная формализация принципа «все во всем».....	166
<i>Скараев В. И.</i>	
Христианское образование детям.....	174

Научное издание

**ХРИСТИАНСКАЯ ДЕМОКРАТИЯ И ОБРАЗОВАНИЕ В
СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ**

*Сборник докладов
международной научной конференции
26-27 марта 2007 г.*

Украинским, русским языками

Зав. редакцией *Баркова Т. Г.*
Гл. редактор *Крыжановский Р. А.*
Зам. гл. редактора *Павлюк П. А.*

Сдано в набор 01.04.2007.
Подписано в печать 26.04.2007.
Формат 60x84/16. Бумага офсетная.
Гарнитура «Times New Roman». Печать офсетная.
Усл. печ. л. 11,7. Тираж 300 экз.
Изд. Христианский гуманитарно-экономический
открытый университет,
ул. Ленинградская, 1, г. Одесса, 65091

Христианская демократия и образование в современном украинском обществе. Сборник докладов международной научной конференции 26-27 марта 2007 г. – Одесса: ХГЭУ, 2007. – 188 с.

Укр. и рус. языками.

ISBN 966-8043-37-5

Сборник статей научных работников, преподавателей и аспирантов посвящен проблеме выбора ориентиров в духовно-нравственном оздоровлении украинского общества. Рассматриваются вопросы: образования с позиций христианской демократии, секуляризации и христианства, философии, социологии и психологии, а также правовых основ духовно-светского образования, христианской педагогики и роли церквей и партий в демократизации общества и образования.

Сборник подготовлен по материалам Международной научной конференции: «Христианская демократия и образование в современном украинском обществе», Одесса, 26-27 марта 2007 г.

Организаторы: Партия Христианско-Демократический союз; Христианский гуманитарно-экономический открытый университет при Центре гуманитарного образования Национальной Академии наук Украины; Украинская ассоциация религиоведов; Одесское отделение УАР; Украинская ассоциация религиозной свободы; Одесское отделение УАРС.

УДК 215+3.721
ББК 86.210+72+87.711.5
Н 35